



**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANASANAT DALI
TİYATRO PROGRAMI**

**ŞİDDET MAĞDURU ÇOCUKLARIN
REHABİLİTASYONUNDA TİYATRONUN İŞLEVİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Nuray TOPRAK

Danışmanı

Dr. Öğretim Üyesi Ayla KAPAN EZİCİ

İstanbul -2019

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANASANAT DALI
TİYATRO PROGRAMI**

**ŞİDDET MAĞDURU ÇOCUKLARIN
REHABİLİTASYONUNDA TİYATRONUN İŞLEVİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Nuray TOPRAK

Danışmanı
Dr. Öğretim Üyesi Ayla KAPAN EZİCİ

İstanbul -2019

LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tiyatro Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Nuray TOPRAK tarafından hazırlanan “Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun İşlevi” konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma tarihi: 13.06.2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası:

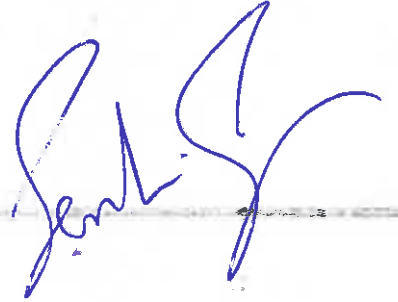
Jüri üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Ayla Kapan Ezici (Danışman) Haliç Üniversitesi



Jüri üyesi : Prof. A. Meral Tokgöz Haliç Üniversitesi

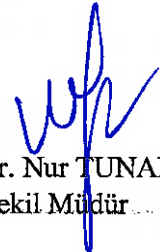


Jüri Üyesi : Prof.Dr. Şevki Sözen İstanbul Üniversitesi



Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nur TUNALI
Vekil Müdür



Tezson

ORIJINALLIK RAPORU

%22

BENZERLIK ENDEKSI

%20

INTERNET
KAYNAKLARI

%4

YAYINLAR

%10

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	www.milliyet.com.tr İnternet Kaynağı	%2
2	cocuk.bilgi.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
3	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
4	www.ordusosyal.com İnternet Kaynağı	%1
5	www.cocukhaklariizleme.org İnternet Kaynağı	%1
6	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	%1
7	www.auygur.8m.com İnternet Kaynağı	%1
8	www.kitaplikyky.com İnternet Kaynağı	%1
9	issuu.com İnternet Kaynağı	%1

Dr. Öğr. İyesi Ayla Keleş Erti

14.06.2019

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum *Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun İşlevi* başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Ayla Kapan Ezici'nin sorumluluğunda tamamladığımı, verileri kendim topladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Nuray TOPRAK



ÖNSÖZ

Yüksek lisans okumak istediğimde üç defa yetenek sınavına girdim, ilk sınavlarda elendiğimde hayallerimden vazgeçmedim. İyi ki dediğim çok değerli kişiler girdi hayatıma öncelikle hayallerimden vazgeçmediğim için kendime teşekkür ediyorum ve hayatımda yer alan isimlerini sığdıramayacağım, röportajları ile tez çalışmasına katkıda bulunan mesleki tecrübeleri ile bilgi birikimlerini aktaran çok değerli hocalarıma ve bu yolculukta farklı duraklarda karşılaştığım ve aynı yolun yolcusu olduğumuz dostlarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

Güzel bir yolculuktu benimkisi, her okula adım attığımda ayrı bir heyecandı. Bana daima yardım eden, her türlü bilgi birikimini aktaran, her kelimesinde pusula görevini yapan, farklı açılımlarda bulunan, kalbimde ayrı yeri olan sevgili danışman hocam Dr.Öğretim Üyesi Ayla Kapan Ezici'ye minnettarlığımı ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu tez çalışması benim için doğum sancısına benzer, keyifli bir o kadarda sancılıydı. Düşüncenin canlanıp bir bebeğin gelişimi gibi şekil alması muazzam bir deneyim oldu. Şiddet mağduru çocukların rehabilitasyonunda tiyatronun işlevi konulu çalışmada çocuk ve tiyatro vardı. Çocukların fiziksel ve ruhsal olarak değişimlerine dikkat edilmesi ve yardımcı araçlardan tiyatroyu da çok iyi kullanılması gerektiğini açıklamaya ihtiyaç vardı.

Mesleki çalışmamda yıllarca desteğini esirgemeyen, tez çalışmasında da akademik görüşleriyle katkıda bulunan ve jürimde olmakla beni onurlandıran Sayın Prof. Dr. M. Şevki Sözen hocama katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Jüri üyesi Prof. Meral Tokgöz hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın akışını pamuk şekeri ile değiştiren sevgili kızım Cansu, Masal anlatamadığım ve ondan çaldığım zamanlar için özür dilediğim oğlum Bora, her zaman benim kararlarıma saygı duyan canı gönülden destekleyen sevgili eşim İbrahim Toprak, “abla sen yaparsın!” sözleri ile bana her daim destek veren sevgili kardeşim Şenay ve hayatımın mücevherleri annem Fatma Ekice, ve babam Süleyman Ekice'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ETİK BEYANI	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	III
ŞEKİLLER	IV
ÇİZELGELER	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
1. GİRİŞ	1
2. ŞİDDET NEDİR VE ŞİDDETİN KAYNAKLARI NELERDİR?	5
2.1. Şiddet Nedir?.....	5
2.2. Şiddetin Kaynakları Nelerdir?.....	7
2.2.1. Şiddetin Psikolojik Kaynakları.....	7
2.2.2. Şiddetin Sosyal Kaynakları.....	10
2.3. Aile İçi Şidde.....	12
3. ÇOCUK VE ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET.....	15
3.1. Çocuk Kimdir?.....	15
3.2. Çocuğun Gelişimi ve Psikolojisi.....	16
3.3 Çocuk Hakları.....	20
3.4. Çocuğa Yönelik Şiddet.....	23
3.4.1. Fiziksel İstismar.....	28
3.4.2. Duygusal İstismar.....	31
3.4.3. Cinsel İstismar.....	34
3.4.4. Ekonomik İstismar.....	37
3.4.5. Siber İstismar.....	38
3.4.6. İhmal.....	39

4. ŞİDDET MAĞDURU ÇOCUKLARIN REHABİLİTASYONUNDA	
 TİYATRONUN İŞLEVİ.....	41
4.1. Sanat ve Çocuk.....	42
4.2. Çocuk Tiyatrosu ve Çocuk açısından işlevi.....	49
4.3. Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonu, Tiyatro-Oyun İlişkisi.....	56
4.4. Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonu, Tiyatro-Drama İlişkisi.....	68
5. SONUÇLAR.....	79
6. KAYNAKLAR.....	81
7. EKLER.....	91
8. ÖZGEÇMİŞ.....	121

KISALTMALAR

Ç.A.S.Ç.E.P.KK. : Çocuk Adalet Sistemi Çalışanlarına Yönelik Eğitim Programı Katılımcı Kitabı.

Çev. : Çeviri

ÇHS : Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

E.G.M.P.A.B.G.P : Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı
Gelişim Psikolojisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TMK : Türk Medeni Kanunu

SPD. : Sanat Psikoterapi Derneği

ITI : Uluslararası Tiyatro Enstitüsü

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ŞEKİLLER

Şekil- 2.1. Çocuğu tanımak ve anlamak.....	10
Şekil-3.1. Çocukların son bir yıl içerisinde ev içi şiddete tanıklık etme yaşantıları.....	28
Şekil- 3.2. Çocukların ev içinde fiziksel şiddet yaşantıları.....	29
Şekil- 3.3. Çocukların son bir yıl içerisinde ev içi duygusal şiddet yaşantıları.....	32
Şekil- 3.4. Çocukların ev içi ihmal edilme yaşantıları.....	40
Şekil- 4.1. Ağzını kapatıp dayak atılıyor.....	43
Şekil- 4.2. Televizyondaki şiddet.....	44
Şekil- 4.3. Babanın anneye şiddet uygulaması.....	46
Şekil- 4.4. Şiddete maruz kalan kişinin betimlenmesi.....	47
Şekil- 4.5. Oyun-tiyatro-drama ilişkisi.....	57
Şekil- 4.6. Her güne bir oyun.....	60

ÇİZELGELER

Çizelge- 3.1. Çocukların ev içinde fiziksel şiddet yaşantılarının sıklığı.....30

Çizelge- 3.2. Çocukların ev içi duygusal şiddet yaşantılarının sıklığı.....33

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Nuray TOPRAK
Ana Sanat Dalı : Tiyatro
Programı : Tiyatro
Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Ayla KAPAN EZİCİ
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – 2019

ŞİDDET MAĞDURU ÇOCUKLARIN REHABİLİTASYONUNDA TİYATRONUN İŞLEVİ

ÖZET

Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun İşlevi başlıklı bu tez çalışması, şiddet mağduru çocukların rehabilite edilmesinde tiyatro sanatının nasıl bir işlevinin olabileceğinin incelenmesi amacını taşımaktadır. Çalışmada şiddete uğrayan çocukların iyileştirilmesinde sanatın önemli olduğuna vurgu yapılarak, özellikle tiyatro ile drama ve oyunun çocukların rehabilite edilmeleri sürecindeki işlevleri, ayırıcı unsurları üzerinde durulmuştur.

Dört bölümden oluşan bu tez çalışmasında Girişin ardındaki İkinci Bölümde ilk önce genel olarak şiddetin tanımı yapılmış, daha sonra şiddetin kaynaklarına değinilmiş ve aile içi şiddet konusuna vurgu yapılmıştır. Tez çalışmasının çocuk ve çocuğa yönelik şiddet olgularının açınıldığı Üçüncü Bölümünde çocuk ve çocuk kimliğinden, çocuğa yönelik şiddetten ve bu şiddetin çeşitlerinden söz edilmiştir. Çalışmanın başlığını taşıyan Dördüncü Bölümde ise genel olarak sanat, tiyatro, drama, oyun çocuk ilişkisine değinildikten sonra, izleyen ve oynayan bireyler olarak

tiyatro sanatı ile drama çalışmalarının şiddet mağduru çocukların rehabilitasyon sürecine etkisi ve sonuçları örnek çalışmalar ile uzman kişilerin görüşlerine dayanarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın oluşturulmasında konuyla ilgili yazılı kaynaklardan, internet verilerinden, film, belgesel, video çekimlerinden, gazete haberlerinden, yapılmış tiyatro oyunlarından ve konuyla ilgili uzmanlardan (Bilişim Uzmanı İsa Altun; Tiyatro Eğitimci Selim Canpolat; Lika Tiyatro Kurucusu Caner Demir; Psikoterapist Dr.Serkan Doğan; Akademisyen, Psikolog, Yazar Prof.Dr. Üstün Dökmen; İngilizce Öğretmeni Sinem Eraslangün; Psikolog, Yazar Şebnem Özkan; Emekli Emniyet Müdürü Leman Süheyla Soylu; İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof.Dr. Mehmet Şevki Sözen; Oyuncu Turgay Tanülkü, Emniyet Müdürü Dr.Bülent Tansel; Akademisyen Dr.Nebiye Yaşar) ile yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın konuyla ilgili araştırmacılar ve uygulamacılar için kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Tiyatro, Oyun-Drama, Şiddet Mağduru, Rehabilitasyon,

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Nuray TOPRAK
Field : Theatre
Programme : Theatre
Supervisor : Asst. Prof. Ayla KAPAN EZİCİ
Degree Awarded and Date : Master – 2019

THE FUNCTION OF THEATRE IN TERMS OF REHABILITATION OF THE CHILDREN WHO ARE VICTIMS OF VIOLENCE

ABSTRACT

This thesis work entitled *The Function of Theatre in Terms of Rehabilitation of the Children Who Are Victims of Violence*, aims at studying what kind of function theatre arts could induce in the rehabilitation of the children who suffered violence. In this work, by putting ample emphasis on the importance of arts in the rehabilitation of the children exposed to violence, especially functions and distinctive features of theatre drama, and children plays in the rehabilitation process have been dwelt on.

In this thesis work of four chapters, following the Introduction, the Second Chapter presents the definition of violence in general terms, and then details and highlights the sources of violence and domestic violence in particular. In the Third Chapter of the thesis, where the child and violence inflicted upon children are elaborated, the subjects related to child, child identity, violence directed at children and the varieties of violence are covered. In the Fourth Chapter which bears the same title of this thesis, after having addressed the arts, theatre, drama and the relationship between play and child on the whole, the effects and results of theatre art and drama

works on the rehabilitation process of the children who are victims of violence, as individuals either watching those activities or participating in the plays, have been presented through case-studies and expert opinions.

In the making of my thesis, I made use of related written sources, Internet data, film, documentary and video recordings, news coverage, staged theatre plays and the interviews with the specialists in the field (Informatics Expert İsa Altun; Theatre Trainer Selim Canpolat; Founder of Lika Theatre Caner Demir; Psychotherapist Dr. Serkan Doğan; Academician – Psychologist Writer Prof. Dr. Üstün Dökmen; English Teacher Sinem Eraslangün; Psychologist Writer Şebnem Özkan; Retired Police Chief Leman Süheyla Soylu; Istanbul University, Medical School, Forensic Medicine Department's Faculty Member Prof. Dr. Mehmet Şevki Sözen; Actor Turgay Tanülkü; Police Chief Dr. Bülent Tansel; Academician Dr. Nebiye Yaşar).

Through this work, I aimed at providing a reliable source for the researchers and practitioners interested in the subject.

Keywords: Child, Theatre, Play-Drama, Victim of Violence, Rehabilitation,

1. GİRİŞ

Bu tez çalışmasının amacı, şiddet mağduru çocukların rehabilitasyonunda, tiyatronun işlevini incelemektir. Bilindiği üzere şiddet mağduru çocukların rehabilitasyonu için birçok yöntem kullanılmakta olup, sanat bunlardan biri ve en etkili olanlardandır.

Ezici, *Sanatçının Kişiliği ve Yaratma Psikolojisi* başlıklı makalesinde sanatın farklı tanımlarını şöyle ifade ediyor;

Üçbin yıldır sanat uygulayıcıları ve sanat bilimcilerince tanımlanmaya çalışılan sanat olgusu konusunda ilk tanımı getirenlerden Aristoteles'in sanatı taklit (mimesis) olarak nitelenmesi, Romantik dönemin sanatın bir içe doğma, coşma, taşma, akıl ve mantığın baskısı altına girmezliğiyle tamamlanır. Fransız heykeltıraş sanatçısı Auguste Rodin'in ifadesiyle sanat, dünyayı anlamak ve anlatmak isteyen bir düşünce çabasıyken, Freud'a göre erişkinin, yaşam karşısındaki tavrı, 'oyun' keyfi ya da başka bir tanıma göre gerçekliğin ötesine atılan bir adım, ısrabın kendisi değil ancak ısrabın teatral betimlemesidir. Nitekim Gombrich sanat adı verilen bir şey yoktur aslında, yalnızca sanatçılar vardır derken, Tolstoy, insanın her zaman duymuş olduğu bir duyguyu kendinde canlandırdıktan sonra, bu duyguyu başkalarının da aynıyla duyabilmesi için, devinim, çizgi, renk, ses ya da sözcükler aracılığı ile onlara aktarması olarak yorumluyor sanat olgusunu (Ezici, 2005; 6(2):122-127).

Velialioğlu (Aktaran: Eren, 2012) ise *Sanatın Kaostan kaçış* için iyi bir yol olduğunu söyler. Ona göre sanat; "bilinçle bilinçdışı materyallerin ortak çabalarıyla estetik bir düzen ve biçim içinde psişenin dış dünyaya açılmasıdır" Sanatın insan psikolojisi üzerindeki etkisine vurgu yapar.

Sanatın insan psikolojisi ve terapisi için kullanılan özelliklerinden dinamik terapi yaklaşımını, bu yöntemin gelişiminin öncülerinden olan Margaret Naumburg, 1940'larda Freud'un bakış açısından yararlanarak sanata terapötik iletişimde bir araç

olarak kullandığını belirtmiştir. Bu konuda psikotik ve nörotik sanatın özelliklerini inceleyip vaka örneklerini sunan Naumburg, "dinamik oryantasyonlu sanat terapi" olarak ifade ettiği bu yaklaşımında, sanatın, hastaların yaptıkları serbest çizim ve de çağrışımlar aracılığıyla bilinçaltı ve de bilinç dışı çatışmaları bilinçli hale getirmeye yönelik olan katartik, iletişimi sağlayan ve de iyileştirici özelliklerini vurgulamıştır. Sanat Terapisi ile çeşitli sanat dalları kullanılarak, bireyin özgürce kendini ifade etmesi amaçlanmaktadır. Bu terapi yöntemi tiyatro, drama, dans, hareket, şiir, hikaye, yaratıcı yazı, hikaye anlatıcılığı(story-telling), resim, heykel, fotoğraf, vb. gibi tüm sanat dallarının birlikte kullanılıp, kişilerin gelişim ve de değişiminin sağlandığı terapi türüdür (Eren, 1998).

Sanat terapisinin temeli, sanatsal ifadeler ve de araçlar vasıtasıyla danışanlara duygusal deneyim ve hislerini düzenlemek için fırsatlar tanımaktır. Bu yaratıcı süreç ve sonuç bireye birçok alanda ve de sanatta anlama, anlamlandırma ve kendini ifade etme fırsatları sunacaktır. Şüphesiz sanatın dallarından biri olan tiyatro da bu rehabilitasyon çalışmalarında önemli bir yere sahiptir.

Konuyla ilintili olduğundan psikodramadan da söz etmek gerekir. Altınay (2018:17-70) Çocuk Psikodraması kitabında, psikodramanın kurucusu J.L. Moreno'nun Psikodramayı; Sosyometri, Psikodrama ve de Grup Psikoterapisi olarak üç ana başlıkta topladığını belirtir. Moreno, insanı ve toplumu anlamak için teknik geliştirmiş ve bu tekniğin faydası ve kullanılabilirliği günümüze kadar sürmüştür. Psikodramanın insanlar üzerinde etkileşimleri incelendiğinde spontanite tiyatrosu yoluyla kişilerin ruhsal açıdan gelişmelerine ve tedavilerine katkı sağlayarak araştırmalara iyi bir kaynak sunduğu gözlemlenmiştir. Oyunun çok önemli ve geniş bir yer tuttuğu çocuğun dünyasına girebilmek için, oyunla içi içe geçmiş psikodrama önemli bir araçtır. Çocuklar oyun aşamasında gerçek bir arınma ve katarsis yaşarlar. Çocuk psikodraması çocukların yaşadıkları zorlukları, üzücü olayları, mutlulukları, bunlara bağlı olarak inançlarını ve duygularını dışa vurup sahneye koyarak değişim sağlamalarına olanak tanır. Çocuk bu rol içinde yaşanan olumsuz duyguların katarsisini yaşarken olumlu duyguları ön plana çıkartılır ve bu olumsuz duyguların

iyileşmesi sağlanır. Psikodramanın olmazsa olmazı sahnedir. Soyut düşünceler, duygular, çatışmalar, sahne üzerinde somutlaştırılarak ele alınır. Bu sayede çocuk geçmişe ve geleceğe gider gelir. Çocuklara sorumluluk verilmesi açısından sahne çocuklar tarafından kurulur ve bozulur demıştır.

Çocuk tiyatrosu özellikle çocuğun sosyalleşip kişiliğinin gelişmesinde sanatın yanı sıra dil kullanımında sanatsal duygularının ilerlemesinde önem teşkil etmektedir. Maden (2010: 235-236) çocuk tiyatrosunun çocuk için sadece zevk almak olmadığını aynı zamanda onların sosyal gelişimine destek sağladığını ifadelerinde belirtir. Çocuk oyunda izlediklerini kendisininmiş gibi sahiplenir. Bu sürecin çocuk için kendi kimliğini oluşturma özelliği taşıdığı söylenebilir. Tiyatro vasıtasıyla çocuk için yeni bir dünya oluşturulmaktadır.

Yapılan araştırmalara göre, çocuk sosyal hayatta, okulda, çevresinde, sosyal iletişim araçlarında ve aile içinde en az bir kez şiddete tanık ve /veya şiddet mağduru olmuştur. Tiyatro, çocuğun izlediği sahnelerle katarsis yaşayarak kendini bütünleştirip yeni bir dünya ve de kimlik oluşturmada rehabilite edici özelliğe sahiptir.

“Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun İşlevi” başlıklı bu tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Girişin ardındaki İkinci Bölümde ilk önce genel olarak şiddetin tanımı yapılmış, daha sonra şiddetin kaynaklarına değinilmiş ve aile içi şiddet konusuna vurgu yapılmıştır. Tez çalışmasının çocuk ve çocuğa yönelik şiddet olgularının açmlandığı Üçüncü Bölümünde çocuk ve çocuk kimliğinden, çocuğa yönelik şiddetten ve bu şiddetin çeşitlerinden söz edilmiştir. Çalışmanın başlığını taşıyan Dördüncü Bölümde ise genel olarak sanat, tiyatro, drama, oyun çocuk ilişkisine değinildikten sonra, izleyen ve oynayan bireyler olarak tiyatro sanatı ile drama çalışmalarının şiddet mağduru çocukların rehabilitasyon sürecine etkisi ve sonuçları örnek çalışmalar ile uzman kişilerin görüşlerine dayanarak ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın oluşturulmasında konuyla ilgili yazılı kaynaklardan, internet verilerinden, film, belgesel, video çekimlerinden, gazete haberlerinden, yapılmış tiyatro oyunlarından ve konuyla ilgili uzmanlardan (Bilişim Uzmanı İsa Altun; Tiyatro Eğitmeni Selim Canpolat; Lika Tiyatro Kurucusu Caner Demir; Psikoterapist Dr.Serkan Doğan; Akademisyen, Psikolog, Yazar Prof.Dr. Üstün Dökmen; İngilizce Öğretmeni Sinem Eraslangün; Psikolog, Yazar Şebnem Özkan; Emekli Emniyet Müdürü Leman Süheyla Soylu; İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof.Dr. Mehmet Şevki Sözen; Oyuncu Turgay Tanülkü, Emniyet Müdürü Dr.Bülent Tansel; Akademisyen Dr.Nebiye Yaşar) ile yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın konuyla ilgili araştırmacılar ve uygulamacılar için kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

2. ŞİDDET NEDİR VE ŞİDDETİN KAYNAKLARI NELERDİR?

2.1. Şiddet nedir?

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre; “şiddet, kişinin fiziksel gücünü veya kudretini kullanarak karşı tarafı tehdit etmesi ya da direkt şiddet uygulaması ve bunun sonucunda karşı tarafta yaralanma ve benzeri fiziksel hasar ya da gelişmede bozukluk yaratılma ihtimali olmasıdır” (Polat, 15-16).

Şiddet eylemleri insan topluluklarının olduğu her yerde ülke ve yöre farketmeksizin görülebilen bir insan hakları ihlalidir. Şiddet uygulamalarının mağdurları her yaştan veya cinsiyetten olabilirler.

Tutunduklarımız: İstanbul Sözleşmesi Projesi el kitabında (Danacı&Çakır, 2016:95) kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadelede dair Avrupa Konseyi sözleşmesine göre şiddet; kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışdır olarak tanımlanmaktadır.

Şiddet, aynı zamanda sert ve katı davranış, kaba kuvvette baş vurarak insanları korkutmak, insanları sindirmek için yapılan hareketlerin tümü olarak belirtilmiş olup, başkasını sakat bırakma, yaralama veya öldürme ile sonuçlanan, insana ve çevresine fiziksel ve ruhsal zarar veren, tehdit oluşturan davranışların tümü olarak ifade edilmiştir (Ünsal, 1996:29-31).

Birincil, olarak nitelenen dürtüler yaşama enerjisinin devamı için gerekli dürtülerdir. Bunlar doğal bir şekilde şiddet içgüdüğü kullanılarak sağlanır. Buradan temellenen şiddet birincil, yani direkt, şiddet olarak nitelenir. Sosyal bir varlık olan insanlar diğer insanları başarılarından dolayı kıskanmaktadırlar. Bu durum da ikincil

şiddeti doğurur. İkincil şiddet anksiyeteyi boşaltmayı değil, ikincil dürtüleri tatmin etmeyi amaçlar. Erich Fromm'a göre şiddet en olağan ve sağlıklı haliyle oyunlarda ortaya çıkar. Oyunlardaki şiddet "yıkıcı değildir ve nefretten temellenmeyen kabiliyet gösterilerinde görülür". Zen Budistlerinin kılıç oyunlarında, ilkel kabilelerin savaş oyunlarında tarihsel olarak bu durum gözlenebilmektedir. Bu oyunlar savaş temelli oyunlar olmalarına rağmen buralarda amaç öldürmek değildir. Kişiler hünerlerini sergilemeye çalışır ifadesinde bulunmuştur (From, Aktaran: Güdüm,2016:1986).

Toplumların oluşmaya başlanıldığı ilk anlardan itibaren tarihe bakıldığında şiddetin hep olduğu görülür. Bireysel ve toplumsal olarak karmaşık bir yapısı olan şiddet şiddet yaşamın içinde çokça yer alan toplumsal bir sorundur.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi kanunun amacı; şiddete uğrayan ya da şiddetle karşılaşma tehlikesi bulunan çocukların kadınların, aile bireylerinin korunması ve şiddetin önlenmesi amacıyla alınan önlemleri kapsamaktadır. Bu kanuna göre de şiddetin tanımı şu şekilde yapılmıştır.

Şiddet: Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı ifadesi yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, 2012).

Şiddetin tanımları farklı kaynaklardan araştırılarak yapılmıştır. Şiddetle toplumun sorunu olarak karşılaşılmaktadır. Sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak şiddetin kaynaklarına, nedenlerine değinilecektir.

2.2. Şiddetin Kaynakları Nelerdir?

Şiddetin pekçok nedeninin olabileceği bilinen bir gerçektir. Kocacık da (2001:1-7) bireysel ve toplumsal şiddetin fiziksel veya sosyolojik nedenlerden kaynaklanabileceğini söyler. Ergenlik, eğitimsizlik, yoksulluk, çevreden (aile, sokak, arkadaşlar vb.) görmek, tanık olmak, çocuklukta şiddete maruz kalmak, kitle iletişim araçlarından (televizyon, sinema, internet, bilgisayar oyunları vb.) etkilenmek kişiyi şiddete yönelten unsurlardır.

Özellikle televizyondaki suçlu davranışlarının çocuk ve genç izleyici için olumsuz örnek oluşturabileceğini ifade eden Carrol (2001:293-297) birkaç örnekle bilinçaltına nasıl mesajlar verildiğini şöyle anlatmaktadır:

1. Normal yollarla istediğini elde etmiyorsan onu şiddet yoluyla elde etmeye çalış.
2. Şiddet olağan bir şeydir. Bütülmeye değmez. Herkes yapıyor.
3. Kadınlar yetersizdir ve erkeklerden daha geridir.
4. İçki içmek eğlencelidir, hoştur. Toplum tarafından takdir görür.
5. Maddi şeyler insanı mutlu eder.
6. İntikam tatlıdır. İnsanlar sana kötü davrandıysa iki kat daha kötüsünü yap!
7. Yetişkinler aptaldır.
8. Çoğulcu cinsel ilişki harikadır.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere kitle iletişim araçlarından olumsuz davranışlara yönelten pekçok yayın yapılmaktadır.

2.2.1. Şiddetin Psikolojik Kaynakları

Freud'un kuramı şiddetin temelini cinsel dürtüye dayandırır. Freud'a göre şiddet *ölüm içgüdü*sü ile bağlantılıdır. Ölüm içgüdüleri kişilerde içe veya dışa yönelebilir. İçe yöneldiği durumlarda bir kişinin kendisine karşı yıkıcı, dışa yöneldiği durumlarda ise diğer insanlar için yıkıcı hal alır. Sözü edilen bu ölüm içgüdü

cinsellikle birleşiminden sadizm ve mazoşizm dürtüleri ortaya çıkmaktadır (Freud, Aktran; Balcıoğlu,2000:28).

Lorenz (1996:165) *Saldırganlığın Spontanlığı* adlı kitabında şiddeti; “dış uyaranlar sonucu ortaya çıkan tepkisel bir davranış değil, insanın iç dinamiklerinden kaynaklanan ve açığa çıkmak isteyen bir durum” olarak tanımlar. Lorenz’in bu yaklaşımı Freud bu konudaki anlayışı ile örtüşür niteliktedir

Yapılan araştırmalarda yukarda da belirtildiği gibi aile içinde kadına karşı yapılan şiddet engellenirse çocuğa etki eden şiddet de azalmış olur. *Bir Sağlık Sorunu Olarak Aile İçi Şiddetin Önlenmesinde Ekolojik Yaklaşım* (Yıldırım, Öztaş, Hablemitoğlu, 2003:83) başlıklı makalede aile içi şiddet mağduru kadınların ortak özelliklerinin özgüvensizlik, depresyon ve geleneksel bakış açısına bağlılık olduğu vurgusu yapılarak, aile içi şiddetin önlenmesi için bireysel müdahaleler, ilişkilere yapılan müdahaleler ve toplumsal düzeyde yapılan müdahaleler ile farkındalık artırılırsa başarıya ulaşılma şansının da artacağı belirtilmektedir.

Bilican Gökkaya (2011:1049) çocukların gelişme döneminde şiddet mağduru olduklarında ya da şiddet eylemlerine tanık olduklarında ileride davranışsal bozukluklar yaşanması ihtimalinin artabileceği vurgusunu yaparak buna neden olan psikolojik ve sosyal nedenlerden ise şöyle söz etmektedir: toplumun namus ve ahlak anlayışı, bireylerin olumsuz hayat görüşleri ile alkol veya uyuşturucu kullanımının yaygınlığı.

Madde kullanımı kişinin hareketleri üzerindeki kontrolünü azaltmakta ve istenmeyen davranışlara sebebiyet verebilmektedir. Alkollü araba kullanan bireyin artan kaza yapma riskini arttıran durum şiddet konusunda da ortaya çıkmakta, benzer bir şekilde bu kişilerin şiddet uygulama olasılıkları da artmaktadır. Kadın-erkek ilişkilerine olumlu etki yapan faktörlerden biri olarak eğitim öne çıkmaktadır. Ancak, eşler eğitilmiş olsa da bu şiddet olayının yaşanmayacağı anlamına gelmez. Eşler

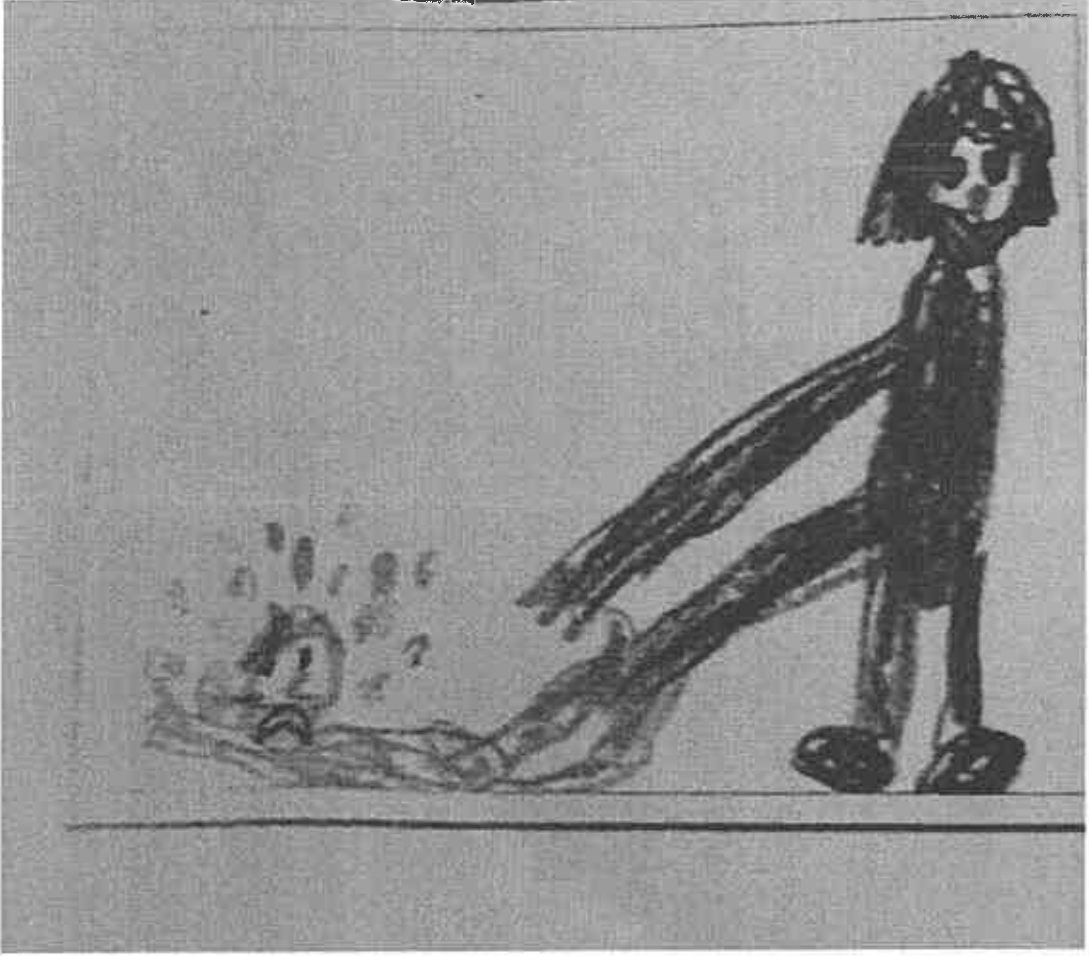
arasında eğitim farklılıklarının bulunması da ev içinde şiddeti tetekleyen unsurlardan olabilmektedir (Zara&İnci,2008:81-94).

Akyıldız (2014:11) eğitilmiş insanların ise ego kaynaklı şiddete başvurabildiklerini söylemektedir. Bir erkek büyürken kendi ailesinde aile içi şiddete sıklıkla tanık olduysa saldırgan, sinirli bir bireye dönüşebiliyor ve ortaya çıkabilecek sorunlarla baş etmedeki başarısızlığı da şiddet duygusunu tetikleyebiliyor (Zara&İnci,2008:81-94).

Daha öncede de söylendiği gibi anne ve babanın öfkesini kontrol edememesi çocukda olumsuzluklara neden olur. Yavuzer, *Çocuğu Tanımak ve Anlamak* adlı kitabında bu konuya şu şekilde değinmektedir:

1. Öncelikle çocuk kendisinin kötü olduğunu düşünür. Onu suçlarken sesiniz yükseldiğinde çocuk bunu kendi değerini yansıtan olumsuz algılar. Sık sık yaşanan öfke, çocukta “ben kötüyüm” inancının yerleşmesine sebep olur.
2. Çocuk işbirliğine daha az uyum sağlar. Ana-babanın öfkesinden oldukça korkarlar. Böyle bir durumda işbirliği içinde olma isteğinde bulunmazlar.
3. Çocuk kendini yalnız hisseder. Ana-babaya karşı öfke duygusu yaşar. Ana-babayı sürekli öfkeli bağırır halde gören çocuk, zaman içinde kapanır. Böyle bir durumda çocuğun kendini korumak için savunmacı öfke duygusunu geliştirir ya da kaçmak için strateji geliştirmesine sebep verir (Yavuzer, 2003:22-23).

Yavuzer, kendisi şiddete maruz kalan bir çocuğun da saldırganlaşacağını ve sorunlarını şiddet yoluyla çözebileceğini düşünen bir birey olacağı vurgusunu yapar. Dayak yiyen çocuk, ebeveynine karşı korku, öfke ve kızgınlık duyguları yaşar. Bu duygular aşağıdaki resim örneğinde de görüleceği üzere çocuğun günlük yaşamını doğrudan etkiler (Yavuzer, 2003:22-23).



Şekil 2.1. Çocuğu Tanımak ve Anlamak

Kaynak: Yavuzer, H.(2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

2.2.2. Şiddetin Sosyal Kaynakları

Şiddetin sosyal temelleri incelendiğinde yapılan araştırma sonuçlarına göre elde edilen veriler tek tek ifade edilmeye çalışılmıştır.

Yengin (2012:193) sosyal kaynaklardan bakıldığında şiddetin etkilendiği önemli faktörler arasında toplumsal inançlar, kültür, eğitim, yönetim şekli toplumun ekonomik veya teknolojik gelişmişlik seviyesi gibi faktörlerin bulunduğunu söyler.

Ona göre günümüzde iletişim mecraları değişkenlik göstermiştir. Dijital, interaktif, sanal ve değişken olan bu mecralarda şiddet şekil değiştirmiştir ve fiziksel şiddetin yerini sanal şiddete bırakmaktadır. Ancak sanal şiddet de fiziksel şiddet kadar vahşidir.

Daha önceleri şiddet olgusundan uzak aktiviteler olarak bilinen çocuk oyunları günümüzde yerini şiddet yüklü bilgisayar oyunlarına bırakmıştır. Bu oyunlara ulaşım son derece kolaydır ve son zamanlarda oldukça yaygınlaşmıştır. Şiddet içermeyen oyunlara ise neredeyse hiç rastlanmamaktadır. Bilgisayar oyunları şiddeti pazarlamaktadır. Böylece ortalama hayatlar süren insanların yaşamlarına şiddet girmekte ve bu durum zamanla sanaldan gerçeğe dönüşerek şiddetin meşrulaşmasına yol açmaktadır (Güdüm, 2016:1987).

Bazı bilim adamları saldırganlığın doğuştan getirilmiş bir davranış olduğunu söylerken kimileri de saldırganın bu davranışının kendisinin ne kadar şiddete maruz kaldığıyla orantılı olarak saldırgan davranışlar gösterdiğini söylerler. Çocukların çevrelerinde gördükleri davranışları model aldıkları görüşünü savunan Cüceloğlu bununla ilgili yapılan bir çalışmayı şöyle aktarmaktadır; üç grup çocuk üzerinden bir çalışma yürütülmüş. I.Grup çocuklara içi doldurulmuş büyük oyuncak bebeğe, diğer çocukların saldırgan davranışını gösteren bir film seyrettirilmiş. II.Gruptaki çocuklara, yetişkinlerin aynı bebek oyuncuğa yaptıkları saldırgan davranışlar izlettirilmiş. III. Gruptaki çocuklara ise, içinde saldırgan davranışların bulunmadığı film izlettirilmiş. Daha sonra çocuklara oyuncak bebekle yalnız bırakılmışlar. Çocuklar daha sonra başbaşa bırakılarak gözlemlenirken saldırgan davranış gözleyen gruptaki çocukların tıpkı izledikleri filmdeki gibi oyuncak bebeğe saldırgan tavırlar sergiledikleri görülmüş (Cüceloğlu, 2011:314-315).

Özbey'de (2012:37-39) sosyal öğrenme kuramlarına göre şiddetin öğrenilebilen bir davranış biçimi olduğunu söyler. Bireyi şiddet davranışına iten en büyük sorumlular ise kişinin ailesi ile çevresi olmaktadır. Kişinin yetiştiği ailede aile içi şiddet olması ilerleyen yaşamında şiddet eylemlerini uygulama ihtimalini artırır. Şiddet davranışlarının psikolojik ve sosyal sebepleri arasında şunlar bulunur:

Toplumsal arpık ahlak ve namus anlayışı, iletişim yeteneği eksikliği, duygu ve düşünce ifadesi için doğru yolların öğrenilememiş olması, sorun çözmede yetersizlik ve madde bağımlılığı. Klasik erkek egemen toplum yapısı ailede kadını erkeğin hizmetçisi konumuna koyar ve kararlarda kadına söz hakkı vermez. Bu bakış açısı kadına yönelik şiddet olaylarının fitilini ateşlemektedir.

Ergil ise şiddet açısından bir diğerk önemli faktörün de toplumun şiddete yönelik algısı ve kabullenışı olduğunu söyleyerek, eğer toplum şiddeti kabulleniyorsa şiddete meşruiyet atfediliyor, bu da şiddetin zaman zaman hayatın bir parçası veya bir sorun çözücü olarak görülmesine neden olabilir düşüncesine vurgu yapar (Ergil,2001:40).

Şiddetin sosyal nedenlerinin açıklanmasında Ergil (2001:41) bazı ülkelerin gelişim sürecinin sağlıklı bir ortamda gerçekleşmemiş olmasının da etken olduğunu belirtir. Bu ülkelerde etkili iç veya dış odaklar, kültürel dejenerasyon, toplum içi uyum sorunları ve benzeri problemler oluşur. Bütün bu faktörler toplumdaki bireylerin genelinde ötekileştirme, değersizlik hissi ve yabancılaşma hissi hâkim olabilir. Bu duygular çoğu kişide öfke olarak açığa çıkmaktadır. Bu toplu öfke toplumun bazı kesimlerinde, özellikle de daha az eğitimli kesimlerde şiddete yol açar. Geçim sıkıntısı, işsizlik, göç, eğitim problemleri, nüfus artışıındaki patlama gibi faktörler de şiddete neden olan sosyal etkenlerdendir.

2.3. Aile İçi Şiddet

Bu çalışmanın da içeriği ile doğrudan ilintili olduğu için, her çocuk bir aile içine doğup, büyüdüğü ve bir çocuk açısından şiddet yukarıda da söz edildiği gibi ilk önce ailede tanık olunan, maruz kalınan bir husus olduğu için *aile içi şiddet* konusuna özellikle değinmek gerekir. Bu bağlamda, *Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi*'nde 2 Şubat 1996'da Kadınlara Yönelik Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Radhika Coomaraswamy 1995/85 Sayılı İnsan Hakları

Komisyonu Kararı Uyarınca Aile İçi Şiddete İlişkin Çerçeve Mevzuat Örneği sunmuştur. Buna göre; aile içi şiddet tanımı kapsamında bulunan eylemler bir aile üyesi tarafından kadınlara uygulanan cinsiyet temelli bütün fiziksel, psikolojik ve cinsel kötü muamelelerdir. Bu bağlamda aile içi olarak değerlendirilen fiiller; basit saldırı, ağır dayak kaçırmaya, tehdit etme, gözdağı verme, bir şeye zorlama, üzerine yürüme, sözlü taciz ile küçük düşürme, hukuksuz olarak zorla haneye girme, kundaklama, mülk tahribi, cinsel saldırı, evlilik içi tecavüz, drahoma yahut başlık parası temelli şiddet, kadın sünneti, fuhuşa zorlama ile istismar, çalışan kadın görevlilere şiddet olarak sıralanmıştır. Bunun yanında bu fiillere teşebbüs edilmesi de aynı kapsamda ele alınır (Doğan, 2008:1224).

Civelek'in bu konudaki yaklaşımı da bu ifadeleri destekler niteliktedir. Civelek, *Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*'nda, *Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü* tarafından Avrupa Birliği'nin mali katkısı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun teknik desteğiyle yürütülen *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele* kapsamında aile içi şiddeti şöyle tanımlamaktadır:

Eşinizin size veya çocuklarınıza yönelik, sizinle aynı evde yaşayan herhangi bir akrabanızın, size ya da evdeki diğer kişilere yönelik, evli olmanızın rağmen kendi isteğinizle veya mahkeme kararı ile ayrı evlerde yaşadığınız eşinizin, size yönelik, tehdit, baskı ve kontrol içeren, fiziksel, ekonomik veya psikolojik zarar görmenize veya acı çekmenize sebep olan her türlü davranışı Aile içi şiddettir (Civelek, 6).

Bu gün pekçok sivil toplum kuruluşları, kurumlar ve okullarda öğrenim gören gençler farkındalık yaratmak ve şiddete dur demek için çeşitli etkinliklerle şiddetin önlenmesi için tedbirler geliştirilmesine çalışsalar da, hala tüm dünyada aile içinde kadına ve çocuğa yönelik şiddet sosyo-kültürel bir sorun olarak yaygın bir şekilde devam etmektedir.

Bu bağlamda aile içi şiddetin önlenmesi ve mücadele edilmesi için 11 Mayıs 2011 tarihinde özel olarak aile içinde kadınlar ile çocuklara yönelik her türlü şiddeti

önlemek için *İstanbul Sözleşmesi* imzalanmıştır. Sözleşme kapsamında güç durumdaki kişilerin suistimal, ihmal, yaralanma, kötü muamele veya sömürü gibi risklere karşı özel tedbirler alınmasına ihtiyaçlarına göre de farklı hizmetler verilmesine dikkat çekilmektedir (Danacı&Çakır, 2016:7-11).

3. ÇOCUK VE ÇOCUĞA YÖNELİK ŞİDDET

3.1.Çocuk Kimdir?

Çocuk, Akyüz'e (2013:85) göre; "Küçük yaştaki erkek veya kız, soy bakımından kız evlat, gelişme dönemi bakımından bebeklik ve ergenlik arasında bulunan erkek veya kız, büyükler arasında daha genç olan kimse, büyüklere yakışmayacak nitelikte çocuksu davranışlar gösteren kimse, yapılan bir işte deneyimi veya yeteneği yeterli olmayan kimse" olarak tanımlanmaktadır. Temel tanım böyle olmakla beraber, çocukla ilgili farklı tanımlara da rastlanmaktadır. *Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü / Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği Mdde: 4'de* (2001), kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her insan *çocuk* olarak tanımlanmıştır. Disiplinden disipline yapılan tanımlar arasında da farklılıklar olabilmektedir. Örneğin Ceza Hukuku'nun çocuk tanımı ile pedagojinin, psikolojinin çocuk tanımları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Hukuk özelinde bakıldığında çocuk ceza yaş oranları dahi ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Örneğin Türkiye'de 12 olan asgari ceza yaşı Fransa'da 13, Belçika'da 16, Danimarka'da 15 olabilmektedir (Akyüz, 2013:93).

Çocuk, *Türkçe Sözlük*'de ise; "Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018).

Bütün bu tanımlardan görüldüğü üzere çocuk için, *henüz yetişkin olmayan, dolayısıyla başkalarına bağımlı, deneyimsiz, disiplin kazanmamış, düzen ve yönlendirmeye muhtaç* bir kişidir saptaması yapılabilir.

Alman sosyolog ve eğitim bilimci Lothar Krampmann bir çocuğun şimdi ve burada yaşayan, kendi sorunlarına ilişkin kendi görüşlerini geliştiren ve yetkin çözümler üreten kişiler olduğunu ifade ederek, çocuğun birey kimliğine vurgu yapmaktadır (Krampmann, Aktaran: Pusulacık, 2010:11).

Çocukluk, annenin hamileliğinden itibaren başlar ve onun beden ve ruh gelişimini tamamlanmasına kadar devam eder. İnsanın en hızlı değişim ve gelişim sürecidir, ömrünün uzun bir dönemini kapsar. Çocukluğun başlangıcı, hak ehliyetini ve toplum tarafından verilen statüyü de gösterir (Erdoğan, 2011:14).

Türk Hukuk sisteminde reşit olma yaşı 18 olarak belirlenmiştir. 5237 sayılı *Türk Ceza Kanunu*'nda; "Çocuk denilince, henüz 18 yaşını doldurmamış kişi anlaşılmaktadır" hükmü vardır. 5395 sayılı *Çocuk Koruma Kanunu*'nda da daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi, *çocuk* olarak tanımlanmıştır. Ancak *Medeni Kanun*, resmi nikah ile evlenmenin kişiyi *ergin* kılacağını öngörmektedir. *Çocuk Adalet Sisteminde* ise, çocuk evlenmiş olsa bile ve bu nedenle reşit olarak kabul ediliyor olsa dahi çocukluk durumuna özgü haklardan yararlanır (Ç.A.S.Ç.Y.E.P.K.K. 2. Bölüm 5) ifadesinde yer almaktadır.

3.2. Çocuğun Gelişimi ve Psikolojisi

Çocuğun tanımından sonra, çocuğun gelişimi ve psikolojisi hakkında bilgi verilmesi çalışmanın anlaşılabilirliği ile doğrudan ilgili olduğu için önemlidir. Yörükoğlu (1991:169-171), çocuk yetiştirmede amacın, eski deyimle terbiyeli çocuk yetiştirmenin sağlıklı birey yetiştirmek olduğunu söyler. Kişiliğin oluşması ilk beş yılda önem kazanmaktadır. Ona göre, bireyin dış koşullara uygun düşen tepki ve davranışlarının tümü kişiyi başkalarından ayırır. Bir insanın kişiliği kalıtsal niteliklerle çevrenin sürekli etkileşimi sonucu biçimlenir. Yörükoğlu aynı zamanda "kalıtım, insan yapısının toprağı olarak düşünülürse, kişilik de o toprakta yetişen bitkidir" ifadesiyle kalıtımın ve çevre koşullarının bir bireyin kişiliği üzerindeki etkisinin ortaklığını vurgular (Yörükoğlu, 1991:169-171).

Bütün canlı organizmalar hayatları boyunca değişim yaşarlar. Bu değişim dört kavram ile özetlenebilir. Bacanlı (2001:40) bu kavramları; "gelişme, büyüme, öğrenme ve olgunlaşma" olarak açıklamaktadır. Senemoğlu da bu gelişimi, organizmanın tek bir hücre olarak ortaya çıktığı andan itibaren gösterdiği fiziksel,

zihinsel, duyuşal ve sosyal değişmeler olarak adlandırmıştır (Senemoğlu, 2001:12). Öcal (2007:28), büyümenin, kişinin uzuvlarında meydana gelen bir değişme, olgunlaşmanın ise değişmenin psikolojik yanlarını kapsadığını ifade etmiştir. Kan ve idrar tahlilleri ya da kemik yaşı ölçümü gibi özel metotlarla büyümenin düzeyi saptanabilmektedir. Öğrenme ile değişimin ayırt edilmesi zordur ve bu konu geniş çapta tartışmaya neden olmaktadır. Öğrenme süreci bilgiyle karşılaşıldığında onun algılanmasından zihne yerleşip akılda tutulmasına kadar olan bir süreçtir. Kısacası öğrenme, bireye verilen bilginin bireyde farklılık yaratmasıdır denilebilir demektedir Öcal.

Bir başka kaynakta ise büyümenin organizmanın ilk döllendiği andan fiziksel olarak büyümesine kadar süren değişimleri kapsayan bir süreç olduğu, büyümeyi etkileyen nedenlerin, genetik etkenler, beslenme, yaşanan travmalar ile yaşanılan toplumun sosyal ve kültürel yapısı olduğu söylenmektedir (Bee &Body,2009:58). Aynı kaynakta çocuklarda büyüme hızının değişkenlik gösterdiği, değişmenin psikolojik etkenlere de bağlı olduğundan takip edilmesinin daha zor olduğu, doğadaki organizmaların değişiminde genetik programlamanın kullanıldığı, bireyin yaşadığı deneyimin olgunlaşma sürecindeki etkisinin büyük olduğu ama daha büyüğünün duyarlılık dönemi olarak gösterilebileceği ifadelerinde bulunulmuştur (Bee &Body,2009:58).

Çocuğun değişimi, çevresiyle ilgili olarak elde bulundurduğu konunun bilinçdişi değerlendirilmesine uygunluk içinde gerçekleşir. Çocuk, büyüme sürecinde belli sayıda kural ve formüller edinir kendine. Bu kural ve formüller de davranışına yön vererek onu çeşitli durumlara karşı göstereceği tepkileri belirler (Adler,2000:112).

Çocuk Adalet Sistemi çalışanlarına yönelik *Eğitim Programı Katılımcı Kitabı* 'nda değişim, çocuğun nasıl davranacağı nasıl hissedeceği ve başkaları ile nasıl ilişki kurabileceğini öğrenmesini içeren, ileriye yönelik değişim süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu değişim zihinsel, fiziksel, sosyal ve ruhsal alanlarda gerçekleşmektedir. Bir çocuğun değişim dönemleri, *bebeklik*, *erken çocukluk*, *geç*

çocukluk ve *ergenlik* olarak sınıflandırılmaktadır. *Bebeklik Dönemi*; doğumdan 3 yaşına kadar olan süre, fiziksel ve duygusal açıdan korunmaya ve bakıma muhtaç olan bebeğin, bu dönemde karşılaşılabileceği zorluklar onun tüm yaşantısı boyunca taşımak zorunda kalacağı izlere neden olabilir. *Erken Çocukluk Dönemi*; 3 yaşından 6 yaşına kadar olan süredir. Buna okul öncesi dönem de denilmektedir. Çocuk bu dönemde hem yaşlıları hem de kendinden büyük kişilerle iletişim ve etkileşim içindedir. İnsanlarla iletişim, çocuğun psiko-sosyal gelişiminin temelini oluşturur. Tek bir noktaya odaklanır hedefe ulaşana kadar hep aynı davranışı gösterir. *Geç Çocukluk Dönemi*; 6 yaşında başlar ve 10-12 yaşına kadar sürer. Bu dönemde kendi cinsleri ile arkadaşlık kurarlar, hafıza ve dil yetenekleri gelişir, duygularını kontrol edebilirler. *Ergenlik Dönemi*; duygusal, zihinsel, fiziksel değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Çocuklukla yetişkinlik arasında kalan süreçtir. Çevre ile iletişim kurmada zorluklar yaşarlar. Anne, baba, kardeş, arkadaş ve öğretmenleri ile çatışma içinde olduğu, *kaçma-yanaşma çatışması* olarak ifade edilen, gencin hem bağımsız kalma, hem aidiyet duygularının aynı anda yaşandığı dönemdir bu dönem. (Ç.A.S.Ç.Y.E.P. 2.Bölüm:9-12).

Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı Gelişim Psikolojisi kitabının yazarı Ahmet Şirin, (Şirin ve diğ.,2002:46-54) bilim insanlarının görüşlerinden yola çıkarak çocuk gelişimi ve psikolojisi ile ilgili şu görüşlerini ifade ederken insanın biyolojik ruhsal yapısının, davranış biçimlerinin, yetenek, ilgi tutum ve becerilerinin bir arada gelişip bütünlük içinde olmasıyla, sosyal ve psikolojik tepkilerinin hepsine birden *kişilik gelişimi* denebileceğini söyler. Şirin'e göre, sosyal ve duygusal gelişim, kalıtsal ve çevresel nedenlerle oluşmaktadır. Çocuk yaşadığı olaylara vereceği sosyal ve duygusal tepkileri yakın çevresinin davranış biçimlerini görüp model alarak öğrenmektedir.

Freud'a göre ise, 0-1,5 yaş arası oral dönemde, çocuğun biyolojik ve ruhsal ihtiyaçları arasında sınır çizmek olanaksızdır. Bebek kendine haz ve acı veren uyaranlar karşısında bütün bedeni ile tepki verir. İstek ve arzularını ağız, dudaklar, dil, dişler ve çene faaliyetleri ile belirtir. Emme davranışı beslenmesini, haz duymasını ve rahatlamasını sağlamaktadır. Bu dönemde bebekte temel güven önem taşımaktadır. İhtiyaçların az ya da çok doyurulması çocukta oburluk, bağımlılık,

kıskançlık, küfürlü konuşma, huzursuzluk, sabırsızlık gibi olumsuz davranış özellikleri bu dönemde görülür. Sosyalleşme bebeğin göz teması ve insan sesini duyduğu zaman kafasını çevirmesi ile başlar. 1,5- 3 yaş; Freud'a göre anal dönemde doyum kaynağı dışkı yolunun sonundaki kaslardır. Dışkı ile öfke eş anlam taşır. Bu dönemde ters ve inatçı olur. Sosyal gelişim açısından kendinin farkına varır. Çocuklarla iletişimi artar. Taklit becerisi gelişmiştir. *Hayır* demesi belirgindir. Freud' a göre fallik dönem adı verilen 3-6 yaş, içgüdüsel enerjinin ve cinsel merakın genital bölgede yoğunlaştığı bir dönemdir. Gizil dönem adını alan 6-12 yaşta ise ruhsal-cinsel çalkantılar ve çatışmalar uyuklama ve yatışma haline geçmiştir. Çevredeki yetişkinlerin duyarsızlık ve ilgisizliği çocukta aşağılık duygusu ve yersizliğe sebep olur (Freud, 2006:2-21).

Yavuzer ise; 0-6 yaş çocukların davranış ve tutumlarını şu ifadelerle açıklamıştır:

1.yaş, çocuğun kendini ve dünyasını keşfetmeye başladığı dönem. 2.yaş, çocukların yeterliklerini sergilemekte ısrar ettikleri ve oluşturulan bu yeni benlik anlayışı içinde yetişkine karşı giderek artan bir eğilim olduğu dönem. 3.yaş, sorunların yoğun olarak yönetildiği ve anneye daha az bağımlı olduğu bir dönem, 4.yaş, karşı gelme, arkadaşları ile kavga etme, isteklerine karşı gelindiğinde büyüklerine kaba konuşulduğu dönem, 5.yaş, kendi kendine yettiği ve sosyal, şekilci ve uyumlu olduğu dönem 6.yaş ise; tembel ve karasız olduğu dönemdir. 0-6 yaş aralığı olumlu ve olumsuz değişen davranışlar arasında hızla gelip gider (Yavuzer, 2003:46-58).

Şüphesiz *sevgi* bir insan yaşamındaki en başat unsurdur. Sevgiyle büyümüş bireylerin daha sağlıklı bireyler oldukları, sorunlu bireylerin yaşam öykülerine bakıldığında ise en temel eksikliğin sevgisiz ortamda büyümüş oldukları bilinen bir gerçektir. Yörükoğlu'da (1991:172-174) çocuğun sağlıklı yetiştirilmesinin her şeyden önce temel ruhsal ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlı olduğunu söylemiş ve sevgi unsuruyla beraber disiplin ile özgürlük unsurlarına dikkat çekmiştir. Ona göre bu ihtiyaçlar birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve birlikte karşılanırlar. Bu ihtiyaçların aile ortamında en uygun biçimde karşılandığını, çocuğun sevgiyi ve disiplini birbiriyle

uyumlu bir ilişki içinde olan anne ve babadan edindiğinde, güven duysusu gelişmiş, sağlıklı bir birey olabileceğini söylemiştir.

3.3. Çocuk Hakları

Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun İşlevi başlıklı bu tez çalışmasında çocuk için şiddetin ne olduğunu anlatmadan önce çocuk hakları konusuna değinmenin çalışmanın anlaşılabilirliği açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocuk hakları, insanın doğumundan itibaren birey olma hakkını tanıyan, 18 yaşına kadar yaşama, korunma, gelişme ve katılma haklarına saygı duyan, çocuğun özel haklarına ve gereksinimlerinin uluslararası ortamda kabul edilmesini, korunmasını sağlayan, insan hakları hukuku bünyesinde kendine özgü bir yapıya olan gereksinim sonucunda insan hakları içinden oluşan haklardır. Çocuk hakları her çocuğun saygılı, özgür, onurlu, eşit ve adil yaşamasını sağlamak, bunu korumak ve güvence altına almak için insan hakları içinde yer alan çok önemli ve ayrılmaz bir alandır (Magdur Hakları, 20016).

Erdoğan (2011:165) *Çocukların Korunması* amacıyla, uluslararası platformda bir çocuk hakları örgütünün kurulması fikrinin ilk kez 1894 yılında *Julesde jeune* tarafından ortaya atıldığını söyler. İlk resmi girişim ise 1912’de İsviçre’de yapılmış, aynı yıllarda Belçika’da da benzer bir çalışma yapılmış ancak 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı başlamasıyla bu girişimler kesintiye uğramıştır.

1990 yılında New York’ta toplanan *Dünya Çocuk Zirvesi*, bütün ülkelere *Çocuklara Birinci Öncelik* ilkesini kılavuz edinmeleri çağrısında bulunmuştur. Söz konusu ilke çocukların temel gereksinimlerinin iyi günde, kötü günde, gerek ulusal ve uluslararası düzeylerde, gerekse aile içinde eldeki kaynakların tahsisi sırasında üst düzey bir öncelik taşıması gereğini ifade etmektedir. Çocukların beden, duygu, zihin

ve sosyal gelişim bakımından korunmasının, ilk önceliği taşıması gerekmektedir (Müftü, 1998:17).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 20 Kasım 1989 tarihinde *Çocuk Hakları Sözleşmesi*'ni kabul etmiştir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 193 ülkenin katılımıyla, 2 Eylül 1990 tarihinde sözleşme hükümleri yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalama tarihi 14 Ekim 1990'dır ve sözleşme Türkiye'de 27.01.1995'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) tarafından onaylanan bu sözleşme ile çocuk olgusu sosyokültürel bir olgu olmaktan çıkıp yasal çerçeveye alınmıştır (Acar, 2012:5). Bu anlaşmaya göre, daha erken yaşta ergin kabul edilme istisna tutulmuş, bununla birlikte, genel ilkelerinde sözleşme hükümlerinin iç hukukunun çocukların lehine olan düzenlemelerine engel olacak biçimde yorumlanamayacağı ilkesi Madde 41 de açıklanmıştır (Ç.A.S.Ç.Y.E.P.K.K.2. Bölüm: 5).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin amacı çocuk haklarını korumaktır. Sözleşmeye taraf olan devletlere bu sözleşme ile yükümlülükler getirilmiştir ve bunlara uyarak çocuk haklarını ülkelerinde korumaları amaçlanmıştır.

Sözleşme içeriğinde şu yükümlülükler yer almaktadır:

Birleşmiş Milletler Anlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyeti ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama, hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal, ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiç bir ayrım gözetmeksizin yaralanma hakkına sahip olduklarını, Uluslararası insan hakları evrensel bildirgesinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakları olduğu, çocuğun kişiliğinin gelişmesi için mutluluk, sevgi içinde aile ortamında yetişmesinin gerekliliği v.b. Taraf Devletler anlaşmaya varmışlardır (Erdoğan, 2011:486).

1989 yılında kabul edilen *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi* yükümlülükleri doğrultusunda, Birleşmiş Milletler 1990'lı yılların başlarından itibaren çocukların cinsel sömürüsü ve çocuk pornografisi konularındaki araştırma ve çalışmalarını hızlandırmıştır. Alman Hükümeti Birleşmiş Milletleri bu bağlamda ayrıca internet üzerinden kadınları ve çocukları şiddet ve çevirim içi cinsel istismardan korumak için uluslararası kabul edilebilir standartların oluşturulması için ortak üye ülke çapında çalışmalar yapmaya davet etmiştir (Zengin, Aktaran: Tansel, 2017:6).

Bu konuda pekçok sivil toplum örgütleri de çalışmalar yapmaktadır. Bunlardan de *İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA)* çocuk haklarının uygulanmasında katkıda bulunmak amacıyla *Pusulacık: Çocuklarla İnsan Hakları Eğitimi Klavuzu* adlı bir kılavuz kitapçık yayınlamışlardır. Çocukların istismara karşı çıkabilmeleri için en etkili yol haklarını bilmeleridir, çocuklar insan haklarını koruma konusunda sorumluluk alarak daha iyi bir dünya kurulmasına katkıda bulunabilirler ve yetişkinler de, çocuklarla birlikte insan hakları için çalışarak onların gözünde inandırıcılık kazanabilirler. Bu kitapçık belli başlı uluslararası insan haklarını tanıtarak, eğitim ortamlarında nasıl kullanılabileceği yönünde ipuçları vermekte ve eğitim de nasıl yararlanılabileceğini anlatmaktadır. Çocuklar için çok önemli olan hukuksal belgeler konusunda temel bilgileri içermektedir. Bunlardan en önemlisi *BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS)* çocukların kendi insan haklarını öğrenmeleri açısından önemlidir. *Avrupa Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı Maud de Beur-Buquicchio*; “BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme, bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Bu sözleşme, tüm dünya ölçeğinde, çocukların yalnızca korunmaları gereken varlıklar olmayıp medeni ve siyasal hakların sahipleri olduğunu da öngörmektedir” ifadesine yer vererek sözleşmenin önemini vurgulamıştır (Flowers, 2007: 3-14). Sözleşmede ayrıca şunlar özellikle vurgulanmıştır:

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, on sekiz yaşından küçük herkesi çocuk olarak tanımlamakta ve çocukların tüm insan haklarına sahip olduklarını onaylamaktadır. Sözleşme’de 54 madde yer almaktadır. Bu maddeler üç genel başlıkta toplanmıştır. Koruma, çocukların güvenliğini garanti altına alır ve istismar, ihmal ve sömürü gibi özel konuları ele alır. Sağlama, çocukların eğitim ve sağlık bakımı gibi temel ihtiyaçlarının sağlanmasıyla ilgilidir. Katılım, çocukların gelişim halindeki yeteneklerinin, olgunlaşma dönemine doğru karar verme ve topluma katılma durumunu sağlayacağını öngörür. Sözleşme, çocuğun ailesinin öncelikli ve önemli rolünü, yetkisini ve sorumluluğunu önemli bir şekilde belirtmektedir. Çocuğun ailesinin dilini ve kültürünü öğrenmesinin yanı sıra, bu dile ve kültüre saygı gösterilmesi hakkınıda altını çizmektedir. Sözleşme çocuklara kimlik, özel yaşam, bilgilenme, vicdan, din, ifade ve örgütlenme özgürlükleri sağlamaktadır. Bu sayede çocuk fuhuşu ve çocukların silâh altına alınmaları gibi çocuk istismarının yaygın biçimlerine yönelik uluslararası bir odaklanma sağlamıştır. Tüm haklar, istisnasız bütün çocuklar için geçerlidir. Devletin çocukları her tür ayrımcılığa karşı koruma yükümlülüğü vardır. Herhangi bir çocuk söz konusu olduğunda bu çocukla ilgili bütün işlerde onun yüksek yararı en başta gözetilecektir. Her durumda, çocuğun öncelikli yararı, ilgili yetişkinlerin (ana baba, öğretmen, veli) çıkarlarından önce gelecektir.

Dünya genelinde ve Birleşmiş Milletler dahilinde yapılan çocuk hakları sözleşmeleri Türkiye’de, 633 Sayılı *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*’nın Teşkilat ve Görevleri kapsamında *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü* kurulmuştur.

3.4. Çocuğa Yönelik Şiddet

İkinci Bölümde’de söz edildiği gibi *şiddet*, Arapça kökenli bir kelime olup, Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre, “karşıt görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, duygu veya davranışta aşırılık” olarak belirtilmektedir. Bir başka tanıma göre de *güç* ve *saldırganlık* kavramları şiddetle doğrudan ilişkili olup, gücün kişiler arası ya da gruplarda toplumsal açıdan zarar verici nitelikte saldırgan bir eğilim içinde kullanılmasına denilmektedir (Ayan, 2007:206).

Çocuğa yönelik şiddeti açıklamadan önce, *aile* ve *aile içi* şiddeti açıklamak gerekmektedir. Bilindiği üzere toplumun en küçük birimi ailedir ve aile içinde en çok şiddete uğrayan kadınlar ve çocuklardır. Zevkliler (1999:736) aile içindeki şiddetin çocuklar üzerindeki etkisinin çok can yakıcı olduğunu, psikolojik ve duygusal

hasarlara yol açtığını belirterek, Türkiye’de ataerkil bir toplum yapısı bulunduğundan ve çocukları yetiştirenlerin de kadınlar olması nedeniyle, eşinden şiddet gören kadının da çocuğuna şiddet uyguladığına, bunun da büyümekte olan çocuğun psikolojisinde büyük sorunlara yol açtığı ifadesinde bulunmuştur.

Yörükoğlu (1991:94-95) da her ailenin yazılı olmayan bir yasası ve aile fertlerinin uyması beklenen bir iç tüzüğü olduğundan sözeder. Bu özel yasalar aileye bir başka kişilik ve bir kimlik vermektedir. Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne olarak düşünüldüğünde çocuk bu sahnede, insan ilişkilerini, bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. İnsan ilişkilerini belirleyen anlaşma, bağlılık, uzlaşma, işbirliği gibi olumlu özellikler evde kazanılır. Bununla beraber çocuk anlaşmazlık, çatışma ve çekişme gibi olumsuz durumları da evde öğrenir. Çocuk aileyle etkileşim içinde olup sürekli gözlem yapar. Uyumlu ve sıcak ilişkiler sevgi ve anlayışla evin genel havasını değiştirerek çocuklara güzel bir şekilde yayılır. Sürtüşmeli ve gergin bir ilişki ise çocuklar için güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratmaktadır.

Sağlıklı toplumun sağlıklı bireylerden oluşarak gerçekleşebileceği düşüncesinden hareketle Dönmezer de (1984:214) ailenin bireylerin gelişmesinde en önemli faktörlerden biri olduğunun vurgusunu yapar. Kişilerin bedensel ve ruhsal gelişimlerinin hayattaki başarılarını sağladığını ve bu bireylerin bir araya geldiklerinde ileri bir toplumun oluşabileceğini, dolayısıyla toplumun gelişmesinin yolunun sağlıklı aile ilişkilerinden geçtiğini ifade eder.

Bilindiği üzere çocuklar televizyonda, internet ortamında, aile içinde, okulda, yakın çevrelerinde, sokakta şiddete tanık olmakta ya da bizzat maruz kalmaktadırlar. Balcıoğlu (2001:82-83) özellikle son yıllarda artan şiddetin nedenlerini açıklarken toplumdaki gelir adaletsizliğin ve yoksulluk oranının artmasına, göç nedeniyle kontrolsüz yapılaşmanın yaygınlaşmasına, işsizlik olgusunun verdiği güvensizliğe, kültürel yozlaşma ve yabancılaşılmaya vurgu yapmaktadır. Sosyal ve psikolojik problemlerini çözme yi başaramayan bireyler şiddete başvurumaktadırlar. Bunların

sonucu olarak tanık olduğu ya da maruz kaldığı şiddet çocukta travma yaratabilmektedir.

Cüceloğlu (2011:377-378) *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları* adlı kitabında, insan davranışları konusunu incelemiş, kişinin kendisini ve de yaşadığı toplumu daha iyi tanıması ve daha sağlıklı davranış modelleri geliştirmesi bakımından, insanın basit davranışlarından en karmaşık davranışlarına kadar araştırmalarda bulunmuştur. İnsan davranışlarında anne ve babadan gelen genlerin önemli olduğu kadar çevrenin de çok önemli olduğunu vurgulanmıştır. Bir diğer yandan da aile içinde çocuğa kötü davranan ana-babaların geçmiş çocukluk ve aile yaşantılarındaki benzerlikler üzerinde durmuş ve bu konuda çocukken şiddete maruz kalmış olan ailelerin kendilerinin de aynı şiddeti uyguladıklarını incelemiştir. Gözlemler sonucunda çocukken anne ve babalarından şiddet gören çocuk diğer kimselere sevgiyle bağlanma ve sevgi temelinde bir ilişki oluşturma yeteneğini geliştiremediği bulgularına ulaşılmıştır. Bu durumda gördükleri ilişki biçimlerini öğrenerek daha sonra kendi çocuklarına da aynı davranışı göstermeleri davranış örneklerinin modeller üzerine kurulu olduğunun örneğidir denebilir. Özellikle ataerkil aile yapısına sahip toplumlarda, baba ve çocuk arasında hep bir mesafenin olduğu, baba korkusunun aile içindeki düzeni kurmakta ve sürdürmekte önemli rol oynadığı bilinmektedir. Bu şekilde baba korkulan bir otorite olarak görölmek ister ve bu durum çocukla baba arasında iletişim ve yakınlık eksikliği oluşturur.

Son yıllarda (sosyal medyanın da etkisiyle) çocuğa yönelik şiddet vakalarının görünürlüğü artmış ve toplumda özellikle çocukların cinsel istismarına yönelik duyarlılıklar noktasında bir yükseliş olduğu söylenebilir. Ancak yine de gerek faillere yönelik yasal düzenlemelerin tam anlamıyla caydırıcılık oluşturmaması, gerek de toplumun bazı kesimlerince *önemsizleştirilebilen* ya da *ört bas etmeye* çalışılan tutumlar nedeniyle bu konuda tam anlamıyla bir olumluluktan söz edilemeyeceği söylenebilir. Bununla beraber hem dünyada hem de Türkiye’de çocuğa karşı işlenen şiddet ve istismar ile ilgili pekçok çalışma yapılmakta bilimsel toplantılar düzenlenmektedir. Bunlara örnek olarak Toplumsal Gelişim Merkezi

Eğitim ve Sosyal Dayanışma Derneği'nin (TOGEM-DER) düzenlediği sempozyum gösterilebilir. TOGEM_DER'in Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle düzenledikleri *Biz Geleceğiz Projesi* kapsamındaki *Çocuk İhmal ve İstismarı Sempozyumunda* çıkan sonuca göre; ihmal ve istismarın, biyolojik, fiziksel, ruhsal, sosyal, kişilik ve kimlik gelişimi gibi birçok alanda çocuğu etkilediği ve istismarın çocuğun DNA'sına işlediği bulgularına ulaşılmıştır. Ayrıca Proje kapsamında, istismar mağduru çocukların yaşadığı travmaların sadece bireyi etkilemediği, aynı zamanda nesilden nesile geçerek toplum geleceğini de etkilediği ifadelerine yer verilmiştir:

Çocukların ihmal edilmesi ve istismara uğraması, zekâ düzeyi ve beyin yapılarını olumsuz etkiliyor. Anne-babasıyla güvene dayalı ilişkisi olan çocuğun beyin durumu normalken, yoğun ihmale maruz kalan çocuğun beyin durumu, beyin hacmi dahi etkileniyor. Bir çocuğun gelişimi için uygun uyaranlara ihtiyacı var. İstismar ise çocukları daha farklı etkiliyor. İstismarın fiziksel sağlığını ve ruhsal sağlığını etkileyen sonuçları var, hatta biyolojik sonuçları da var. Sayısız çalışma var, istismara uğrayan çocukların beynindeki bazı bölgelerin daha farklı çalıştığı, beyin hacimlerinin daha farklı olduğu, uyaranlara daha farklı yanıt verdiğine dair. Bu da onun tüm hayatını etkiliyor. Travmalar sadece bireyi etkilemiyor, birkaç nesli etkiliyor. Bir kişi istismara uğradığında, fiziksel, davranışsal, duygusal, ruhsal sonuçları olduğunu biliyoruz. Bu kişiler yetişkin halinde yine travmalara yatkın hale geliyorlar. Bir de bunun aslında epigenetik mekanizmalarla biyolojik olarak da sonraki nesle aktarıldığını da biliyoruz. Türkiye'de geçtiğimiz dönem gerçekleştirilen çocuk istismarı aile içi şiddet araştırmasına göre, 7-18 yaş grubundaki çocuklarda son bir yıl içinde fiziksel istismara maruz kalma oranı yüzde 45 olarak tespit edildi. Dünya genelinde 111 araştırmadan elde edilen bulgular üzerinde yapılan çalışmalara göre çocukların yüzde 22'si fiziksel istismara uğruyor. Duygusal istismar, çocuk ve ergenlerin, ruhsal sağlığını tehlikeye atacak şekilde alay, sözel tehdit, odaya kapatma, bağlanma, korkutulma, aşağılanma olarak tanımlanıyor. Duygusal istismar, diğer istismar türlerini şemsiye gibi altında toplayan kötü bir olgu Duygusal istismara uğrayan bireyler yaşam boyunca bu travmayı bir yük olarak taşımak zorunda kalıyor. Türk toplumunda duygusal istismar maalesef çocuğun terbiye edilmesinde araç olarak kullanılıyor. Bir çocuğun duygusal istismara maruz kaldığını fark etmek zor olabilir. Çünkü çocukta yara, bere izi görülmez. Ortaöğretim kademesindeki 14-17 yaş arası kız öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, 9, 10, 11'inci sınıf kız öğrencilerin yüzde 1,8'i enstet vahşetine maruz kalmış. Kız çocukların yüzde 11,3'ü, çocukluk dönemlerinde istenmeyen bölgelerine dokunulduğundan şikâyet ederken, yüzde 4,9'u istismarcıların kendilerini cinsel ilişkiye zorlandıklarını belirtmektedir (Sabah, 2018).

Psikolog Şebnem Özkan da bu dönemdeki çocukların özelliklerine vurgu yaparak, bu dönemde dünyaya gelen çocukların IQ 'ları yüksek insanlar olduklarını

ve nesildeki kişilerden algılama biçimleri bakımından çok farklı olduklarını belirterek şiddetin bu çocuklar üzerindeki etkilerini şu şekilde anlatmaktadır:

Bu tür çocuklar yüksek düşünce hızı, kuvvetli hafıza, yüksek farkındalık, yüksek bütüncül zeka, güzel sanatlara karşı yetenekli olduğunu, bu çocuklara da ışık çağı çocuklar demıştır. Şiddet mağduru olan çocuklarda travmatik etkiler yaratılıyor. Travmanın derecelerinden bahsetmek isterim. Çok ağır bir travmaya olayın derecesine ve kişinin olayı değerlendirmesine bağlıdır. Her olay farklı kişilerde aynı sonucu doğurmaz. Kişi hassas biri içine dönük ise, kişilik özelliklerine bağlı olarak etkileri farklıdır. Aynı olay, dışa dönük sosyal biri, kendine güvenli desteklenmiş bir şekilde büyütülen bir çocuk için farklı etkiler yaratabilir. Çocukluk travmalarında o kişi olayı tamamen unutabiliyor. Çocuk için zor olan olayı bilinç olarak bastırılıyor, fakat bilinçaltında kayıtlı kişinin hayatını etkilemeye devam ediyor. Bu gibi durumlarda; o çocuklar büyüdükçe öz sevgisi, öz saygısı tamamen yerle bir olabiliyor. Büyüdüğü zaman çok farklı başarısız ilişkiler yaşar, başarısız evlilikler yapar. Her türlü suistimal ve istismardan bahsediyoruz Burda çocuklar kendilerini suçlu kirli beceriksiz başarısız olarak görürler. Çocuk bilinci yapılan negatif olayı kendine mal eder. Karşı tarafın yanlış bir şey yaptığını düşünemez. Onun için kendini suçlar “ben kötü biriyim onun için benim başıma geldi” diye düşünür. (Özkan, Aktaran: Toprak, 2019)

Mart 2012 tarihinde, bu araştırma Genç Hayat vakfı koordinasyonunda yapılan *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması* konulu çalışmada çocukların ev içinde yaşadıkları şiddeti incelemek ve çocukların şiddetin önlenmesine yönelik önerilerini almak amacıyla, İstanbul’daki ilköğretim okullarının 6. 7. ve 8. Sınıflarında öğrenim gören 440 çocuk üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu kapsamda çocukların ev içinde şiddete tanık olma durumu ile çocukların fiziksel ve duygusal şiddet yaşantıları incelenmiş çocukların da görüşlerine yer verilen sonuçlar aşağıdaki grafikde şu şekilde gösterilmiştir:



Şekil 3.1.Çocukların son bir yıl içerisinde ev içi şiddete tanıklık etme yaşantıları
Kaynak: Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Mart 2012
<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Araştırmaya göre şemada da görüldüğü üzere çocuğun, ev içinde alkol ve uyuşturucu kullanımı sebebiyle birbirine bağırarak, fiziksel olarak birbirine zarar veren, silah, bıçak ve taş ile saldırılarda korkutularak ve sindirilme yöntemiyle davranışlarda bulunulması, çocukların % 73,4’ ünün en az bir kez ev içi şiddete maruz kaldıkları, % 26,6’sının ise ev içi şiddet yaşantısı olmadığı görülmüştür. Ev içi şiddet yaşantısı olmayan çocuklardan % 3,4’üm de daha önce en az bir kez ev içi şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

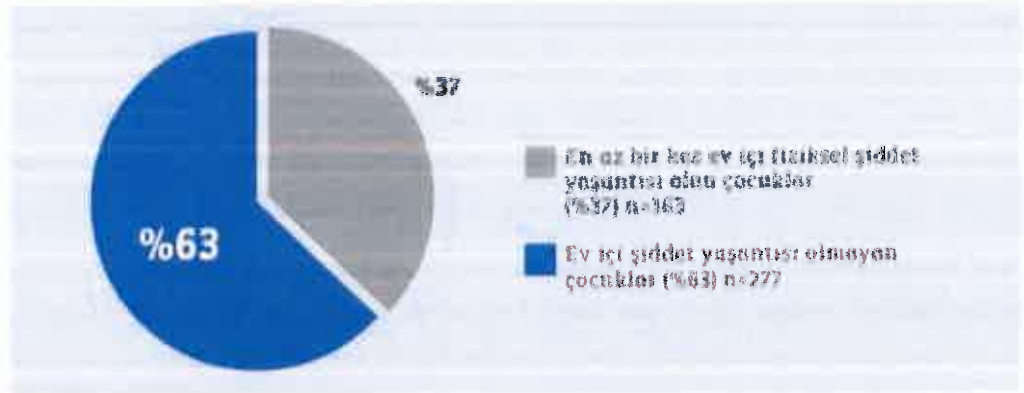
3.4.1.Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar elle ya da herhangi bir materyal kullanarak çocuğun bedeninde yara-bere oluşturmaktır. Çocuk bedeninde ve ruhunda derin travmalar oluşturan her türlü istismara göre fiziksel istismar iz bıraktığı için daha kolay anlaşılmaktadır. Ünal da (2008:11) fiziksel istismarı; “Çocuğun kaza olmayan bir olaydan zarar görmesi veya fiziksel cezalandırmaya maruz bırakılması” olarak tanımlamaktadır. Kulaksızoğlu’nun da belirttiği gibi pekçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da başarısızlık ve itaatsizlik olarak nitelendirdiği durumlar karşısında ebeveynler genellikle çocuklarını cezalandırmak için fiziksel şiddete başvurumaktadırlar (Kulaksızoğlu, 2007:192).

Fiziksel istismarı tanımlayanlardan biri de Erdoğan olmuştur. *Çocuk Hakları* adlı kitabında yapılan bu tanım şu şekildedir:

Bir çocuğu elle veya fiziki bir şeyle vurmak, itmek, hangi türden olursa olsun bir silahla ya da bir araç yardımıyla yaralamak, öldürmek gibi eylemler, hakaret etmek, bağırıp çağırmak, tehdit etmek, aşağılamak gibi eylemler fiziksel şiddet ile sözel şiddetin bir arada uygulanması (Erdoğan, 2011:388-389).

Yukarda da belirtildiği gibi; Mart 2012 tarihinde yapılan *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması* konulu çalışmada, çocukların ev içinde fiziksel şiddete maruz kalma oranları şu şekilde gösterilmiştir:



Şekil 3.2. Çocukların ev içinde fiziksel şiddet yaşantıları

Kaynak: Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Mart 2012

<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Bu çizelgeye göre çocukların % 37'sinin en az bir kez ev içinde fiziksel şiddet yaşamış olduğu, %63'ünün ise hiç fiziksel şiddetle karşılaşmadığı belirtilmektedir.

Çocukların ev içinde maruz kaldıkları şiddetin ne şekilde yaşandığına dair verdikleri yanıtlar ise aşağıdaki çizelgede de görüldüğü üzere şu şekildedir:

Çizelge 3.1. Çocukların ev içinde fiziksel şiddet yaşantılarının sıklığı

ÇOCUĞUN EV İÇİNDE FİZİKSEL ŞİDDET YAŞANTISI	Birçok kez		Bazen		Hiçbir zaman		Geçen yıl olmadı, ama daha önce oldu		Toplam	
	N	%	N	%	n	%	N	%	n	%
37. Bir/ birden seni itti ya da tuttu mu?	1	0,2	17	3,9	418	95	4	0,9	440	100
38. Bir/ birden elleriylemin ya da vücudunun bir kısmını zorla çekti mi seni vurdu mu?	2	0,5	18	4,1	437	95	2	0,5	439	100
39. Bir/ birden sana tokat attı mı?	2	0,5	47	10,7	371	84,7	18	4,1	438	100
40. Bir/ birden kafana ya da omzuna elle vurdu mu?	2	0,5	28	6,4	407	93,7	2	0,5	439	100
41. Bir/ birden boğazına elle vurdu mu?	-	-	8	1,8	429	97,9	1	0,2	438	100
42. Bir/ birden seni sopa, tüpüğe, baston ya da başka gibi şeyle vurdu mu?	2	0,5	23	5,2	408	93,9	8	1,8	439	100
43. Bir/ birden bir nesne ya da yumrukle sana arka arkaya vurdu mu? (dövme, bırakılmak)	-	-	7	1,6	429	97,9	2	0,5	438	100
44. Bir/ birden seni herhangi bir şekilde bağlama çabası mı?	7	1,6	1	0,2	438	99,8	1	0,2	440	100
45. Bir/ birden seni sıcak su veya ateşle yaktı mı ya da bulaştı mı?	1	0,2	1	0,2	437	99,3	2	0,5	440	100
46. Bir/ birden seni kızgın bir yere ya da kızdırdı bir odaya soktu mu?	-	-	5	1,1	431	98	4	0,9	440	100
47. Bir/ birden seni bir yere bastırdı ya da zincirledi mi?	-	-	5	1,1	431	98,6	1	0,2	437	100
48. Kiloğum çektü mü?	1	0,2	76	17,3	345	79,1	15	3,4	440	100
49. Bir/ birden saçını çekti mi?	1	0,2	43	9,8	392	89,3	3	0,7	439	100
50. Bir/ birden seni çimdikledi mi?	1	0,2	32	7,3	403	92	2	0,5	438	100
51. Bir/ birden seni ağır bir yük taşıtmaya, taşıdığını seni ayakta tutmaya ya da ceza olarak bir egzersiz (hareket) yaptırmaya zorladı mı?	-	-	7	1,6	438	99,3	1	0,2	439	100
52. Bir/ birden boğazına ya da sırtına tehdit edildi mi?	-	-	-	-	438	99,5	1	0,2	440	100

Kaynak: Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Mart 2012

<http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

3.4.2. Duygusal İstismar

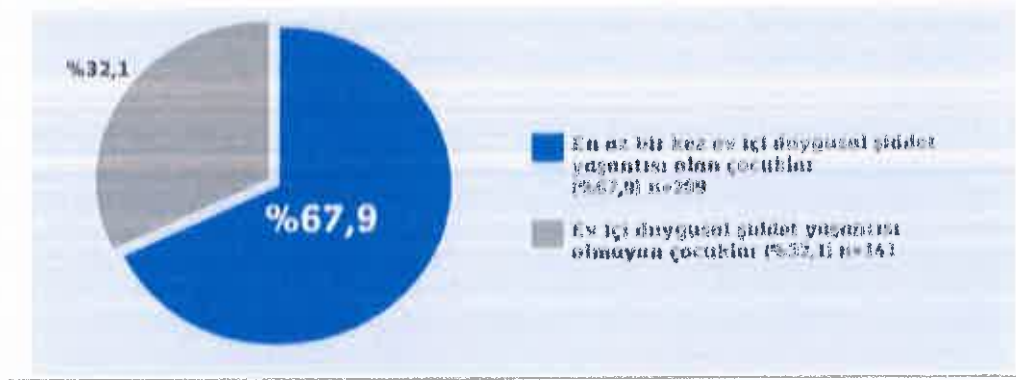
Şüphesiz yaşanan her türlü olumlu-olumsuz olay insanın iç dünyasında etki bırakır. İnsan iç dünyasıyla varolan bir yapıdadır. Bu nedenle şiddetle karşılaşan bireyin aynı zamanda duygusal olarak zarar görmesi, kendisini duygusal açıdan istismar edilmiş olarak görmemesi kaçınılmazdır.

Erdoğan (2011:390) çocukların ana-babaları tarafından ya da çocuklara bakmakla yükümlü kişilerin çocuklara, duygusal olarak şefkat ve sevgi vermemeleri halinde duygusal istismarın başlamış olduğunu ifade eder. Yapılan araştırmalara göre; ana-babaları tarafından itilip duygusal istismara uğrayan çocuklarda, fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut ve de fiziksel bulgular görülmemektedir.

Duygusal istismar çocuk üzerinde diğer istismarlar gibi psikolojik ve ruhsal olarak yıpratıcı etkiler bırakmaktadır. Yetişkinlerin isteyerek ya da istemeyerek yaptığı bazı davranışlar çocuğun psikolojik, fiziksel, bilişsel veya sosyal gelişimini etkilemektedir. Çocuğun kabul edilmemesi, küçük görülmesi, dışlanması, suçlanması, çocuğun güvenliğinin olmaması ya da ihtiyacı olan sevginin verilmemesi, çocuğu kardeşleriyle ya da başka çocuklarla kıyaslamak ve küçük düşürmek, bir yere kapatarak eğitici olmayan cezalar vermek çocuğun ruhsal bunalım yaşamasına neden olan duygusal istismar davranışları olarak ifade edilmiştir. Duygusal istismara sebep olan diğer davranış örnekleri de aşağıda belirtilmiştir (Yenibaş&Şirin, 2007:26-29):

1. Çocuğun reddedilmesi
2. Çocuğun küçük düşürülmesi
3. Çocuğa ayrımcılık uygulanması, yalnız bırakılması
4. Çocuğun korkutularak yıldırılması
5. Çocuğun kışkırtılması
6. Çocuğa aldırılmaması
7. Çocuğun duygularını ifade etmesinin engellenmesi
8. Çocuğun duygusal ihtiyaçlarının yok sayılması
9. Çocuğun zihinsel sağlığının, vücut sağlığının ve eğitiminin ihmal edilmesi
10. Çocuktan yaşından ve kendi kapasitesinden çok üstünde beklentilerin olması (yetişkinleştirme).

Yine Mart 2012 tarihinde *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması* konulu çalışma sonucunda çocukların ev içinde duygusal şiddet yaşantılarının sıklığı şu şekilde şematize edilmiştir:



Şekil 3.3. Çocukların son bir yıl içerisinde ev içi duygusal şiddet yaşantıları

Kaynak: Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Mart 2012

<http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Bu çalışmadan da anlaşıldığı üzere en az bir kez ev içi duygusal şiddet yaşamış olan çocukların oranı %67,9, evlerinde hiç duygusal şiddet yaşamadığını söyleyen çocukların oranı da %32, 1 dir.

Aynı araştırmada çocukların ev içinde yaşadığı şiddetin nasıl yaşandığına dair veriler ise aşağıdaki şemada şöyle ifade edilmiştir:

Çizelge 3.2. Çocukların ev içi duygusal şiddet yaşantılarının sıklığı

ÇOCUĞUN EV İÇİ DUYGUSAL ŞİDDET YAŞANTISI	Birçok kez		Bazen		Hiçbir zaman		Geçen yıl olmadı, ama daha önce oldu		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
14. Biri/ birileri sana yüksek sesle ve saldırganca bağırdı, çağırdı ya da çığlık attı mı?	8	1,8	205	46,6	219	49,8	8	1,8	440	100
15. Biri/ birileri sana aptal, tembel ya da benzeri kötü sözler söyleyerek aşağıladı mı?	6	1,4	52	11,9	380	86,8	-	-	438	100
16. Biri/ birileri konuşmanı, kendini ifade etmeni engelledi veya reddetti mi (Seni görmezden geldi mi)?	2	0,5	42	9,5	394	89,5	2	0,5	440	100
17. Biri/ birileri cep harçlığını ya da benzer bir biçimde ihtiyaçlarını karşılatabileceğin olanakların elinden aldı mı?	-	-	12	2,7	426	97	2	0,2	439	100
18. Biri/ birileri sevdiğin bir şeyi yasakladı mı?	7	1,6	95	21,6	331	75,2	7	1,6	440	100
19. Biri/ birileri evden dışarı çıkmanı yasakladı mı?	2	0,5	50	11,4	384	87,3	4	0,9	440	100
20. Biri/ birileri senin iznin olmadan, günlükünü, masalarını ya da eşyalarını okudu mu?	4	0,9	41	9,3	395	89,8	-	-	440	100
21. Biri/ birileri senin iznin olmadan çantayı, çekmecesini, ceplerini karıştırdı mı?	-	-	44	10,0	395	90	-	-	439	100
22. Biri/ birileri kendini küçük düşürülmüş hissedecek şekilde diğer çocuklarla karşılaştırdı mı?	11	2,5	89	20,2	338	76,8	2	0,5	440	100
23. Biri/ birileri seni diğer insanların önünde kasıtlı olarak çok kötü ya da aşağılanmış hissettirecek şekilde utandırdı ya da mahcup etti mi?	2	0,5	22	5,0	414	94,3	1	0,2	439	100
24. Biri/ birileri keşke olseydin ya da hiç doğmasaydın dedi mi?	2	0,5	24	5,5	413	93,9	1	0,2	440	100
25. Biri/ birileri seni bırakmak ya da terk etmekle tehdit etti mi?	2	0,5	11	2,5	427	97	-	-	440	100
26. Biri/ birileri seni evden atmak ya da evden uzaklaştırmakla tehdit etti mi?	-	-	6	1,4	433	98,4	1	0,2	440	100
27. Biri/ birileri seni eve almadığı oldu mu?	-	-	6	1,4	431	98	3	0,7	440	100
28. Biri/ birileri sana zarar vermekle tehdit etti mi?	-	-	10	2,3	428	97,3	2	0,5	440	100

Kaynak: Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Mart 2012
<http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Cankur'un da ifade ettiği gibi bu çalışmaya göre çocukların ev içinde en çok yaşadıkları duygusal şiddetin; "evde birilerinin kendilerine yüksek sesle ve/veya saldırarak bağırması, çığlık atması, sevdiği şeyleri yasaklaması ve çocuğun kendini küçük düşürülmüş hissettirerek diğer çocukların karşılaştırılması, çocuğun bir birey olarak görülmemesi ve yok sayılması" olduğu görülmektedir (Cankur, 2012:26-43).

3.4.3. Cinsel İstismar

Cinsel istismar, bir çocuğun kendinden 4-6 yaş ya da daha büyük birisi tarafından zorla veya ikna sonucu cinsel haz amaçlı kullanılarak cinsel etkileşimde olmasıdır. Çocuğun ırzına geçilmesi, cinsel organlarına dokunularak taciz edilmesi, çocuğa müstehcen sözler söylenmesi, çocuğun fuhuşta kullanılması, çocuğa müstehcen yayınlar izletilmesi ve teşhircilik cinsel istismar olarak ifade edilmiştir (Yıldız Arabacı,2007:23).

şüphesiz cinsel istismar çocuğa yönelik istismarın en kötüsü olup, çocukta derin psikolojik travmalara yol açmaktadır. Cinsel istismar aile içinde ya da yabancı birileri tarafından yapılabilir. İstismarcı, genelde çocuğu korkuttuğu ve şantaj yaptığı için ocuk yaşadıklarını anlatamamaktadır. Birçok vaka bu sebeplerden dolayı açığa ıknamaktadır. Çocuklar ve aileler böyle bir vakayla karşılaştıkları zaman ne olursa olsun kendilerini güvene alıp yardım istemelidirler.

Yenibaş ve şirin (2007:32) cinsel istismarı üç şekilde açıklamıştır:

1. Dokunma olmadan yapılan cinsel istismar: Bu istismar grubunda sözlü istismar, müstehcen içerikli telefon konuşmaları ve çocuğun rntgenlenmesi. Burada doğrudan bir istismardan söz edilemese de çocukta korku ve huzursuzluk yaratan bu istismar türleri de çocuğa zarar verir.
2. Dokunma içeren cinsel istismar: Bu gruba giren istismarlarda yetişkin çocuğa cinsel amaçlı olmak üzere dokunmaktadır. Bunun yanında, çocuğun fuhuşa itilmesi, çocuğun müstehcen materyallerin konusu yapılması ve genel anlamla bunlardan para kazanılması bulunur

3. Şiddet kullanılarak yapılan cinsel istismar (ırza geçme): Bu türden istismarda bazen çocuğun ölümüne kadar varabilecek seviyede bir şiddet içeriği mevcuttur. Bu tipte bir olay çocuğun cinsel gelişiminde sapma, kişilik parçalanması, ömür boyu sürecek düşük özsaygı gibi vahim sonuçlar doğurur. Bu istismar mağdurlarının yaygın olarak kendi çocuklarını istismar ettikleri veya ihmal ettikleri belirtilmiştir.

Çocuğa karşı işlenen en ağır şiddet türü olan cinsel istismarın Türkiye’de de sıkça görülmekte olup, bazılarının açığa çıktığı, bazılarının da kapalı kapılar ardında gizlenmekte olduğu bilinmektedir. Cinsel istismar yabancılardan çok, kişinin tanıdığı çevreden olabilmektedir. Çocuk cinsel istismar türlerinden çocuk üzerinde en büyük etkiyi yaratan ve yıkıma uğratan istismar türlerinden olanı ise ensestir. Sevgi ve güven duyduğu kişi tarafından mağdur edilen çocuk, ruhen büyük bir zarara ve güven duygusunda yıkıma uğramaktadır.

Gazeteci-spiker Büşra Sanay (2018:28-31) *Kardeşini Doğurmak Türkiye’de Ensest Gerçeği* adlı kitabında, konuyu gündeme taşımıştır. Sanay’ın Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Başkanı Canan Güllü ile yaptığı röportajda, ensest kavramından şu şekilde bahsedilmiştir:

Ensest, aile içinde yaşanan taciz-tecavüz olaylarının toplu tanımıdır. Babanın kız çocuğuna, annenin erkek çocuğuna yaptığı, birinci dereceden akrabalar tarafından yapılan kayınbabanın, dedenin, amcanın, abinin aile içinde yaşattığı taciz ve tecavüzdür. Dr. Yenel, çok rahatsız edici bir konu olan ensestin platformlarda da yasaklanmış olduğu için konuşulmayan bir kavram olduğunu söyler. Öyle hikayeler vardı ki ‘babandır biraz daha dayan, ne olacak ki?’ cümlelerini kapsar. Bu sorun sadece Türkiye’nin değil dünyanın da büyük bir sorunudur.’ İfadelerinde bulunmuştur.

Oğuz Polat’da (2001:33) *Çocuk ve Şiddet* kitabında, cinsel istismar mağduru çocukların gelişimleri ve psikolojileri açısından büyük zarar görmekte olduklarını belirtmiştir. Mağdur çocuklar korku, suçluluk duygusu, içe kapanıklık, depresyon, intihar düşüncesi, iştahsızlık, psiko-somatik bozukluklar, güven duygusunun yokluğu

gibi problemler yaşamaktadırlar. Ayrıca bu kişilerin okulda sorun yaşadıkları, alkol ve uyuşturucu bağımlısı oldukları, benlik duygularının düşük olduğu, kendilerine ve çevrelerine zarar vermeye yatkın oldukları ve kişilik bölünmesi yaşadıkları ifadelerini kullanmıştır.

Fransa'nın Lyon kentinde bulunan INTERPOL genel sekreterliğinde *Çocuklara Karşı İşlenen Cinsel Suçlarla Mücadele Önleyici Projesi*'nin sorumlusu olarak görev yapan Psikolojik Danışman Dr. Emniyet Müdürü Tansel kendisi ile yapılan görüşmede, enstest vakasının sadece Türkiye'nin değil, dünyanın sorunu olduğunu, çocukların aile içinde bu tür istismara uğramalarının ilerleyen yaşlarda büyük travmalara yol açtığını, mağdur çocukların intihar ettikleri ya da istismarcısı tarafından öldürüldüğünü, çocukları tehdit ve korkutarak "aramızda sır kimse sana inanmaz" söylemleri ile istismar ettiklerini ifade ederek durumun vahimliğini ortaya koymuştur (Tansel, Aktaran: Toprak :2019).

Tansel ayrıca, *Çocuk Cinsel İstismarı Tanımlar, Kavramlar ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar* adlı kitabında şu ifadelere de yer vermiştir.

Özellikle son yıllarda bilişim alanında yaşanan hızlı gelişimlere bağlı olarak, çocuk cinsel istirmacıları tüm dünyada gerek çevirim içi ve gerekse çevirim dışı yolları etkin bir şekilde kullanarak çocukları, cinsel yönden istismar etmeye devam etmektedirler. Artış gösteren bu durum karşısında, çocukları korumaya yönelik bütüncül, fonksiyonel ve etkili önlemlerin alınabilmesi için uluslararası standartların hayata geçilmesi ve önlem alınmasını vurgulamıştır. Türkiye'de çocukların uğradıkları bir ihmal veya istismar durumunda, devlet birimlerinden herhangi birinden yardım alabilmesi için öncelikle yasal mercilere bildirimde bulunması gerekmektedir. Bu bildirim çocuk tarafından yapılabildiği gibi aile bireyleri ya da istismarı fark eden başka kişiler tarafından yapılabilmektedir. Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocukların tespiti ve incelenmesi ile bu çocuklar hakkında korunma kararı verilmesi 2828 sayılı kanunun 21.ve 22. Maddeleri ile düzenlenmiştir. Bu maddelere göre korunma ihtiyacı olan çocukların tespitinde ve incelemelerinde mahalli mülki amirler, sağlık kuruluşları köy muhtarları, genel kolluk kuvvetleri, zabıta memurları da görevli kılınmıştır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ile ilgili haberler takip edilerek başka ihbara gerek olmaksızın bu çocuklar hakkında gerekli işlemlerin yapılması gerektiği ilgili düzenlemeler ile ifade edilmiştir. (2012/15 Çocuk Hizmetlerine İlişkin Genelge, Madde17) çocuğun cinsel istismarının mutlaka adli sistem içerisinde alınması gerektiği, adli sisteme bildirimde bulunmamasının suç teşkil ettiği vurgulanmaktadır(Tansel,2017:xii,170).

Görüldüğü üzere, *Çocuk Hakları* Kitabında Erdoğan'ın da (2011:389) tanımladığı üzere bir çocuğu fuhuşa zorlamak cinsel ilişkiye zorlamak, kürtaja zorlamak, görüntü ile cinsel içerikli taciz etmek, cinsel içerikli çocuğun görüntülerini çekmek ve bunları depolamak, yaymak, izlemek gibi eylemlerin tümünü içeren cinsel istismar konusu en kısa zamanda kalıcı önlemler almayı zorunlu kılan bir durumdur.

3.4.4. Ekonomik İstismar

Sağlıklı toplum sağlıklı bireylerden oluşur, sağlıklı birey de güvenli, sevgi dolu bir ortamda yetişmiş, iyi eğitilmiş kişidir. Ancak bilindiği üzere günümüzde dünyanın pekçok yerinde, farklı alanlarda maalesef çocuklar ucuz iş gücü olarak çalıştırılmakta ve bu anlamda da istismar edilmektedir.

Arabacı (2007:28), bir çocuğun çalıştırılmasıyla ilgili olarak ekonomik istismara maruz kalması konusunda, çocuğun gelişimine zarar verecek olan veya haklarını ihlal edici işlerde ucuz iş gücü olarak çalıştırılıyorsa çocuk istismar ediliyordur ifadeleriyle bu görüşü desteklemektedir.

Çocukların yoksulluk ve eğitimsizlik nedeniyle çalıştırıldığı bilinen bir gerçektir. Çocuklar oyun oynayıp, eğitimlerini sürdürmeleri gerekirken, çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu duruma maruz kalan çocuklar çocukluklarını yaşayamadan büyürler. Bu çocuklar geleceğe dair güvensizlik de duydukları için ileriki yaşamlarında uyum sağlamakta zorlanırlar ve birçok davranış bozukluğu gösterirler. Bu çocuklar aynı zamanda suça en çok yatkın olan çocuklardır. (Yavuzer,1996:238).

3.4.5. Siber İstismar

Günümüzde yaygın internet kullanımı beraberinde sorunlar da getirmektedir. İnternetin olumsuz kullanımı en çok çocukları mağdur etmektedir. Bu konuda pek çok araştırmalar yapılmaktadır.

Taşçı ve Can'ın (2015: 230-231). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nde yazdıkları makalede de vurguladıkları gibi, siber istismar yeni bir suç olup özellikle hayatın her alanına girip yaygınlaşmıştır. Bu tür suçlar ve suçu işleyenler de çoğalmıştır. Bu nedenle, siber suçlarla mücadele etmek için Emniyet Genel Müdürlüğü'nün (EGM) siber suçlarla mücadele birimleri kurulmuştur. Siber suçları işleyen kişiler, suçun sanal ortamda işlenmesi ve de verilen zararların takip edilememesinden dolayı herhangi bir sorumluluk hissetmemektedirler. Cinsel organlarını göstermek normalde ahlaki karşılanmazken ve toplumda kimse bu davranışı yapmaya cesaret edemezken, sanal ortamlarda yapılan görüşmelerde kişiler cinsel organlarını yüzünü kapatarak rahatlıkla gösterebilmektedirler. 2003'li yıllardan sonra hukuki mevzuatların yürürlüğe girmesiyle devlet siber suçlarla mücadeleye önem vermiştir.

Medyada, bilişim teknolojilerinin bilinçsizce kullanımları sonucu çocukların birçok tehlikelere maruz kaldıklarıyla ilgili haberler yayınlanmaktadır. Bu haberlerde çocukların internette sanal oyunlarla intihar ettikleri, istismara uğradıkları, ailelerin kredi kartlarını kullanarak dolandırıldıkları v.b olaylara rastlanmaktadır. Saldırganların kişisel bilgisayar ve telefon yoluyla taciz mesajı, iftira içeren mesajlar ya da internet sitesi hazırlayarak ve de bunları rahatsız edici mesajlar, ya da mail yoluyla yayınlayıp mağduru siber şiddete maruz bıraktıkları görülmektedir. Bunlar da kişiye psikolojik, duygusal ve sosyal zararlar vermekte ve hatta ölümle de sonuçlanmaktadır (Polat, 2001:33-34).

Bilişim Uzmanı, Yazar, Emekli Polis İsa Altun (Aktaran:Toprak, 2019) kitaplarında, Milliyet Gazetesi'ndeki köşe yazılarında ve yaptığı seminerlerde siber

suçlarla ilgili çocukları, internet ortamında bekleyen tehlikelerden sıkça sözeder. Kendisiyle yapılan görüşmede konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir;

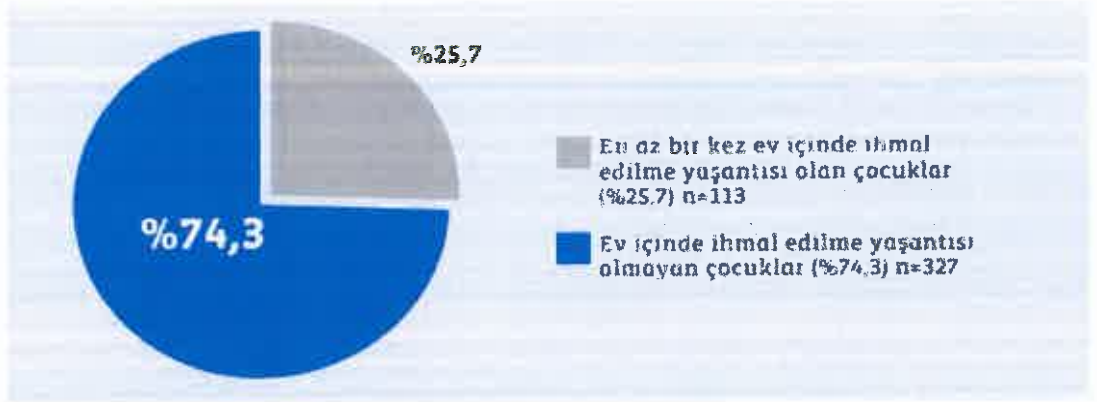
Çocuğun odasındaki internet bağlantısı büyük bir tehlike arz ediyor. Çocukları internette bekleyen en tehlikeli zaman gece 02:00-06:00 saatleridir. Çocuğun davranışlarına bakarak içinde bulunduğu durumu anlamak mümkündür. Odası büyük ipucu verir. İçe kapanmak, kişisel bakımını ihmal etmek, kıyafetlerinde koyu renk ağırlıklı giymek, v.b. Çocuk tablet, telefon ya da bilgisayara gece yarısından sonra giriş yapıyorsa sistemi tarayıp hangi içeriklere girdiği tespit edilmelidir. Ailelerin çoğu bilişim medya okuryazarı olmadığı için çocuklar cihazlara indirilen *çocuk koruma paketlerini* VPN tarzı uygulamalarla deliyor. Dolayısıyla IP değiştirme yöntemiyle zararlı içeriklere ulaşabiliyorlar. Cihazlar sık sık kontrol edilmelidir. Aileler çocukları ile iyi iletişim kurmalı ve çocuklarda varsa bir değişim iyi gözetlemelidirler. Çocuğun iletişimi azalıyorsa, akademik başarısı düşüyorsa, etrafına karşı ilgisizse, alışık olmadığı halde bıçakla, jilette ve çakmakla ilgilenmeye başladıysa, kolunda, ellerinde ve parmaklarında dövme ve çok dikkat çekmeyen jilet izlerine dikkat edilmeli ve bu durumda profesyonel destek almakta fayda vardır.

3.4.6. İhmal

Çocuk henüz yetişkin bir birey olmadığı için beslenme, giyinme, barınma, ısınma vb. temel ihtiyaçlarının ondan sorumlu olan yetişkin bireyler (aile) tarafından karşılanması gerekir.

Bu durum kimi zaman çocuğa bakma sorumluluğu olan yetişkinin yetersizliğinden kaynaklanabilirken bazen de Cankur (2012:26-43)'un da ifade ettiği gibi çocuğu cezalandırmak için bilinçli olarak yapılabilir. Çocuk yetişkinin öngördüğü ceza gereği aç, susuz bırakılır, kirli, yırtık giysiler giydirilir, hastalandığında ya da yaralandığında doktora götürülmez, ilgilenilmez vb. Bu durumun sonucunda çocuk sevilmediğini ve istenmediğini düşünür.

Ona bakmakla sorumlu olan anne, baba, diğer aile üyelerinden biri ya da birkaçı veya bakıcının çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması yönündeki ihmali çocuğun ruhsal ve fiziksel sağlığında sorunlar yaratacaktır. Mart 2012 tarihinde yapılan daha önce de söz edilen *Çocukların Ev içinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması* konulu çalışmada çocukların ev içinde ihmal edilme oranları ile ilgili konuda da verilerden söz edilmektedir.



Şekil 3.4.Çocukların ev içi ihmal edilme yaşantıları.

Kaynak: Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması Mart 2012

<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Bu tablodan da anlaşıldığı üzere çalışmaya katılan denek çocuklardan %25,7 si en az bir kez ev içinde ihmal edilmiştir.

4. ŞİDDET MAĞDURU ÇOCUKLARIN REHABİLİTASYONUNDA TİYATRONUN İŞLEVİ

Araştırmanın konusuna geçmeden önce *mağdur* ve *rehabilitasyon* kavramlarından da kısaca bahsetmek gerekir.

Medeni Kanununda *mağdur*; “hukuka aykırılık kişilik hakkına saldırılan kimse” (TMK, 2001) olarak tanımlanmaktadır

Türk Dil Kurumu ise; “Haksızlığa uğramış (kimse)” (TDK, 2018) olarak açıklamaktadır.

Çocuk Adalet Sistemi Çalışanlarına yönelik Eğitim Programı Katılımcı Kitabında da (Ç.A.S.Ç.E.P.KK, 2.Bölüm:15); “Mağdur, tanık veya suça sürüklenmiş ergenin kendisi hakkında verilecek kararlarla ilgili görüşünün alınması ve sorumluluk almasını sağlayacak araçtır” diye belirtilmektedir.

Rehabilitasyon sözcüğü ise en genel anlamıyla “iyileştirme” (TDK, 2019) olarak tanımlanmaktadır.

Bir diğer tanım da ;“Bireyin hastalık, kaza, hapis, bunalım gibi ruhi ve bedeni yaralanmalardan sonra karşılaştığı güçlükleri yenmesine yardım ederek, kendi kendine yeter duruma getirilmesine verilen ad” (T.E. :2019)

Tıp dilinde Rehabilitasyon, önceleri sadece *sakatlıkların tıbbi tedavisi* olarak tanımlanmaktaydı. Daha sonra bu tanımın kapsamı genişletilerek hastalıkların, ilaç, cerrahi, fiziksel yöntemler ve yardımcı cihazlarla kısmen veya tamamen giderilmesi ve hastanın bedensel, ruhsal, sosyal ve ekonomik bakımdan, bağımsızlığının sağlanmasına yönelik yapılan tüm çalışmalar Rehabilitasyon kavramına dahil edilmiştir (TDK, 2019).

Rehabilitasyonun hem yetişkin hem de çocuk için uygulanan çeşitli yöntemleri vardır ve bunlardan biri de sanatı temel öge olarak kullanıp çocuk ya da ergenin ruhsal şifasını sağlamaktır. Sanatın çeşitli dallarından biri olan tiyatronun da bireylerin etkin katılımına olanak sağladığından rehabilitasyon sürecinde işlevsel olduğu bilinmektedir.

4.1. Sanat ve Çocuk

Şiddet her yüzyılda ve her toplumda ortaya çıktığından sanatçılar, hem yetişkin, hem de çocuk üzerindeki olumsuz sonuçlara değinen eserler üretmişlerdir. Toplumlari derinden etkileyen şiddet özellikle çocukların gelişme döneminde ruh sağlığı açısından önemle ele alınan konulardandır. Sanatçılar bu fikirden yola çıkarak, olumsuz sonuçları anlattıkları eserlerle, ya da sergiledikleri oyunlarla toplumun duyarlılığını ve dikkatini bu konuya çekmeye, böylece şiddetten uzaklaşmış bir toplum oluşturulmasına katkıda bulunmaya çalışmışlardır.

Sevda Şener'in (2012:125-273), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi* kitabındaki, "Sanat ya da tiyatro gerçeğin oluşunun temsilidir. Çocukların eğitimlerinde de kullanılması fayda sağlamaktadır" görüşleri sanatın ve tiyatronun çocuk için önemini vurgular niteliktedir.

Moses Goldberg (2008:10-20) da *Tiyatro ve Çocuk* eserinde, çocuk için sanatın önemine vurgu yapmıştır. Tiyatronun diğer sanat disiplinleri ile -özellikle müzik, dans, mimari- birleşerek çocuk için çeşitli olanaklar sunduğunu söyler. Müziğin renk, form veya vücut hareketleriyle aynı şeyi söyleyebileceğini fark eden çocuk diğer sanatları da gözlemleyerek sanatsal ihtiyacının farkına varır ve kendini ifade etmek için sanatı bir araç olarak kullanabilir. Goldberg ayrıca sanatın çocuğa, eğlence, öğrenme fırsatı yarattığından, yaratıcı katılım şansı tanıdığından, psikolojik gelişimi ile zihin sağlığı için uyarıcı etkilerde bulunduğundan söz eder.

Son yıllarda resim analizine dayalı çalışmalar artış göstermiştir. Örnek olarak, Akbulut&Sadan ve Yurdal&Artut (Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 2008:150-154) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, çocukların aile içinde şiddet algılarını çizimleri istenmiştir. Akbulut ve Saban, yaptıkları çalışmada *İlköğretim Öğrencilerinin Şiddetle İlgili Algılarının Çizdikleri Resimler aracılığıyla İncelenmesi* konusunu ele almışlar ve çocukların çizmiş olduğu resimlerden örnek verilmişlerdir. 9-11 yaş aralığında 80 çocuğun şiddeti algılama biçimlerini resimler yaparak anlatmaları istenmiş ve öğrencilerinin şiddet algıları incelenmiştir. Şekil 6'da, 3. sınıf erkek öğrencinin çizdiği resim onun ailesinin ortamını ortaya nasıl algıladığını çıkarmaktadır.



Şekil 4.1 Ağızını kapatıp dayak ayılıyor

Kaynak: Dergipark, Turkish Journal of Education, yıl 2012, Cilt 1, sayı 1

Resimde görünmeyen bir babanın eli annenin ağızını kapatmıştır, diğer el ise yumruk yapılmış haldedir ve anneye vurmak üzeredir. Annenin yüzü büyüktür, figür çok nettir, annenin gözünden iki damla yaş akmıştır. Çocuk kendini arkada küçük bir figür olarak resmetmiş ve elleri bağlı ağılar vaziyettedir. Baba, anneyi döverken

çocuk hiçbir şey yapamamaktadır. Öğrencinin çizdiği resimle ilgili ifadesi ise şu şekildedir:

Günlük her hanede kavgalar oluyor. Her kavgada kadınlar dövülmeye mahkûm oluyor. Kadın bir köle gibi yaşıyor. Bunu gören çocuk elleri kolları bağlı kalıyor. Anne sesini çıkaramıyor. Çocuk elini kıpırdatamıyor.



Şekil 4.2. Televizyondaki şiddet

Kaynak: Dergipark, Turkish Journal of Education, yıl 2012, Cilt 1, sayı 1

Çocuğun her hanede şiddet olduğuna dair algısı görsel yayın organlarındaki programlardır. Balcıoğlu (2001:7-8) çocukların televizyonda şiddeti gözlemleyerek bir şekilde maruz kaldıklarını ve çocuklar üzerinde negatif etkiler oluştuğunu söylemektedir. Akbulut ve Sadan, yaptıkları araştırmada, çocukların televizyonda izledikleri şiddeti nasıl algıladıklarını resmetmelerini istemişler ve gelen resimleri

değerlendirmişlerdir. Şekil 7’de, 5. sınıfta okuyan erkek bir öğrencinin çizdiği resim yer almaktadır. İki çocuk televizyonda bir erkeğin bir kızın saçını çekme davranışını izlemektedir. İzleyen kız ve erkek çocuk gördükleri görüntüden mutlu değildir. Şiddet uygulanan kız çocuğunun ise üzgün resmedildiği görülmektedir. Erkek çocuğun yorumunda da özellikle mutsuzluğa vurgu yapmıştır. Medyanın çocuk üzerindeki etkisi resmi çizen erkek çocuğun kendi yaptığı resme dair yorumunda çok net olarak görülmektedir:

“Kadınlara şiddet uygulamayalım. Şiddet ve benzerini uygulayanlar uygulamasın. Bu yüzden 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kurulmuştur. Televizyonda da şiddet uyguluyorlar. Mesela filmlerde. Filmlerde de şiddet uyguluyorlar. Burada çocuklar görüp başkalarına uyguluyorlar” (Akbulut & Saban, 2012:17-32).

Filiz Yurtal ve Kazım Artut da benzeri bir çalışma yaparak, *Çocukların Şiddeti Algılama Biçimlerinin Çizdikleri Resimlerine Yansımaları* adlı bir araştırma yazısı hazırlamışlardır. Bu yazıda çocukların şiddeti nasıl algıladıkları, şiddetin tanımını ve sebepleri incelenmiştir. Araştırma, orta sosyo-ekonomik temsil eden bir ilköğretim okulunun 5. sınıf şubelerinden rastgele belirlenen 11-12 yaş grubundaki 47’si kız, 30’u erkek olmak üzere toplam 77 çocuk üzerinde yapılmıştır. Çocukların şiddetle ilgili algılamalarını belirlemek amacıyla, şiddet uygulayan ve şiddete maruz kalan kişi/kişileri konu alan bir resim çizmeleri istenmiştir.



Şekil 4.3. Babanın Anneye Şiddet Uygulaması
Kaynak:Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi: 15(3) 2008

Aile-içi şiddete yönelik çocukların çizdiği resimlerin tamamında babanın anneye şiddet uygulaması ve çocuğun da bu olaya seyirci kaldığı görülmüştür. Resim çizen çocuğun yorumu, “eşini döven kocası, eşini çalıştırıyor onun parası ile içki sigara alıyor” şeklindedir (Yurtal&Artut, 2008: 152).



Şekil 4.4. Şiddete Maruz Kalan Kişinin Betimlenmesi
Kaynak:Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi: 15(3) 2008

Aileye yönelik çizilen resimlerin bazılarında ise çocukların izleyici konumunda olduğu babanın da içki içen kişi şeklinde resmedildiği görülmüştür. Şiddeti uygulayan kişiler resmedilirken kişinin elinde sigara, içki şişesi, bıçak, sopa, ateşli silahlar vardır. Bazı resimlerde sadece öfkeli bir yüz görülür. Şiddete maruz kalanların yüzünde morluklar üzerlerinde kan izleri ve gözyaşları görülür. Bu resimler çocukların çevrelerinde gelişen şiddet olaylarının farkında olduklarını ortaya koymaktadır ve söz konusu durumun çocukların duygu ve düşüncelerinde önemli ölçüde hasarlara yol açtığı görülmüştür (Yurtal&Artut, 2008: 152).

Sanat ve çocuk bağlamında değerlendirilebilecek bir örnek olarak Yann Arthus-Bertrand'ın (2015) belgesel filmi *İnsan (Human)* verilebilir. Bu belgeselde farklı toplumlardan seçilen insanların yaşamları incelenmiştir. Sevgi ve güven içinde büyüyen çocuk ile şiddet ortamında büyüyen çocukların davranışsal olarak farklılıklar gösterdiği net olarak anlatılmıştır. Filmde, genel bir insanlık yolculuğu anlatılırken çevreden bağımsız olamayan insanın mekân görüntüleri de eklenmiş ve etkileyici hikâyeler başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Şiddete maruz kalan gencin

aktardıkları son derece çarpıcı ve üzücüdür. Üvey babası tarafından elektrik kablusuyla, tahta parçaları, askı gibi malzemelerle dövülen genç adam, üvey babasının bu şiddeti uygularken “Bu benim canımı daha çok acıtıyor, seni sevdiğim için yapıyorum” dediğini anlatırken sevgiye dair mesajını çarpık bir biçimde algılamak zorunda kaldığını vurguluyor. Sevginin ne olduğu hakkında üvey babasının verdiği yanlış mesaj onun uzun yıllar sevginin incitici olduğunu düşünmesine yol açıyor. Büyürken sevdiği herkesi üzüyor çünkü sevdiği birinin ne kadar çok canını acıtırsa o kadar sevgiye değer biçtiği algısıyla hareket etmiştir. Sevgiden yoksun bir ortam olan cezaevine girdiğindeyse biriyle tanışıyor ve sevgi algısının sakatlığını fark ediyor. Sözkonusu örnek ve benzerlerinden duyulan hikâyeler bize çocukken şiddete maruz kalan kişinin büyüyünce aynı şiddeti çevresine uyguladığını ve bunun doğru bir yöntem olduğunu düşündüğünü somut bir şekilde gösteriyor

Bu belgeselde olduğu gibi pekçok filmde aile içi şiddet, çocuğa yönelik şiddet temaları işlenmekte ve bunun yarattığı olumsuz sonuçları seyircide dolayısıyla toplumda bir farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Fransız 2017 yapımı olan *Velayet* isimli sinema filmi de aile içi şiddeti çarpıcı bir şekilde işlemesiyle bu anlamdaki güçlü örneklerden biridir. Film iki çocuğu olan karı kocanın boşanma mahkemesiyle başlıyor. Çiftin büyük çocuğu 18 yaşına girdiğinde velayeti konu dışında kalıyor, ama çift küçük çocuk üzerinden çatışma yaşıyor. Küçük çocuğu şiddeti hem yaşayan, hem de gözlemleyen olarak görüyoruz. Kurgunun temeli küçük çocuk üzerinden yürütülse de büyük kızın gerginlik duygusu da gözlemlenmektedir. Büyürken babasından gördüğü şiddetle duygusal ve ruhsal olarak çöküntüye uğrayan kız çocuk kendi doğum günü partisinde bile olay çıkar endişesiyle yüz ifadesinde korku ve güvensizlik hissi yansıyor. Küçük erkek çocuğu ise şiddete uğruyor ve annesine şiddet uygulanırken şahit olmakta mağdur olan annesini korumak adına kendi hayatını tehlikeye atmaktadır. *Velayet* filmi de, şiddetin karanlık yüzünün çocuklar üzerindeki çok büyük hasarlara vurgu yapmıştır (Legrand, 2017).

Bu konuda kendisiyle söyleşi yaptığımız Bilişim uzmanı İsa Altun'un (Aktaran: Toprak:2019) görüşleri söylenenleri destekler niteliktedir. Altun ebeveynlere ve çocuklara bakmakla yükümlü kişilere şu önerilerde bulunmuştur. Çocuklarla iyi iletişim kurulduğunda ve çocukları herhangi bir sanat dalına yönettiklerinde bu vakaların olmayacağını söylemiş ve çocuk için sanatın çok önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Sanatla uğraşan çocukların, kendilerini boşlukta ve yalnız hissetmeyeceklerini, oylanmak için internet başında zaman geçirmek yerine sanatla uğraşmalarının yararlı olacağını söylemiştir.

4.2. Çocuk Tiyatrosu ve Çocuk Açısından İşlevi

Çocuk Tiyatrosu 19. Yüzyılda Avrupa'da başlamış ve gelişme göstermiştir. Ekim Devriminden sonra Sovyetler Birliği'nde çocuk tiyatrosu olarak tanımlanabilecek oyunlar yapılmıştır. Daha sonra çocuk tiyatrosu Doğu Avrupa ile birlikte Dünyanın pekçok ülkesinde yaygınlaşmıştır. Çocuk Tiyatrosunun eğlendirici olmasının yanında daha çok eğitici işlevinin olması öne çıkmıştır. (Çalışlar, 1993:40).

Çocuk Tiyatrosu bilindiği üzere *çocukların oynadığı tiyatro* ve *yetişkinlerin çocuklara oynadığı tiyatro* olarak ayrılır.

Çocukların tiyatroya ihtiyacı var mıdır? sorusunu Schneider (2005:169), "Tabii ki vardır! Çocuk ve gençlik tiyatrosu için bir taahhüt olması gerekir. Çocuklar ve gençler nedeniyle" ifadesiyle cevaplamıştır. Ayrıca "çocuklar ve gençler tiyatrodaki ifade biçimleri bulabilirler, bundan da motivasyon yaratıcılık ve yaratıcı beceri doğar" demiştir. Gotthard Kuppel çocuklar ve gençler için tiyatroyu, "insan insana soluk alıp verme" olarak nitelendirmektedir.

Moses Goldberg (2008:10-20) de çocuğun tiyatro ile etkileşiminin onun olumlu yönde gelişmesine ve büyümesine yardımcı olacağı vurgusunu yapmıştır.

Nihal Kuyumcu *Çocuk Tiyatrosu* kitabında, geçmişten bugüne Türkiye’de çocuk tiyatrosunu inceler. Atatürk’ün talimatlarıyla resmi olarak bir kurumun çatısı altında çocuklar için yetişkinlerin sahneye çıktığı profesyonel anlamda çocuk tiyatrosu ile ilgili çalışmalar anlatılmaktadır. Muhsin Ertuğrul’un konuya ilişkin Sovyetler Birliği’ne giderek araştırma yaptığı ve İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrolarının çatısı altında 1935 yılında çalışmalara başladığı belirtilmiştir. Ertuğrul 1935’de, Çocuklarla *İlk Tiyatro Dersi* adlı oyunla perdelerini çocuklar için açmıştır. Cumhuriyetle birlikte gerçekleştirilen devrimleri değişen yaşam biçimlerini çocuklara anlatmak benimsetmek amacıyla kurulan çocuk tiyatrosu Sovyetler Birliği’nde olduğu gibi biz resmi ideolojinin benimsetilmesi için bir araç olarak düşünülmüştür. 80’li yılların ikinci yarısından başlayarak özel kurumlar özellikle bankalar kendi özel tiyatrolarını kurarak geleceğin tiyatro seyircisini ve kendi müşterilerini oluşturma çabasına girmişlerdir ifadesiyle ülkemizde çocuk tiyatrosu oluşumunu anlatmıştır (Kuyumcu, 2000:22-27).

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, çocuk tiyatrosunda temel amaç çocuğun ihtiyaçlarına hitap edilmesidir. Çocuk tiyatrosunun tanımları ile ilgili şu yaklaşımlar öne çıkmaktadır. Samurçay, çocuk tiyatrosunu yetişkinler ya da çocuklar tarafından çocuklara yönelik olarak oynanan oyunlar olarak tanımlamıştır. Samurçaya göre; Çocuklar için yapılan oyunların yanı sıra kukla, gölge oyunları, mim, sirk, hatta şiirsel gösteriler de bulunmaktadır. Çocuk tiyatrosunun eğlendirici, eğitsel, kişilik oluşturunca, öğretici ve eleştirel düşünce biçimine hazırlayıcı nitelikleri vardır. Bu nitelikler arasında çağımız düşünce sisteminin en çok önem verdiği eğlendirici olan işlevdir. Çocuk tiyatrosu, çocuğun çevresine karşı duyarlı, doğru ve iyi bir birey olmasını sağlama çabasını amaçlar. Yaratıcı bir etkinlik olup, çocuğun hayal gücünü genişleterek sosyalleşmesini sağlamakta onları yaşamları için uygun çözüm ve arayışlara sevk etmektedir ifadesiyle belirtilmiştir (Samurçay, 2008:7-38).

Çocuk tiyatrosu çocuğu duyuşsal ve bilişsel açıdan geliştirmek için çok değerli olabilmektedir. Özellikle empati duygusunun ve eleştirel düşüncenin kazandırılması için çocuk tiyatrosunun kullanımı etkili bir yoldur. Kuyumcu (2016:1-11) Çocuk tiyatrosunun temel amacının çocukların eğlendirilmesi olduğunu söyler. Çocuk tiyatrolarının göstergelerinin ve tiyatronun sergilenme tarzının hedef kitlenin yaş özelliklerine uygun olması gerektiğini belirtir. Eğer buna uyulmazsa izleyen çocuğun dikkatini tiyatro üzerinde toplaması mümkün olamaz. Böyle bir durumda tiyatronun hedefine ulaşması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle oyunun tasarlanmasında kullanılan öğeler çocuğun bilişsel seviyesine uymalıdır.

Çocuk tiyatrosunun çocuğun gelişmesinde, sosyalleşmesinde kimliğinin geliştirilmesinde, estetik duygularının gelişmesinde, konuşma ve dilin sanatın yardımıyla daha etkin kullanılmasının önemli olduğunu belirten Maden (2010:235-236) çocukların sosyal gelişimine katkısı olan çocuk tiyatrosunun aynı zamanda onların sanattan zevk almalarını sağladığını belirtir. Gerçek hayattan alınan hikayeleri tiyatro sahnesinde izlediklerinde çocuk buradaki sözleri ve sahneleri kendisininmiş gibi sahiplenir. Çocuk tiyatrosu yapılırken çocuğun yetişkinlerden farklı olduğu düşünülmelidir. Tiyatronun kimlik oluşturma özelliği olduğu söylenebilir. Çocuğa tiyatro sahnesi aracılığıyla yeni bir dünya yansıtılmaktadır. (Maden, 2010:235-236).

Prof. Dr. Haluk Yavuzer, *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi* adlı eserinde, bilimsel bulguları hayata geçirerek, ana babaları çocuk eğitimi konusunda bilgilendiren, okul ortamını ve çağdaş iletişim ilkeleri açısından öğrenci-öğretmen ilişkilerini de ele almış ve bu eserinde çocuklar için tiyatronun önemini şöyle ifade etmiştir:

Tiyatro, çocuğun duygusal gerginliğinden kurtulmasına, iç çatışmalarına ve bireysel sorunlarına çözüm bulmasına yardımcı olabildiği gibi, onun birikmiş enerjisinin boşalmasına da olanak sağlayabilir. Günümüzün modern psikolojisi ve pedagojisi, tiyatroyu bir tedavi aracı olarak kullanmaktadır. Örneğin; annesinin sık sık kendisini uyarmasından şikâyet eden çocuk, tedavi amacıyla “girdiği psiko-drama”

çalışmasında, anne rolünü gerçekleştirirken annelik görevinin ne denli güç olduğunu bilincine kolaylıkla varabilir. Yine ruhsal çatışmaları olan çocuklar ve gençler, kendilerinin ve arkadaşlarının sorunlarını, tiyatro faaliyetlerine benzer çalışmalar içinde çözümleyebilirler. Bu anlamda tiyatro, çocuk ve genç için projektif tedavi tekniğini taşımaktadır. Tiyatroyu kendisine temel alan günümüzün modern psiko- drama tekniğiyle birey kendisinin toplum ve grup içindeki işlevinin bilincine varabilmekte, eksik ve hatalı davranış biçimlerini kendi kendine belirleyebilmektedir. Işık ses sahne düzenlemesi nedeniyle görsel ve işitsel duyularına hitap etmesi, tiyatroyu kitaptan daha etkili bir eğitim aracı haline getirmektedir. Böylesi etkili olan tiyatro faaliyetinin, sanat gücünden çok, eğitimsel yönü ağırlıkta olmalı, yazar ve oyuncu, aktarmak istedikleri kavramları somut ve özlü bir biçimde vermeye özen göstermelidir. Tiyatro yazarı, gerek yerli, gerekse yabancı konuları işlerken, olayları çocuğa gerçekçi bir biçimde yansıtmalı ve zaman zaman onun özgürce, tek başına düşünüp yargıya varabimesine, konuyu eleştirebilmesine olanak hazırlamalıdır. Çocuk, dikkatini uzun süre belirli bir konu üzerinde yoğunlaştıramadığından, özellikle 5-6 yaş çocuğuna hitap eden bir oyun, gerek konu, gerekse dil açısından sade ve basit olmalıdır. Sade bir dekor, ılık ve ses düzeni içinde konun yalın bir dille işlenmesi, çocuğun hayal gücünü geliştirmesine olanak sağlar. Sonuç olarak, tiyatro çocuğun zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişiminde önemli işlevi olan bir sanat faaliyetidir. Anne ve babalar, 4 yaşından itibaren, çocuklarını, çocuk oyunlarına götürme alışkanlığını kazanmalıdırlar. Eğitimsel öneminin yanı sıra, ocuğa tiyatro sevgisi, sanat zevki ve estetik duyarlılık kazandırıcaktır (Yavuzer, 2003:216-218).

Yapılan araştırmalara göre öğrenme yaşantılar sonucu meydana gelen aktif bir oluşum olup, kişinin tepkileri yaptığı etkinlikler çevresinde ve davranışlarında değişimlere yol açmıştır. Günümüzde tiyatronun önemli öğrenme araçlarından biri olduğu söz edilmektedir. Selçuk, öğrenme psikolojisini iki şekilde ifade etmiştir. 1- *Davranışçı Yaklaşım*: içe bakış şeklinde kişisel gözlemlerden oluşması kişinin kendi algı ve duygularını dikkatle inceleyip kaydetmesidir. 2- *Bilişsel Yaklaşım*: İnsan zihni çevreden gelen uyarıcıları etkin bir şekilde işler ve onları yeni bir biçimde dönüştürür. A. Bandura tarafından geliştirilen gözleyerek öğrenme kuramı düşüncenin önemine vurgulamakta taklidin ve gözleyerek öğrenmenin çocuklar üzerindeki etkisinin önemli olduğu, özellikle çocukların çevrelerindeki yetişkinlerin hareketlerine, etrafında olup biten olaylara bakarak yeni bilgiler öğrendiklerini belirtir (Selçuk, 2001:122-154).

Bütün bu bahsedilen durumlarla ilgili olarak Kuyumcu, Çocuk Tiyatrosu kitabında yukarıda da söz edildiği gibi öğrenme psikolojisine şu şekilde vurgu yapmaktadır; “İnsanoğlunun kendisi için yaşamsal olan herşeyi önce görerek,

gözlemleyerek hissederek öğrenme olgusudur. Dış dünyayı kavramak algılamak gözle başlar, doğa bize duyular aracılığıyla ulaşır.” Shakespeare’nin “Dünya bir Tiyatrodur,” sözünü “Tiyatro da bir Dünyadır,”değiştirerek farklı yorumlamıştır. Her açıdan çevresine bağlı olan çocuk, karşısına kurulan bir dünya aracılığı ile tiyatrodan, gördüklerimizi yargılarız, değerlendiririz, hiç gitmediğimiz görmediğimiz yerlere, zamanlara, mekanlara gidilebilir, farklı kültürlerle karşılaşabiliriz ifadesinde bulunmuştur (2000:36-37).

Türkiye’de *Eğitimde Okul Tiyatrosu* anlayışı 1908 tarihinde İkinci Meşrutiyet’in ilan edilmesinden sonra gündeme gelmiştir. Maarif-i Umumiye Nezareti, Mekteb Temsillerinin Usul-i Tedrisi isimli yönetmelik 1915 yılında yayınlamıştır. Bundan dolayı okullarda yapılacak olan sahne derslerinin terbiye-i tarihiye ve edebiye dersi olduğunu belirterek okullarda sahne çalışmaları yapılmasını başlatılarak çocuk oyunlarının yazılmasına olanak sağlamıştır. Bu oyunların konusu vatan, millet, ahlak gibi temalardan oluşmuştur. Tiyatronun eğitim açısından önemli olduğu bu yönetmelik ile resmileştirilerek önem kazanmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı ve yenilgi ile ardından gelen ekonomik zorluklar, siyasi belirsizlik ve toplumsal karmaşa sebebiyle uygulanma aşamasında başarısız olmuştur (Nutku,2006:71).

Yukarıda da söz edildiği üzere çocuk tiyatrosunda ana amaç çocukların eğlendirilmesidir; eğitimde ise konuya katkı sağlama hedefi güdülmektedir. Eğitimde tiyatro çalışmalarında profesyonel kişilerden oluşan tiyatro ekipleri çocuklar ve gençlerle birlikte gösteriler yapar. Bu ekipler de profesyonel oyuncu veya eğitimciler bulunmaktadır. İşlenen konular dersler ile ilgili olmak üzere seçilirler. Oyunların öncesi ve sonrasında izleyiciler için içine katılarak konular tartışılmaktadır (sağlam,2003:6).

Maden (2010:236), İşlevsel olarak çocuk tiyatrosu kavramının var oluşu sebebini şu ifadelerle anlatmıştır. Çocuk ve gençlik tiyatroları, çocuklara sanatsal örnekler sunarak bu örneklerde kendilerini tanımlarını sağlayacak bilgileri

vermektedir. Dramatik sanat, çocuklara kendilerini sınama, yaşamlarına ve yaşadıkları tarihsel durumun ağırlığına karşı egemen bir tavır kazanmalarına fırsat yaratma, Tiyatroda çocuk, ister oyuncu ister seyirci olsun, tiyatro yaşantısındaki duygusal ve zihinsel katılıma karar verme ve seçim yapma durumu yaşamlarına olanak sağlar. Çocuk ve gençlik tiyatrolarının en önemli işlevlerinden biri de toplu iletişim araçlarının katı tipolojisine karşıt olan niteliğinden doğar. Bu nitelik doğrultusunda davranış ve ifade yollarının çeşitliliğini ortaya çıkaran birçok rolde oynama, bu rollerden dünyaya ve kendine bakabilme olanağı sunmasıdır, İnsanlara çevreleriyle ilişkilerini ifade etme imkânı sağlama, farklı kültürlerden oyunlarla diğer kültürleri de gündeme getirip tanıtmaya çocuk tiyatrosunun da en önemli işlemlerindendir.

Samurçay (2008:13-15), çocuk tiyatrosunun işlevinin dört ana başlıkta toplanabileceğini söyler. Bunlar; *Eğlendirme işlevi*: Çağdaş Fransız ve diğer yabancı ülke yazarlarının çoğunda, en çok değer verilen işlev eğlendirici oluşudur. Genellikle kabul edildiği gibi çocuklar, her şeyden önce, kendilerini eğlendiren, hoşlarına giden şeylere karşı duyarlıdırlar. *Eğitsel ve Kişilik Oluşturucu İşlev*: Bu işlev doğrultusunda yapılan oyunlar, eğitsel ya da kişiliği geliştiren bir rol yüklenmesi gerekliliğini savunurlar. *Öğretici İşlev*: bilgiler ve hatta değerler aktarılması anlamında, açıkça öğretici bir işlev yükleyen oyunlar. *Eleştirel İşlev*: zihinlerini uyandırmak, onlara, zihinsel sınırlarının dışına çıkmak, uylaşımlı duyguları ve yargı klişelerini sorun olarak ortaya koymak olanaklarını sağlamak amaçlarına yönelik çalışmalardır.

UNESCO tiyatronun eğitimdeki işlevlerine önem veren bir kuruluş olarak göze çarpar. UNESCO'nun kurmuş olduğu Uluslararası Tiyatro Enstitüsü (ITI) tiyatro vasıtasıyla uluslararası iş birliğinde gelişme sağlamayı hedeflemiştir ve tiyatronun eğitim konusunda potansiyeline ulaşmasını da sağlamaya çalışmaktadır. Bu enstitünün çalışmaları, gençliğin sanatsal açıdan duyarlılığının artırılması, yaratıcı hayal gücünün açığa çıkarılması, insan sevgisinin ve grup çalışmasının

geliştirilmesi için tiyatronun etkinliğini görmüş ve dünyaya duyurmuştur (Konur,2001:21).

Cumhuriyet'in ilanının ardından da tiyatroya eğitimde önem verilmeye devam edilmiştir. Bu konuda İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun görüşleri oldukça önemlidir. Baltacıoğlu eğitimde tiyatro uygulamalarının kullanımının öğrencilerin yaratıcılığını geliştirdiğini ve bunun yanında iş birliği ve iletişim yeteneklerini de keskinleştirdiğini belirtmiştir. Bu bakımdan çocukların toplumsallaştırılmasına yardımcı olmaktadır; zira tiyatro gerçek hayatı yansımasıyla bilinir. Türkiye'de eğitimde tiyatro uygulamalarının bir örneği 1995'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dramaturgi ve Tiyatro Eleştirmenliği Bölümü ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin ortak projesi ile hayata geçmiştir. Projenin kapsamındaki eğitimde tiyatronun konuları şunlardır: okul, okuldaki sorunlar, otoriter eğitim, aile içi ilişkiler, kuşak çatışmaları, medyanın hayata etkisi, çevre kirliliği, arkadaşlık, kadın-erkek ayrımcılığı ve ekonomik problemler. Sözü edilen bu proje okullarda tiyatro uygulamaları gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda iki önemli sonuca varılmıştır. Birincisi, projenin uygulandığı her yöreye ve katılan öğrenci grubuna göre farklı sorunlar ortaya çıkmıştır. İkincisi, çalışmaya katılan çocuklarda son derece somut olumlu değişimlerin gözlemlenmiştir (Kuyumcu,2002:11-13).

Benzer çalışma Almanya Duisburg-Essen Üniversitesi Türkçe Bölümü'nün 2000'li yıllardan itibaren uyguladığı eğitimde tiyatro çalışmalarında, çocuklara uygulanan aile baskısı, anne-babadan dolayı çocuğun yaşadığı baskı, kuşaklar arası sorun, şiddet, meslek seçiminde gençlerin özgür olmaması, yabancılara karşı düşmanlık, çevre ve mahalle baskısı olan kişiler üzerinde uygulanmaktadır. Bu eğitimde Augusto Boal'in Ezilenlerin Tiyatrosu ve Forum Tiyatro uygulamalarından faydalanılmıştır. Oyuna katılan öğrenciler kendilerini, içinde yaşadıkları toplumu, gelenekleri, içsel değerlerini, rollerini, kendi çevrelerini değerlendirmektedirler. Öğrenciler uygulama yaptıklarında sürekli rol değiştirmektedirler. Aynı oyun farklı şekillerde tekrar oynanmaktadır. Soruna dayalı oyun olduğu için öncelikle bir sorun seçilmektedir. Sorunun seçilmesiyle hedef gruba oynanması sağlanır. Bunun

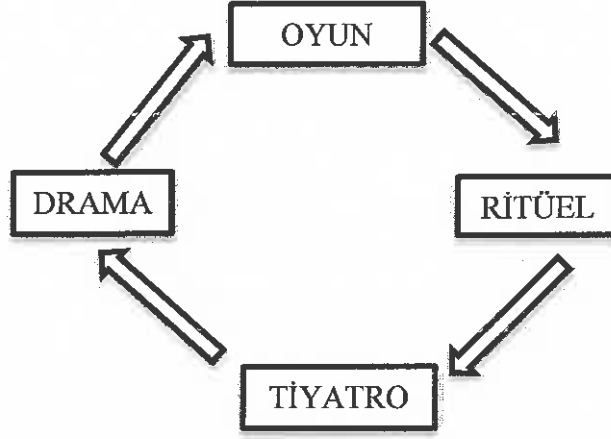
ardından ise izleyen çocuklar oyuna katılır ve sorunun çözümü aranır. Sorun odaklı bir anlayışla gerçekleştirilen bu uygulamalarda çocukların ve gençlerin ilgisini çekecek bir sorun seçilerek hedef gruba oynanır ve ardından izleyici çocukların katılımıyla gündeme getirilen soruna çözüm üretilmeye çalışılır (İpşiroğlu,2009:6-8).

Tiyatronun çocuk için nasıl yararlı bir işlev gördüğünün vurgulanması açısından Nutku'nun söyledikleri de çok önemlidir. Tiyatronun sadece bir eğlence değil, aynı zamanda düşünme yetisi de olduğunu ifade eden Nutku, öğretim sürecinde yapılan tiyatro çalışmaları ile çocuğun düşünsel ve estetik açıdan da gelişme sağlayacağını söyler. Tiyatronun öğretimdeki işlevi özeni aşlar, kamu bilincini sağlar, sorunlar üzerinde düşünmelerini öğretir, yargılama yetilerini geliştirir, adalet duygusunu aşlar, sanatsal yaratının geliştirici, değiştirici, esnekleştirici niteliklerini kazandırır ve en önemlisi, insanı onlara daha yakından tanıtır (Nutku, 2006:71-180).

4.4. Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonu, Tiyatro – Oyun İlişkisi

Bu tez çalışmasının ana başlığını oluşturan bu başlık altında öncelikle çocuk açısından oyunun ve daramanın önemi üzerinde de durmak gerekir.

Bülent Sezgin *Oyun-Drama Tiyatro İlişkisi* kitabında yer verdiği aşağıdaki gibi bir diyagram üzerinde göstererek çeşitli kaynaklardan da alıntı yaparak tiyatronun, drama oyun ve ritüelle birbirine sarmal bir şekilde bağlı oldukları ve birbirinden etkilendikleri ifadesinde bulunmuştur.



Şekil 4.5. Oyun-Tiyatro-Drama ilişkisi
Kaynak: Sezgin, 2015:88

Antropoloji ve psikoloji bilimine göre, insan oynayan bir varlıksa, gönüllü ve içgüdüsel bir davranış olduğundan ilk oyun gelmektedir. Tiyatro ve drama oyunlardan beslenir. Ritüellerde sanatın tüm alanları ve oyunun ilkeleri bulunmaktadır ve bunlar insan topluluklarından çıkan tekrara dayalı eylemlerdir. Tiyatro, ritüellerin yapısal olarak değişime uğramasıyla meydana gelen seyirlik bir sanat türüdür. Drama, 20.yüzyıl başında ortaya çıkmış, oyun ve tiyatro tekniklerini kullanan seyirciden çok katılımcıya odaklanan bir çalışmadır (Sezgin, 2015:84-88).

Çalışmasında Huizinga'nın *Oyun Kuramı* ile ilgili görüşlerine de yer veren Sezgin, Huizinga'ya göre, *ibadet ciddiyetin en yüksek ve en kutsal biçimidir* der ve çocuğun da oyun oynarken tam bir ciddiyet içerisinde olduğundan söz eder. Huizinga'nın oyunun kökenine dair görüşlerini şöyle özetler Sezgin:

1. Oyun Yaşam enerjisinin fazlalığından kurtulmanın bir biçimidir.
2. Oyun, doğuştan gelen bir taklit eğiliminin hükmü altındadır.
3. Oyun, gevşeme ihtiyacını tatmin etmek için vardır.
4. Oyun oynamak hayatın ondan talep edebileceği ciddi faaliyetler hazırlık antrenmanı yapmaktır.
5. Oyun insan nefesine hakim olmasını sağlamak için vardır.

6. Oyun, egemenlik kurma arzusu ve yarışma ihtiyacı içine olmaktadır. Oyun bu alanda rekabet ve liderlik duygularını teşvik eder.
7. Oyun, zararlı eğilimlerden ve davranışlardan masum bir şekilde kurtulmanın yoludur.
8. Oyun, gerçek hayatta gerçekleşmesi olanaksız arzuların bir kurmaca aracılığıyla giderilmesi ve bu anlamda kişinin öz tatminine dayalı benlik duygusunun korunmasıdır. (Huizinga, Aktaran: Sezgin: 2014:36).

Selim Emiroğlu (2009:873-877), romantizm akımının en önemli kişilerden biri olan Rousseau'nun 1762 yılında yayınladığı *Emile* eserine atıfta bulunarak şunları söylemiştir: Çocuk merkezli eğitim anlayışı doğa temelli bir anlayıştır ve çocuğun doğal gelişimini baltalamamak üzerine kurulmuştur. Rousseau, ailelerde, okulda, çocuk eğitimcilerinin ve de kilisede verilen eğitimleri eleştirmiş ve bunun yapay olduğunu, her şeyi doğada, doğanın saflığında, güzelliğinde bularak ona bağlanmanın, onu taklit etmenin doğruluğunu savunmuştur. Rousseau, meydana getirdiği eğitim metoduyla bireyi en iyi şekilde aktive etmek için her türlü eğitimin doğada verilebileceğini söylemiştir. Rousseau'nun savunduğu metotlarının eğitimde öngörmesi 20. yüzyılın ilk yarısına rastlar. Eğitimcilere şu tavsiyede bulunmaktadır: Genç eğitimciler! Rica ediyorum, bu deneyimi iyi düşünün. Her konuda dersleriniz söylemden çok uygulamalarla olsun. Çünkü çocuklar söylediklerini ve kendilerine söylenenleri çabuk unuturlar, yaptıkları ve kendilerine yaptırılan şeyleri ise hiç unutmazlar Bir çocuk için en iyi öğrenme ortamı oyundur. Çocuğun ilgisi ve dikkati oyunda oldukça yüksektir. Oyunda aldığı roller, gösterdiği bedensel çabalar ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri doğal olarak çocuğun sadece bilişsel değil, duyuşsal ve psikomotor gelişimini de etkileyecektir. Rousseau romanda Emile'e oyunlar oynatır. Bunlar hep doğada gerçekleşen ve Emile'in özellikle beden gücünü maksimum kullandığı oyunlardır. Emiroğlu bu aktarımıyla çocuğun gelişiminde oyunun ne kadar önemli olduğunu vurgusunu bir kez daha yapmaktadır.

Tülin Sağlam (2003:5) da *Dramatik Eğitim Amaç mı? Araç mı?* başlıklı makalesinde oyunun çocuğun ve gencin hayatının vazgeçilmez bir parçası olduğunu belirtmiştir. Büyümekte olan çocuk ve gencin duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişimi üzerinde yapılan çalışmalarda olumlu etkileri olduğu görülen oyun, eğitimin bir

parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Fiziksel aktiviteye dayanan oyunlar, dramatik oyunlar, zekâ oyunları ve tiyatro oyunları en yaygın olanlardandır. Çocuk oynayarak öğrendiğinde bütün bedeniyle konunun içine girecek ve özümseme gerçekleşecektir. Ayrıca eğlenerek öğrendiği için dikkati de dağılmayacaktır.

Işık Çağı kitabının yazarı Şebnem Özkan, kitabında dünümüz çocuklarının müzik, heykel, resim, seramik ve tiyatro gibi sanatlarına karşı çok yetenekli olduklarını ve onların bu konudaki yaratıcılıklarını ortaya çıkarmaları ve kendilerini ifade etmeleri için onlara yardımcı olmak gerektiğini belirtmiştir. Bu Yeniçağ çocukları algıları çok geniş olduğu için tüm sanatsal faaliyetlerde uygun ortamlar yaratılarak onları sanata teşvik etmenin yerinde olacağı belirtilmiştir. Televizyonda, okulda, bilgisayar ortamında, aile içinde var olan ve gösterilen şiddete karşı algıları yüksek olan çocukların bu etkileşimlerle üzerlerinde oluşan doğrudan veya dolaylı hasarlardan sanattan fayda sağlanarak uzaklaşılabileceğini söyleyen Özkan, ebeveynlere çocuklarla sağlıklı iletişim kurmak için teatral iletişim yani tiyatro tarzında bir iletişim kurmalarının çok faydalı olduğunu belirtirmiş ve “Kendinizi çocuk tiyatrosundaymış gibi farz edin ve o şekilde iletişime geçin “ önerilerinde bulunmuştur (Özkan, 20014:185-209).

İtir Arda ve Seyran Deniz, *Her güne Bir Oyun* adlı kitaplarında çocukların oynayabileceği oyunlara örnekler vermişlerdir. Oyunlar, bir amaca bir işleve öncülük etmektedir. Bunlara örnek; gelecek yaşama hazırlık, taklit ve benzetme yaparak dış dünyayı algılama, enerji fazlasını boşaltmak, iletişimi iyileştirmek, sabrı öğretmek, kaybolmuş enerjiyi tekrar kazandırmak, yarışma ve üstün gelme isteği gibi sıralanabilir:

Ancak burada bizim için önemli olan, çocuk oyunlarıdır. Çünkü bunların çoğu eski çağlarda yaptıkları yetişkinlerin topluca yaptıkları ritüeller günümüze ulaşmıştır. Gelenekler kuşaktan kuşağa titizlikle günümüze kadar gelmiştir. Bunlara örnek; salıncak ve uçurtma, yer ile gök arasında bağlantı kurmak için başvurdukları salıncak bolluk, balıkçılıkta verimi artırmak, kötülüğü kovmak, hastalıktan kurtulmak ve yer gök arasında iletişim kurmak içindir. Oyunlarda eylem kadar söz

de önemlidir. Mani, türkü bunların yanı sıra ekerlemelerinde önemi büyüktür (Arda&Deniz, 2018:7-9).

Her güne Bir Oyun adlı kitapda yer alan oyunlardan biri de *Birdirbir* adlı oyundur. Oyun çeşitli ülkelerde oynanan ve çok sevilen oyun çeşitlerinden biridir. Günümüze kadar gelen eski oyunlardandır. M.Ö. 2.yüzyıldan kalma, eski yunan dönemine ait belgelerde de söz edilmektedir. Birçok ülkede benzer kurallar, ama farklı isimlerle oynanan oyunun kendine özgü bir tekerlemesi vardır. Birdirbir İngiltere’de *Sıçrayan Kurbağa*, Almanya’ da *Keçi atlama* adıyla oynanır.



Şekil 4.6. Her güne bir oyun

Kaynak: Arda, I.&Deniz, S. (2018). *Her Güne Bir Oyun* (6. Baskı). Yapı Kredi Yayınları

Oyunun başında bir ebe seçilir. Ebe öne eğilerek ellerini dizlerine dayar. Diğer oyuncular ebeden bir kaç metre uzaklığa bir sıra oluştururlar. Oyunun başlamasıyla birlikte, oyuncular sırayla koşarak, oyuncular sırayla koşarak, eğilmiş duran ebenin üzerinden, ellerini sırtına bastırıp bacaklarını açarak atlarlar. Oyuncular atlarken sırayla tekarlemenin dizelerini söylerler:

Birdir bir

İkidir iki, olur tilki,

Üçtür üç, yapması güç,

Dörttür dört, kuş gibi öt,

Beştir beş, aldım bir eş,

Altıdır altı, yaptım kahvaltı,

Yedim yedi, elim sırtına değdi,

Sekizim seksek,

Dokuzum durak

Atladıktan sonra dengesini kaybeden ya da düşen oyuncu *yanmış* sayılır ve yeni ebe olur. Oyunun farklı bir türünde atlayışı sırasında hata yapan ya da oyuncular ebenin ilerisinde 1-2 m aralıklı olarak ebe gibi eğilerek dizilirler. Sona kalan oyuncu oyunu kazanır. Oyunun daha zor türlerinde, yanan oyuncular ebenin hemen yanında dizilirler. Böylece, atlanacak alan uzar ve atlayış güçleşir (Arda&Deniz, 2018:7-13).

Şüphesizki yukarıdaki örnekte de yer alan oyunlar gibi oyunların çocukların hem kendi aralarında hem de öğretmenlerce oynatılması, çocuğun sağlıklı bir birey olması yönünde çok önemli katkısı olacaktır.

Bilindiği üzere oyun, bilim ve sanat insanların araştırma konularından olduğu insanlar üzerinde olumlu etkilerini inceledikleri önemli konulardan olmuştur. Özellikle, çocuk için en ciddi iştir. Çocuk oyunları, çocuğun gelişmesinde ve

büyümesinde, ihtiyacı olan bilgi ve beceriyi kazanarak hayata hazırlanması açısından önem teşkil etmektedir. Çocuklar arkadaşları ile oyun oynamaya başladığı zaman toplumsal kuralları da öğrenmeye başlamakta ve oyunlarla birlikte yüklendiği rolün üstesinden gelebilmek için sorumluluk duyguları artmaktadır. Hayata geldikleri ilk günden itibaren öğrenme aracıdır. Dili geliştirmek ve kullanmada en etkili metotlardan biridir. Gerçek dünyası ile hayal dünyası arasında bir köprüdür. Sokak oyunlarının toplumun kültür zenginliğinin bir göstergesi, kuşaklar arasında bağ kurarak kültürün gelecek kuşaklara aktarılmasında oyunun uygulayıcısı ve aktarıcısı olurlar.

Nutku, *Oyun, Çocuk, Tiyatro* adlı kitabında, oyun kavramına geniş bir şekilde yer vermiş ayrıca birçok bilim insanının görüşlerine de atıfta bulunmuştur. Çocuğun oyunlarında bir kimseyi taklit etme güduları yaratıcı ve öylesine işlenmemiş ki dünyayı yeniden kendileri yaratmak isterler. Oyunlarında kutsal bir içtenlik vardır. Yaptıkları hareketlerinin oyun olduğunun bilincindedir. Çocukların algı yetileri örneksizdir. Oyunun en önemli özelliklerinden özgür olması, farklı olmasıdır. Oyunun kendi dünyası ve mantığı vardır. Oyunda paylaşım vardır. Renklidir, canlıdır, takım ruhunu geliştirir yaratıcılığı ön plana çıkartır (Nutku, 1998:18-52).

Ömer Adıgüzel de *Eğitimde Yaratıcı Drama* adlı kitabında oyunun çocuk açısından, bir eğlence aracı değil, oynayanın duygularını, çatışmalarını, eğilimlerini kapsayan bir eylem olması yönüyle çocuğun öğrenmesi için önemli bir araç olduğundan söz eder. Çocuk oyun yoluyla sevgisini, öfkesini, amaçlarını, sevincini ifade ederek çözüme ulaştırır. Oyun esnasında isteğe bağlı, içten gelen bir davranış gösterir. Tüm beden hareket halindeyken eğlenme ve oyundan haz alma çocukta belirgin bir şekilde görülür. Oyunların yapısı oynayana göre farklılık gösterir. Günlük yaşamın canlandırılmasında, hareketin tekrarlanması hayatın içinde varolmak için bir alıştırma niteliğindedir. Oyunlar genellikle bilinen yaşantıların yeniden yaşanması veya yaşantıların sürdürülmesi olarak da görülür (Adıgüzel,2018:62-66).

Yörükoğlu'na (1978:49-51) göre ise; oyun çocuğun en güçlü ve en doğal dürtülerinden biri olan saldırganlık dürtüsünü boşaltmasına yardımcı olur. Kendisine

uygulanan cezaları hayal de olsa başkalarına uygulayarak, doktor olup iğne yapar, polis olup suçluları yakalar, yalandan ölür, öldürür. Öldürdüğü arkadaşı ölme ona kızar. *Ama sen öldün, kalkamazsın!* der. Gerçek yaşamdan alarak hayalle karıştırarak sahneleyen bu oyunlardan çocuğun aldığı tat, erişkinlerin gerçeği yansıtan bir tiyatro oyunundan aldığı tat gibidir. Oyun, kazanılan olumlu özelliklerin pekiştirdiği, geliştirildiği bir ortamdır. Olumsuz davranışlarında değişmeye uğradığı bir deneme alanı olduğundan oyun, çocuk için eğitici, düzeltici, öğretici özelliği vardır. Oyun çocuğun gelişmesi ve kişilik kazanması için sevgiden sonra gelen ikinci en önemli ruhsal besindir. *Çocuk ruh sağlığı, sevilme ve oynamaktır!* der Yörükoğlu.

Çocuğun dünyasında bu denli önemli etkisi bulunan oyun olgusunun hasta ve şiddet mağduru çocukların iyileşmesi yönündeki etkisi de çok güçlü olacaktır şüphesiz.

Hans Zulliger (2000:11-112) *Çocukta Oyunla Tedavi* kitabında oyun ile tedaviyi ayrıntılı olarak ele almış, salt oyun tekniğindeki sağaltıcı (iyileştirici) etkinin kurumsal- psikolojik nedenlerini açıklığa kavuşturmak için şu açıklamalarda bulunmuştur:

1. Çocuktaki hastalandırıcı (patojen) çatışma ortaya çıkarılır.
2. Çatışma oyunlaştırılıp sahnelenir, eylemler yoluyla bir değişimden geçmesi ve sonunda çözülüp dağılması sağlanır.
3. Oyunlar aracılığıyla çocuğun daha yücelmiş içgüdü doyumlarına ulaşması sağlanır. Çocuğun önüne dozajı ayarlanmış bir dizi halinde incelikli oyunlar çıkarılır. Yine aynı yöntem izlenerek, yanlış yollara aktarılmış içgüdüsel istekler doğru yollara kanalize edilir, içgüdüsel istekleri evcilleştirecek mekanizma harekete geçirilir.
- 5- Oyunlar, çocuğun yaşadığı ortamda değiştirilmesi gereken koşullara ilişkin bilgi verir. Bazı çocukların nevrotik belirtiler göstermesinin tek sebebi içinde yaşadıkları ortam tarafından hastalığa sürüklenmiş olmalarıdır.

Oyunları kullanarak çocukların iç dünyasını ortaya çıkaran yöntemler vardır. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr.

Mehmet Şevki Sözen çalıştığı kurumda oyun tekniğini kullanarak birçok vakanın aydınlanmasını sağlamıştır.

Sözen, Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu, İstanbul Adli Tıp Uzmanlığı Eğitimi, 1991-1992 yıllarında ABD’de, Rutgers Üniversitesi’nde fiziksel ve cinsel istismar ile bağımlılık yapan maddeler konularında çalışmıştır. Aile içi şiddet, çocuk istismarı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, yaralanma ya da ölüm mekanizmasının belirlenmesi, uyuşturucu ve alışkanlık yapan maddeler, cezai ve hukuki ehliyet, adli psikiatri, tıbbi uygulama hataları alanlarında çalışmaktadır. Sanatın özellikle çocuklarla ilgili alanda büyük bir açılım sağladığına inandığı için, Tiyatro ve Sahne eğitimleri, Dans ve Sahne Duruş Teknikleri, Tango ve Latin Dansları eğitimi, Psikodrama ve Spontanite tiyatrosu oyunculuk eğitimleri almıştır.

Sözen’in Ayşe Arman röportajında da anlattığı bir vakanın karşılıklı görüşmemizde verdiği detayları oyun yönteminin doğruluğunun bir göstergesi niteliğindedir.

3-4 yaşlarında bir çocuk, resimde baba figürünü erekte olmuş bir penis şeklinde çiziyor. Bu yaşta bir çocuğun penisi bu kadar büyük ve kusursuz çizebilmesi şaşırtıcı olduğundan, Sözen, birinin ona öğrettiğini ya da bir olaya tanık olduğunu düşünerek oyun oynamasını sağlıyor ve gerçekleri ortaya çıkarıyor. Bu gibi vakalarda başka bir örnek ise; 2,5 yaşlarında bir çocuğun şüpheli cümleleri ve tavırları anneanesinde bir sorun olduğu izlenimi uyandırıyor ve Sözen’in muayenehanesine gidiyorlar. Olayı anneanneden dinleyen Sözen, minik kıza *Hadi evcilik oynayalım* diyerek olayı anlattırıyor. Çocuk bebeğiyle oynarken biberonla süt veriyor ve *Babamın sütü çok acı* diyor. Sözen oyun sırasında babasının ona süt verip vermediğini, bozuk çıkıp çıkmadığını sorması üzerine çocuk spermin tadını anlatıyor. Sözen bu ifadelerin ardından çocuğun babası tarafından oral penetrasyon yapıldığını anlıyor. Babasının onu buna nasıl ikna ettiği sorusu ise *İç bu sütü, boyun uzayacak* oluyor. Sözen, zaten bu tür durumlarda karşı taraf, bunlar oyun diyor ya da *aramızda sır*, deyip kimseye anlatmaması için hediyeler alıp, bir şekilde kandırılıyorlar demektedir.

Yine Sözen kendisi ile yapılan görüşmede tiyatro ve bileşeni olan oyun ile dramanın nasıl önemli olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir:

Ağırlıklı olarak ilgilendiğim alanlar çocuğa yönelik her türlü şiddet risk grupları ile bunun içinde kadın, yaşlı, çocuk ve engelliler var. Doğal olarak şiddete ve istismara uğrama riski taşıyan her türlü grupta çalışıyorum. Çalışma alanım içerisinde sayısal olarak en çok kadın ve çocuklar yer alıyor. Çünkü toplumumuzda ne yazık ki kadına yönelik şiddet ve çocuğa yönelik her türlü istismar olgusu sayısal olarak çok çok yüksek fiziksel, cinsel, duygusal, ihmal, ekonomik istismar dediğimiz istismarın her türlüyle çalışıyor ve bu olgularla karşı karşıya geliyorum. Hayattada ne yazık ki hepimizin yaşadığı pek çok travma var. Bunların içerisinde çocukluk döneminde yaşadığımız travmalar ağır fiziksel travma yada cinsel travma niteliğindeyse bizler bunların izlerini yıllar sonrada görüyoruz. O nedenle baktığımızda bir şekilde çocukluk döneminde yaşanmış travmaların bizlerin onarması gerekiyor. Onarılma işlemleri farklı rehabilitasyon yöntemleri ve terapi yöntemleri var. Bu yöntemlerin içinde drama olsun tiyatro olsun kişinin kendi bedenini sahneye yansıtmaları sırasında ya da kendi bedeninin içerisinde yaşadığı fırtınalarla yüzleşmesi çok çok önemli. Travmalardan kurtulmanın en önemli birincil olayı yüzleşmek olduğunu söyleriz yani yaşadığımız olayla yüzleşeceğiz travmamızla yüzleştikten sonra o travmayı yaşadığımızı kabul editen sonra ancak onarma işini yapabiliyoruz. Siz kanayan bir yerinizin kanadığını fark etmezseniz kan kayıbından ölürsünüz. Dolayısıyla kanayan yeri, kanayan organı tespit ettikten sonra ancak o organın üzerine baskı uygularsınız. Kanı durdurmaya çalışırsınız ya da dikiş atarsınız, hastalıklı bir bölümü çıkardıktan sonra iyi olursunuz. İşte drama ve tiyatrodaki aslında bizim olayla yüzleştığımızde travmamızla yüzleşmiş olduğumuz bu travmayı onarmamızı sağlayan bir yöntem bu nedenle çok önemsiyorum. Eğitimimi Ayla ve Berkan Algan hocalardan aldım. İlk derste Ayla Hoca şöyle demişti. “Hayatınızda uğramış olduğunuz en ağır travmayı sahneye çıkın oynayın demişti”. O anda gözümü kapattım ve düşündüm benim hayatımda en ağır travmam neydi diye? Her bir öğrenci aynı şeyi yaptık sahneye çıktık ve bunu oynadık oynadıktan sonra bize şöyle söyledi “ şimdi siz sahnede, bu uğramış olduğunuz travmayı bir çerçeve oluşturup, çerçeveyi duvara asın, orada nasıl? Gözüküyor, nasıl? bir resim olurdu, o resme bakın” o resme baktık bu çok önemli bir çalışmaydı. Kısaltarak anlatıyorum. Bu çalışmayı aylarca yaptık, her birimiz uğradığımız travmaları sahneledik ve sahneledikten sonra onu resmederek adeta duvarda bir resimmiş gibi tarifledik ve tanımladık sonra onunla barışma sürecimiz vardı. Yüzleştik, resmettik, barıştık. Yüzleşmezseniz onu resmedemezseniz o resme bakamazsanız onunla barışma şansınız olamaz. Drama ve tiyatro aslında sizin hayatla yüzleşmenizdir ve yaşamla barışmanızdır. Sahne sizin her şeyi sizin ifade edebileceğiniz alandır işte orada hem kendiniz sizin hem kendiniz değilsiniz. O nedenle tıkanıtığınız yerde kendi benliğinizden çıkıp başka bir kimliğin içerisine girip kendinizi farklı şekilde ifade etme şansında bulursunuz, bu da bizim içinde terapide çok önemli rol oynar. Mağdur çocuklarla çalışıyoruz. Tabiki bir sahne yok. Hasta hekim ilişkisi var ama orada asla hasta hekim ilişkisi gibi değil kişilerin yaşadıkları olayı sanki bir tiyatro sahnesindeymiş gibi, bir drama içerisindeymiş gibi aktarmaları sağlanır. Bu aktarma aslında sahnede aktardığı bir rolden ya da bir oyundan yada yazılmış kurgulanmış bir sahneden çok da farklı değil o nedenle bizim ilişkimiz sahnedeki bir psikodramadan farklı değil anlattıktan sonra kendisi olaylarla yüzleşip ondan sonra iyi olabilir (Sözen, Aktaran: Toprak :2018).

Yukarıda Sözen'nin yaptığı açıklamaları Arıkan da şu şekilde desteklemektedir; “Tiyatro insanın insanla canlı ve kalıcı ilişkiler kurduğu, insanın kendisiyle karşılaştığı canlı bir organizmadır” (Arıkan, 2011:650).

Yörüköğlu'nun (1978:49) şu ifadeleri de Sözen'in yukarıdaki sözlerini destekler niteliktedir; “Çocuk bilinmezlerle dolu çevresini oyunun süzgecinden geçirerek kendisi için anlaşılır duruma getirerek, dilinin yetersiz kaldığı yerde oyun dilini kullanarak, oyun içinde anlaşılması güç ve karmaşık olayları kendi oyunları ile anlaşılır hale getirir” ifadesini kullanmıştır.

Yavuzer (2003:64) *Çocuğu Tanımak ve Anlamak* eserinde çocuğun yaşamında oyun ve oyuncağın öneminden söz ederken, oyun ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur. Sonucu düşünülmeden, herhangi bir amaca ulaşmaktan çok zevk almak için yapılan bir etkinliktir. Oyun, bilişsel gelişimin aynası ve sosyal becerilerin öğrenildiği duygusal boşalım sağlandığı eğlendirici ve özgür bir faaliyettir. Çocuğa toplumsal beceriler kazandırır, duygusal doyum sağlar, özgürleştirici, yetişkinlere çocuk ile ilgili ipuçları verir ayrıca tedavi edici özelliğe sahip bir etkinliktir. Çocuk, günlük yaşamını oyun ortamına taşır. Örneğin Bebeğine zorla yemek yedirerek, gün boyu kendisine zorla yemek yediren annesini taklit etmiş olur. Dramatik oyun şeklinde yaratılan bu imgesel ortamın tedavi edici özelliği de bulunmaktadır. Böylece çocuk yukarıda söz edilen örneklerde de anlatıldığı üzere oyun aracılığı ile iç dünyasındaki duygularını dışa vurma olanağı bulur. Bu da çocukla ilgilenen yetişkinin çocuğun yaşadıklarını anlamasını sağlar. Böylece çocuğun yaşamakta olduğu travmatik durumun çözümü yönünde önlem alınmış olur.

Çocuğun çevresinde gördüğü davranışları taklit etmesi sosyal öğrenmenin temelinde yatmaktadır. Bir başkası gibi davranma, bazen tiyatrodaki karakterleri taklit eden aktörlerin yaptığı rol, karakterlerin karakterleri taklit ettiği rolün sahnede daha ötesine geçtiği gibi ifadesi tiyatronun insan ruhunu onarması yönünde olumlu katkılar sağlar. 2011 yılında Van ilinde, depremde sonra zor koşullar altında yaşam

mücadelesi veren çocuklara destek olması amacıyla, *Depreme İnat Yaşasın Sanat* sloganıyla Van Devlet Tiyatrosu tarafından bir festival gerçekleştirilmiştir. Festivalin amacı depremden sonra çadırlarda yaşayan çocukları, sanatın iyileştirici ve birleştirici gücüyle buluşturmaktır. Van Devlet Tiyatrosu'nun düzenlemiş olduğu 11. Akdamar Çocuk ve Gençlik Tiyatrolar Şenliği, Milli Eğitim Bakanlığı ve çocukların katılımıyla oluşturulmuştur.

Tiyatro izleyicisini sağlam bir alt yapı ile yetiştirmek ve tiyatroyu yaygınlaştırmak için en iyi yol çocukların bu tiyatral ve yaratıcı üretimin içinde olmasını sağlamaktır. Bu amaçla, Her Okul Bir Tiyatro sloganıyla binlerce çocuğa ulaşılmış çocuk ve sanatın buluşmasında önemli bir merkez oluşturulmuştur. Çocukların iyi bir tiyatro izleyici olduktan sonra yeteneklerini keşfettiği saygılı, özgüvenli, hoşgörülü bireylere dönüştükleri gözlemlenmişlerdir. *Bir Yokmuş Bir Varmış* oyunu bu anlamda bir gösterge oluşturmaktadır. Devlet Tiyatrosu oyuncuları ile çocukların paylaştığı bu sanat oluşumu prova süreçleri, oyun öncesi ve sonrası tek tek incelendiğinde sanatın iyileştirici gücü gözler önüne serilmiştir (Memiş, 2013).

Şenlikte görev alan Van Devlet Tiyatrosu oyuncuları ve sanatla buluşan çocuklarla hazırlık aşamasında yaşananların anlatıldığı bir film yapılmıştır. Oyunun hazırlanma sürecinde başlayan çekimler iki ay sürmüştür, çocukların gelişimleri, provalar ve atölye çalışmaları çekilen belgesel filimi, çocuklarla yapılan röportajlarla ve çekilen fotoğraflarla belgelenmiştir. Bu etkinlikten elbette birçok çocuk olumlu yönde etkilendiğinden bir kısmı konservatuvar okumaya karar verip sınavlara katılmış ve kazanmıştır. İlerleyen süreçte yine memleketlerine dönen bu gençler kendisi gibi hevesli çocuklara öğretmenlik yapmışlardır. Şu anda Van Devlet Tiyatrosu'nun sanatçıları olarak görev yapan bu gençler, öğrencilerin çok mutlu olduklarını belirterek, “önceden dinlemeyi bilmiyorduk ama bu tiyatroyla dinlemeyi öğrendik, sevgiyi öğrendik, sabrı ve başarıyı öğrendik” ifadeleriyle sanatın etkisine vurgu yapmışlardır (Sarıbaş, 2013).

4.4. Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonu, Tiyatro – Drama ilişkisi

Bu tez çalışmasının amacı, şiddet mağduru çocukların rehabilitasyonunda, tiyatronun işlevini incelemektir. Bilindiği üzere şiddet mağduru çocuklarda fiziksel, duygusal ve ruhsal olarak ağır travmalara yol açtığı görülmüştür. Bu durumda çocukların rehabilitasyonu için tıp biliminde birçok yöntem kullanılmaktadır. Ancak sanat ile terapinin dans/ hareket, tiyatro, drama ve müzik gibi faaliyetlerin kişilerin zihinsel rahatsızlıklarında kullanılmaya başlandığından itibaren olumlu sonuçlar elde edildiği ve iyileşmelerine yardımcı olabileceklerini bilim insanları ifade etmektedir.

Uzman Psikolog Tuğba Demiröz *Psikodrama- Eğitici Drama- Yaratıcı Drama Nedir Yararları Nelerdir?* adlı makalesinde şu görüşleri ifade etmektedir; *Drama* bir olayı, bir kelimeyi, bir deneyimi oyun yoluyla canlandırılmasıdır. Drama, düşünceleri eyleme dönüştürür. Birey deneyimleme yoluyla yeni davranış ve duygularda farkındalığı artarak sağlıklı bir şekilde duygularını boşaltmayı, olumsuz duygularının ve sebeplerinin farkına varır, düşüncelerini rahatlıkla ifade ederek çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilme yetkinliğini artırır. Demiröz, drama çeşitlerinden de söz etmiştir. Psikodrama, Eğitici Drama, Yaratıcı Drama kavramlarını şu şekilde belirtmiştir. Psikodrama, bireylerin yaşadıkları sorunları değerlendirerek yeniden sorgulama ve sahneleme biçimidir. Kişilere dramatik canlandırma yoluyla, geçmiş ve güncel sorunlarını ve çatışmalarını ya da geleceğe dair beklentileri, kaygı ve güçlüklerini ele alarak hazırlanma başa çıkma becerilerin görme ve bunlarla başa çıkma deneme olanağı sağlar. Eğitici Drama; Yeni kavramların yeni becerilerin öğrenilmesi için uygulanan dramadır. Oyun çocuğun en doğal öğrenme biçimi olduğu için eğitici drama çocukta bilgilerin kalıcılığını eğlenerek öğretmektedir. Yaratıcı Drama; Kişilerin hayal dünyalarını zenginleştirmek, hızlı farklı düşüncelerini, problem çözmede yaratıcılıklarını öne çıkarmak için uygulanan dramadır. Demiröz dramanın faydalarına da şu şekilde değinmektedir:

Drama uygulamalarına katılan kişi duygularını etkin bir şekilde kullandığı için şimdi -burda yaşantısı içinde olur. Konsantrasyon, algılma, etkin dinleme, sözlü - sözsüz ifade etme yetkinliklerinin geliştirir. Utangaç, sıkılğan kişilerde olumlu deneyimler yaşatırken daha rahat ve dışa dönük olarak kazanımlar elde ederler. Oyun sırasında kendilerini gözlemleyerek farkındalıklarını artar ve kendilerini tanıma ve iç görülerinin, hayal güçlerini zenginleştirir. Sanat, tiyatro edebiyat gibi ilgi alanlarının farkındalığına ulaşırlar. Çok yönlü kişiler olurlar. Duygusal ve ahlaki yönde olumlu yönde kazanımlar elde ederler. Özgüven ve özsaygı, eleştirel düşünme, olaylara tarafsız bakma problem çözme ve bağımsız düşünebilme yeteneklerindeki geliştirir. İnsanları tanıma becerileri geliştiğinden çevresindeki iletişim kurduğu kişilerle kalitesi artar işbirliği yapma becerileri geliştiğinden sosyalliği artar (Demiröz, 2012).

Yukarda da belirtildiği gibi günümüz de bu konuya ayrıntılı bir şekilde değinen Bülent Sezgin'in *Oyun-Tiyatro Drama ilişkisi* eserinde Drama ve Tiyatro karşılaştırmasına çeşitli kaynaklardan da alıntı yaparak, şu şekilde bir açıklama getirmiştir. Drama-tiyatro tekniklerinden yararlanan bir grup çalışmasıdır. İngiliz drama uzmanı John O'Toole ifadesiyle, drama kavramı içsel süreci, tiyatro ile de dışsal süreci her ikisinin de dramatik sanatlar ve pedagojiyle ilişkili olduğunu, dramanın pedagojiye katkısının çok önemli olduğunu ifade ederken, sınıf içinde yapılan drama çalışmalarının çocuklar üzerinde değışikliğe yol açan bir deneyim olduğu, Gavin Bolton'a göre eğitimde tiyatro ve eğitimde drama kavramlarını karşılaştırma yaparken tiyatro ve dramayı siyam ikizleri gibi birbirini tamamlayan kavramlar olduğunu ve ayrı tutmanın tehlikeli olacağı görüşünde bulunmuştur (Sezgin, 2015: 119).

Kuyumcu'ya göre yaratıcı drama, çocukların tiyatro bağlamında düşündüğünü, ancak tiyatro gibi sergilenme amacı gütmeyen, yaşanan sürecin etkili olduğu bir başka çalışma olarak tanımlanmıştır. Yaratıcı Drama, çocuğa kendini tanımayı, yeti ve yeteneklerini keşfetmeyi başkalarının da tanımayı, kendini onların yerine koyabilmeyi, bir olayı farklı yönlerle incelemeyi oynayarak yaşayarak öğrenmeyi sağlamaktadır Kısaca, bir iletişim, bir etkileşim yaşayarak yaparak öğrenme sürecidir ifadesinde bulunmuştur (Kuyumcu,2000:100-102).

Moses Goldberg çocuk tiyatrosunun yaratıcı drama, eğlence draması ve diğer sanatlarla ilişki olduğunu ifade ederken çocuk tiyatrosu çocuğa bir ürün sunar, yaratıcı drama ise çocuğu bir sürece katarak çocuğun yaratıcı kişiliğinin gelişmesini sağlar. Bu çalışmanın arkasındaki amaç duygusunu alır; yaratıcı drama öğrencisine etkisi dramatik bir süreçle bir amaç ve sonuç elde etmelerini sağlamaktır. Tiyatro sürecini sonuçta dramatik bir ürünle tanışacağı yaratıcı drama içinde öğrenmelidir. Yaratıcı drama çocuğa kendi tiyatrosunu değerlendirmeyi öğretir ve ona yaratıcı drama için bir motivasyon sağlar. Tiyatro, çocuğa eğlence, yaratıcı katılım şansı, öğrenme fırsatı sağlar; psikolojik gelişim ile zihin sağlığı için uyarıcı olur ifadesinde bulunmuştur (Goldberg,2008:15-25).

Kanada'daki göçmen ergenler üzerinde yaptığı çalışmada Rousseau, okuldaki tiyatro atölyelerinde uygulanan drama terapinin, rehabilite edici etkilerini araştırmıştır. Duygusal ve davranışsal sorunları önlemek ve okul performansını artırmak amacıyla yapılmış olan drama terapisi, göçmen ve mülteci ergenler üzerindeki etkilerini görmek için yapılan çalışma, 9 haftalık program, 12 ila 18 yaşları arasında, entegrasyon derslerine katılan öğrencilerden ve öğretmenlerinden ön test ve son test verileri toplanmıştır. Matematikteki performansları, yaşlarına göre gözle görülebilir bir şekilde artmıştır. Atölye çalışmalarında göçmenlerin ve mültecilerin sosyal düzenlemeleri üzerinde bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Savaş ve şiddet gören çeşitli olumsuz hareketlere maruz kalmış çocuklar, drama terapi programı çalışmalarda umut verici görünmektedir. Çünkü terapinin ev yaşamında sıkıntı algısını, sıkıntı ve bozulmanın arkadaşlık kurma ile boş vakit aktiviteleri üzerindeki olumsuz etkilerini anlamlı bir şekilde azalttığını bulmuşlardır (Rousseau, 2007: 12 (3) 451-465).

İnci San, (2009).*Ne Zaman Eğitimde Yaratıcı Drama Ne zaman Tiyatro/Drama?* başlıklı makalesinde şu ifadelerle yer vermiştir. Tiyatro bilimi ve Tiyatro sanatı çok önemli alanlardır. Tiyatro bilimi kendine özgü yöntemleri vardır. Olması gerekeni değil, olanı göz önüne koyar. Yaratıcı dramanın ise kendine özgü

yöntemleri vardır. Bu da olması gerekende çok olanı tespit eder ve meydana çıkarır. Yaratıcı drama tiyatro drama tiyatro çalışmalarına çok fayda sağlar.

Yukarda da belirtildiği gibi konuyla ilintili olduğundan psikodramadan da söz etmek gerekir. Altınay (2018:17-70) *Çocuk Psikodraması* kitabında, psikodramanın kurucusu J.L. Moreno tarafından Viyana’da yaptığı çalışmalar sırasında Sosyometri, Psikodrama ve de Grup Psikoterapisi olarak üç ana başlıkta oluştuğunu belirtir. Moreno, insanı ve toplumu anlamak için teknik geliştirmiş ve bu tekniğin faydası ve kullanılabilirliği günümüze kadar sürmüştür. Psikodramanın insanlar üzerinde etkileşimleri incelendiğinde spontanite tiyatro yoluyla kişilerin ruhsal açıdan gelişmelerine ve tedavilerine katkı sağlayarak araştırmalara iyi bir kaynak sunduğu gözlemlenmiştir. Oyunun çok önemli ve geniş bir yer tuttuğu çocuğun dünyasına girebilmek için, oyunla içi içe geçmiş psikodrama önemli bir araçtır, çocuklar oyun aşamasında gerçek bir arınma ve katarsis yaşarlar. Çocuk psikodraması çocukların yaşadıkları zorlukları, üzücü olayları, mutlulukları, bunlara bağlı olarak inançlarını ve duygularını dışa vurup sahneye koyarak değişim sağlamalarına olanak tanır. Çocuk bu rol içinde yaşanan olumsuz duyguların kararsisini yaşarken olumlu duyguları ön plana çıkartılır ve bu olumsuz duyguların iyileşmesi sağlanır. Psikodramanın olmazsa olmazı sahnedir. Soyut düşünceler, duygular, çatışmalar, sahne üzerinde somutlaştırılarak ele alınır. Bu sayede çocuk geçmişe ve geleceğe gider gelir. Çocuklara sorumluluk verilmesi açısından sahne çocuklar tarafından kurulur ve bozulur.

Dökmen ile *Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun işlevi* konulu çalışma için yapılan görüşmede tiyatronun ve psikodramanın çok etkili olduğunu, şiddet mağduru çocukların tiyatroyu izledikleri yaşama sevinci duygusuna varmalı ve hayatla mücadele etmesini sağlamalıdır ifadelerini kullanmıştır (Dökmen, Aktaran: Toprak:2019).

Ayrıca Dökmen, *Sosyometri ve Psikodrama eserinde*, spontan tiyatro yoluyla insanlara yaratıcılık ve spontanlık kazandırmanın mümkün olduğundan ve bunun

ruhsal açıdan dönüşümü amaçlayan bir tedavi biçimi olduğundan söz eder. Psikodrama sahnesinde, konuyla ilgili uzman kişilerin öncülüğünde oyuncuların ve izleyicilerin ruhsal yönden gelişmeleri amaçlanmaktadır. Psikodramada bireylerin gelişmeleri tesadüfe bırakılmaz. Kişilerin günlük yaşamda yaşadıkları olaylar ve kafalarında canlandırdıkları hayaller, psikodrama sahnelerinde tekrar canlandırılır. Yaşanmış bir olayı, psikodrama sahnesinde bir daha yaşarken, bu problemle ilgili katarsis sağlama, içgörü kazanma ve dolayısıyla da bu problemi kontrol etme becerisi kazanılır. Ayrıca psikodramadaki bu çalışmayla yaşanan sıkıntılardan kurtularak yaşamı yeniden inşa etmek ve yeni davranışlar tecrübe ederek hayata uygulamak mümkün olacaktır. Bu sebepten dolayı psikodrama etkili bir oyun yöntemi olarak, günümüzde olduğu kadar gelecekte de kullanılmaya devam edilecektir. Dökmen, gelecekte insanlar, sosyometriden ve psikodramadan yeterince yararlanabilirlerse, robotlar arasında kaybolmazlar, robotlaşmazlar ve böylece yarınlara kalmayı başarabilirler” (Dökmen, 2013: XVII) ifadesinde bulunmuştur.

Psikoterapist Doktor Serhan Doğan yapılan görüşmede şiddete uğramış çocukların sağaltımının sağlanmasının önemi üzerinde durmaktadır:

Bu tip çocukların genel özelliği şudur çocuklar psikodrama ile dış vurumu gerçekleştirirler yani çocukların bu durumların duyarsız hale gelmesi için çocukların bunu deneyimsel olarak dışarı aktarması yani meteforlar kullanarak içsel dünyanın aydınlatılması gerekir. İçsel dünyanın aydınlatılması şu demettir. Bir olay bir olgu hatırlanabilir ama etkisinin sıfır düzeyde olması gerekir. Bu tip çocuklara yapmamız gereken bu olayın duyarsız hale getirilmesi ve hayata yeniden kazandırılmasıdır ifadelerini aktarmıştır (Doğan, Aktaran: Toprak :2019).

Sosyo-ekonomik seviyesi düşük bir bölgede İngilizce öğretmeni olarak görev yapmakta olan ve öğrencilerle tiyatro çalışması yapan Sinem Eraslangün Eraslangün (Aktaran:Toprak:2019) çalıştığı bölgedeki öğrencilerin suça eğilimli olduklarını belirtmiş ve tiyatro çalışmasının çocuklar üzerindeki olumlu etkisinden şu şekilde söz etmiştir:

Okulun bulunduğu yer ekonomik bakımından düşük ve suç potansiyelin olduğu bir yer. Çocuklarda ders çalışma kapasitelerinin düşük olduğu aile içi şiddetin olduğu, uyuşturucu bile kullanan olduğundan dolayı çocuklarla iletişimi zor kuruyorduk. Aileleriyle sorun yaşayanlar, sürekli öfke nöbetleri geçiren çocuklar vardı. İletişimi çok zor sağlıyordum. İletişime kapalı çocuklardı. Tiyatro dilini kullanmak istedim ve çocuklarla tiyatro çalışmasına başladım Çocuklar prova aşamasında bile değişim dönüşüm oldu. Çocuklar çok mutluydu. Kendilerini daha iyi ifade etmelere başladıkları öz güvenlerinin dahada arttığını gözlemledik. Aralarında hiç ders çalışmayanlar bile verdiğim tiyatro metnini ezberlemişlerdi ve çok iyi performans sergiliyorlardı. Arkadaş ortamlarında birbirlerine daha saygılı ve vakitlerini boş geçirmiyorlardı. Tiyatro çocukları mutlu etmişti. Başka okullarda da tiyatroyu oynatarak diğer okullara da bu projeyi sürdürmek istediklerini belirtmişlerdir

Eraslangün'ün ifadelerinden de anlaşılacağı üzere şiddet mağduru ve şiddet eğilimli çocukların, gençlerin tiyatro çalışması yapmaları onların daha iyi iletişim kurmaları, daha mutlu olmaları, kendilerini ifade etme biçimlerinde olumluluk göstermeleri, öz güvenlerinin artması, derslerine ilgilerinin artması, birbirlerine daha saygılı davranmaları vb. olumluluklara yönelmelerini sağlamıştır.

Ruhsal sorunları olan 13-17 yaş arası gençler üzerinde yaptığı araştırmayla dramaterapinin, gençlerin tedaviye direncine ve isyankârlığına olan etkisini görmek isteyen Emunah, ergen çocukların isyankarlıklarını bastırmaları için dramaterapi yönteminin (dramatik sahneler ve oyunlara katılmalarını sağlayarak) çok iyi bir yöntem olduğu sonucuna varmıştır (Emunah, 1985:71-79).

Bilindiği üzere tiyatro oyunları terapistin hasta ile ortak nokta bulabilmesine ve çatışmalara ve ikilemlere ulaşmasını sağlamaktadır. Doğaçlama uygulamaları bilişsel kapasiteyi artırır ve kavramsal düşünmeyi, gerçeği değerlendirme yetisini ve değerlerin anlaşılması yeteneğini geliştirir. Genel olarak tiyatro uygulamaları ile farklı farklı sorunlarla baş etme yolları ve duyguların açığa vurulması öğrenilir. Bu da tiyatronun terapi ve rehabilitasyonda çok etkili bir araç olmasını sağlar.

Üsküdar Üniversitesi Rektörlük Proje Danışmanı Genç Beyinler Akademisi Direktörü Dr. Öğretim Üyesi Nebiye Yaşar (Aktaran:Toprak:2019) yaptığı

çalışmaları ve sonuçlarını şu şekilde değerlendirmektedir; İstanbul Valiliği bünyesinde Avrupa Birliği Projesi olarak beş Avrupa ülkesi ile birlikte gerçekleştirilen projede, drama öğretmeni ve terapi uzmanı ile birlikte, şiddet gören, istismara uğrayan ve bazı yerlerde devlet korumasına alınan çocuklara tiyatronun terapi etme özelliğinden faydalanılmıştır. Tiyatroda gençler kendilerini geliştirerek sorunları ile baş etmek istemişlerdir. Tiyatroda rehber hocalarla birlikte çocukların ihtiyaçlarına yönelik, terapi anlamında doğaçlama tiyatro yaparak, terapi olmaları sağlanmıştır. Çocuklar tiyatronun adına *tahtaravalli tiyatro* diyorlardı. Çocukların bazıları oyuna katılıyor bazıları da seyirci oluyorlardı. Daha sonra da gruplar değiştirilerek herkesin tiyatro yapmasına olanak sağlanıyordu. Bu çocuklar bazı tedavilere cevap vermiyorlardı. Tiyatro ile terapi yapıldığında gözle görülür değişimler olmuştur. Avrupa'nın bir çok okulunda da tiyatro ile terapi uygulandığı bilinmektedir.

Yaşar, çocukların tiyatronun inanılmaz gücünü gördüklerinden ve mutlu olduklarından söz eder:

Çocuklar çok mutluydu hatta kendilerini unuttular bu süreçte. Bu çocuklarda farklı iyileşmeler gözlemledik çünkü çocuk tiyatronun içerisinde birebir terapiden çok daha fazla terapi olduğunu kendisi de görmüştür. Aileleri ve öğretmenleri de gözlemledi. Tiyatro önerebileceğim çok iyi bir terapi yöntemi. Çocukların şiddetle algılama biçimleri çizdikleri resmin yansımaları konulu makalede çocuklar nasıl resmedebiliyorsa, şiddet gören çocukların tiyatrodaki ifade etmeleri de davranışlarına yansıyor. Örnek vermek istersem, tiyatro oyununda ilk bölümde, birkaç bölüm arka arkaya uyattığımız için bunu gözlemleyebildik. İlk oyunda çocukların görmüş oldukları şiddetden dolayı pasifize hallerini ve saldırgan hallerini birarada yaşadık. Tiyatronun içerisinde daha sonra kendi aralarında tiyatro ile terapi, davranışlarındaki iyileşmeleri gözlemlemiş olduk. Örneğin şiddet gören çocuklar resim yaptırdığımızda ya da her hangi bir şey yaptırdığımız da ilk anda kalemle bastırarak uçlarını kırdıklarını gözlemledik. Diğer çocuklar böyle yapmazken şiddet gören çocuklar kendi iç dünyalarına ait tutum ve davranışlarını resme kalem uçlarını kırarak aktarıyorlardı. Tiyatro yaptıkları zaman da bağıyorlar, ağlıyorlardı, değişik şekilde ses çıkartarak sahneye çıkıyorlardı. Şiddet gören çocuk ile normal olan çocuk arasında davranış noktalarında gözle görülebilir farklılıklar vardı. Bu çalışma 60 çocuk üzerinde yapıldı. Öntest C ve son test yapılarak tiyatronun içinde çocuklar yer aldı ve diğerleri seyirci oldu. Sırasıyla hepsinin o tiyatro içinde yer alması sağlandı. Çocuklara yeteneklerine göre roller verildi. Ana amaç tiyatro içinde çocuğun beş alanda gelişimini izlemek, dezavantajlı konumdaki çocuğu tiyatro ile terapi etmekdi (Yaşar:Aktaran:Toprak:2019)

Yaşar, bu çalışmanın sonuçlarına ilişkin bilgilerini paylaştığında ortaya şu veriler çıkmıştır:

1. Çocuklara Özgüven duygusu kazandırdı. Dezavantajlı çocuklara terapi ve gelişim sağlaması için tasarlanan tiyatro; çevresiyle iletişim kurmakta zorlanan çocuklar başta olmak üzere genel olarak tüm çocuklara özgüven duygusu kazandırdı. Bir tiyatro oyununda çocuklar birlikte gülüp eğlendiler, birlikte öğrendiler. Çocukların sahnede oyun seyretme deneyimleri artıkça bu durum onların sosyal davranışlarına da yansdı. Başkalarıyla daha iyi geçinme , çevreyle daha güçlü bağ kurma, kendine güven uyum sağlama ve cesaret gibi konularda kendilerini geliştirdiler.
2. Çocukların Gözlem yoluyla Öğrenmesi sağlandı. Tiyatroda sergilenen oyunlarda çocuklar, gözlem yoluyla öğrenmeye başladı. Oyun esnasında kendini oyun oyunun akışına bırakan ve bir anlamda oyunun bir parçası olan çocuklar sahnedeki oyuncuları model aldı ve onlarla empati kurmayı öğrendi. Bunun bir sonucu olarak oyunun çocuklara vermek istediği mesaj gözlem yoluyla öğrenmenin bir başka artısı da çocuklara dikkat, algılama, konuşma, dinleme gibi becerilerin gelişmesine önemli bir katkı sunmasına vesile oldu.
3. Korkularıyla başa çıkmayı öğrendiler. Yapılan araştırmalarda tiyatronun, modelleme yoluyla öğrenmeye etkisinin çok önemli başka faydalarıda tespit edilmiştir. Bunlardan en önemlisi, fobi türündeki tepkilerde görülen azalmadır. Çocuklar tiyatro oyunlarında kim zaman korktukları bazı nesnelerle karşı karşıya gelebilmektedir. Oyun içerisinde, doktor, karanlık, köpek, fare gibi korkulan bu nesnelerle kurulan ilişki, onların bu fobilerinin azalmasına katkı sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle, kendi dünyalarında fobi nedeni sayılabilecek bazı nesneler, tiyatro ile çok farklı bir anlam kazanabilir. Bu da doğal olarak çocuğun bu nesneye olan bakış açısını değiştirebilir. Bir de tiyatro çocukların yaşadıklarından dolayı korkularıyla başa çıkmasını, korkularından uzaklaşmasını sağladı.
4. Eleştirel düşüncenin temelleri atıldı (Yaşar.Aktaran:.Toprak, 2018)

Emekli Emniyet Müdürü Leman Süheyla Soylu (Aktaran:Toprak:2019) da kendisi ile yapılan görüşmede yaptıkları çalışmalar ve sonuçları hakkında şunları söyledi:

Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü, bir suç oluşmadan önce önlemeye yönelik çalışmalar yapan, vatandaşın katılımını işbirliğine dönüştüren, suç ve suçlularla mücadele eden, proaktif polislik yapan bir Emniyet Birimidir. Toplum

Destekli Polislik Şube Müdürlüğü olarak, suç önleme kapsamında, çocukların suçla sürüklenmelerini önlemek, onları suçlu kişi veya kişilerden korumak ve bireysel güvenlik önlemleri konusunda bilinçlendirmek amacıyla Çocuk Şube Müdürlüğü Personeli, pedagoglar ve bu konudaki uzmanlarla biraraya geldik. Uzun çalışmalardan sonra en çok 5-10 yaş arasındaki çocuklarımız kaçırılma, taciz, cinsel taciz, trafik kazası vb. konularda mağdur olduğundan; onları korumak, bireysel güvenlik önlemleri ve trafik kuralları konusunda bilinçlendirmek amacıyla çocuk tiyatrosu yapmaya karar verdik. Çünkü 5-10 yaş arasındaki çocuklarımıza bireysel güvenlik önlemlerini ve basit trafik kurallarını anlattığımızda unutabiliyorlardı. Ama tiyatromuzu izlediklerinde hem kaliteli zaman geçirecek, eğlenecekler hem de algıları açık olduğu için bizim verdiğimiz mesajları alarak bireysel güvenlik önlemlerini ve trafik kurallarını öğreneceklerdi. Ayrıca oynayanların hepsinin polis olduğunu çocuklarımız öğrenince asla polislerden korkmayacaklar, bir suçla karşılaştıkları zaman hemen polis ablalarına ve abilerine kendilerini rahatsız eden konuları söyleyecekler ve çocuklarla polisler arasında güzel, sıcak bir bağ da kurulacaktı. Tiyatro konusunda yetenekli olan personelimize tiyatro eğitimi aldırıp Prof. Dr. Üstün DÖKMEN'in danışmanlığında; tanımadığın kişilerle konuşma, tanımadığın kişilerden şeker, çikolata ve sakız alma, anne ve babanın dışında veya onların izin verdiği kişiler haricinde kimse ile bir yere gitme, annenin ve babanın telefonlarını ve ev adresini mutlaka öğren, yardıma ihtiyacınız olduğunda üniformalı birisinden yardım iste, telefon imkânın varsa 155 Polis İmdatı ara, bunları yapmasan eğer, avazın çıktığı kadar bağır, kimseye bilgisayarda kişisel bilgilerini verme, vücudun sana özeldir mayo bölgelerine annenin veya annen yanındayken izin vereceğin kişiler haricinde vücuduna kimseyi dokundurma, araç içinde mutlaka emniyet kemeri takılmalı, trafik ışıklarının anlamları vb. mesajların yer aldığı çocuk tiyatrosu hazırlandı ve personelimiz bu oyunu okullarda ücretsiz olarak oynamaya başladı.

Soylu oyun sonrası yaşananları ise şöyle anlatmaktadır:

Bir okulda oynanan çocuk tiyatromuzu haber yapmak için gelen muhabirlerden birisi beş yaşındaki bir çocuğumuza *tiyatroyu beğendin mi? Ne anladın tiyatrodan?* dediğinde beş yaşındaki çocuğumuz *kusura bakmayım ben sizi tanımıyorum, sizinle konuşamam* demişti. Biz de sığağı sığağına çocuk tiyatromuzun amacına ulaştığını anlamıştık. Bu oyunun geri dönüşleri çok güzel oldu. 5-10 yaş arasındaki çocuklarımız bireysel güvenlik önlemlerini ve trafik kuralları çok güzel öğrenmişler ve bunu resim ya da bize şiirle anlatmalarını istediğimizde mesajların yer aldığı çok güzel resimler yapıp şiirler yazmışlardı. Ayrıca, çocuklarımız bireysel güvenliklerini öğrendiklerinden okullardaki bazı personelimize kendilerine istemedikleri halde bazı kimselerin dokunduklarını anlatan çocuklarımız olmuştur. Çocukları dinleyen personelimiz hemen olayın bulunduğu İlçe Emniyet Müdürlüğü Çocuk Büro Amirliği ile irtibata geçip gerekli işlemleri yapmıştır (Soylu, Aktaran:Toprak:2019).

Soylu, Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü bünyesinde suçla mücadelede, halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi, suçla etki eden olumsuz faktörlerin giderilmesi ve toplumsal farkındalık yaratmak için başka projeler de gerçekleştirdiklerinden söz eder. *Biz Siz Olmadan Olmaz Projesi* kapsamında,

İstanbul'a göç ile gelmiş, uyum sağlayamamış, suç işlemiş ya da suça buluşma ihtimali olan çocuk ve gençler için *Farkındayım Aldanmam* ve *Bekleyen Var* tiyatro oyunlarını sahnelediklerini belirten Soylu bu sayede çocukların ve gençlerin geldikleri noktaları şöyle anlatmaktadır:

Suç ve suçlularla mücadele kapsamında oynanan tiyatro oyunları ile çocuk ve gençlerimizi suçtan korumak, sokakta, sosyal yaşamda, aile ve okul hayatlarında daha dikkatli, duyarlı olmalarını sağlamak, farkındalık kazandırmak ve mağdur olmamaları için bilinçlendirmek, Polislerimizin sanatsal yönlerinin de olduğunu göstermek, sıcak bir bağ kurularak Polislerden korkmaları gerektiği, bir suç ve suçlularla karşılaştıklarında Polis abilerine ve ablalarına çekinmeden anlatabilmeleri amaçlanmıştır (Soylu, Aktaran: Toprak 2019).

Tiyatronun çocuk psikolojine etkisine vakıf olan eski emniyet mensubu, *Tiyatro Lika'nın* kurucusu Caner Demir ise Narkotik biriminde çalıştığı dönemde Teşkilata bağlı olarak bizzat sergilediği oyunlarla bu alanda faaliyet göstermiştir. *Narkotik Suçlarla Mücadele ve Madde Bağımlılarının* risk faktörlerini belirledikleri bu oyunlarla çocukların farkındalıklarını uyandırmaya yönelik çalışmalar yapmıştır. Yetişkin oyunlarının yanısıra Tiyatroda Lika'da yedi tane çocuk oyunu yazıp, yönetmiş olan Demir kendisiyle yapılan görüşmede tiyatro çalışması yaptıkları çocukların güven duygularının gelişmesi için grup çalışmaları yaptıklarını iletmiştir. Demir'in Beykoz'da sahneledikleri bir oyunda yaşadıkları tiyatronun farkındalık açısından yarattığı etkinin gücünü görmek anlamında iyi bir örnektir. Bağımlılıkla ilgili sahneledikleri bir oyundan sonra yapılan seminer konuşması esnasında oyunu izleyen öğrencilerden biri gelerek, uyuşturucu kullanan arkadaşları olduğunu ama kendisinin kullanmak istemediğini, bundan nasıl korunması gerektiğini bilmediğini iletir. Buradan da anlaşılacağı üzere öğrenci sahnede kendini görmüş ve izledikleri onda korku ve acıma yaşamasına neden olmuş. Böylece ulaştığı bu farkındalıkla önlem almak çabasına girişmiştir (Demir, Aktaran: Toprak 2019).

Tiyatro Eğitmeni ve yazar Selim Canpolat'da bu çalışma için yapılan görüşmede sorunlu çocuklarla yaptığı yaratıcı drama çalışmalarının önemine vurgu

yapmaktadır. Örneğin iletişim problemi olan çocukların bu çalışmalar sonrasında farklılık gösterdiğini ifade eden Canpolat, Bilgi Üniversitesi'nde Suriyeli çocuklarla yaptıkları çalışmadan söz eder. +00 çocuğun eğitim aldığı bu çalışmalar çocukların sorunlarını aşmalarında yardımcı olmuştur. (Canpolat, Aktaran: Toprak :2019).

Oyuncu Turgay Tanülkü tüm bu çalışmaların olumlu, somut bir örneğidir. Zor bir çocukluk geçirdiğini, simit ve gazete satarak ilkokula gitmeye çalıştığını söyleyen Tanülkü, tiyatroyla ilkokul çağlarında halkevlerinde tanışmış, 1970 yılında tamamladığı konservatuar eğitimi esnasında biryandan da cezaevinde tutuklu olarak bulunmuş ve okula gardiyan eşliğinde gidip gelmiştir. Çok erken yaşta babasını kaybettiği için yetiştirme yurduna yerleşmiş, onyediy yaşında da cezaevine girdiğini söylemiştir. Yedi yıl kaldığı cezaevi süresince parmaklıklar ardından dışarıya baktığını, gördüğü şiddetten dolayı çocuğunun olamayacağını öğrendiğini ve yedi yıl cezaevinde yattıktan sonra suçsuzluğu ispatlanınca serbest bırakıldığı ifade eden Tanülkü, cezaevindeyken ziyarete gelen çocukları ve cezaevinde büyüyen çocukları gördüğünde, kendi kendine *bir gün çıkarsam bu çocuklarla beraber olacağım* dediğini söyler. Bu sözünü unutmayan ve şuan sokaktan, cezaevinden ve yurtlardan aldığı 26 çocuğu bulunan Tanülkü tiyatroyu insana dokunan bir meslek olduğu için seçtiğini söylemiştir (Tanülkü, Aktaran:Toprak:2019).

5. SONUÇLAR

Bu araştırmada şiddet mağduru çocukların, rehabilite olması için genelde sanatın özelde de tiyatronun ve dramanın çocuk için etki gücünden nasıl yararlanabileceği ve bu etkinin ne olabileceğinin önemine vurgu yapılmıştır.

Şiddetin tanımı yapılarak, psikolojik ve sosyal kaynaklarına değinilmiştir. Bununla beraber bir çocuğun gelişim sürecinden söz edilerek, sağlıklı bir bireyin yetişme koşullarının neler olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bir çocuğun yaşadığı şiddetin türü ne olursa olsun birey olarak üzerinde olumsuz etkiler bırakacağı ve iyileşmesinin yıllar alacağı vurgulanmıştır.

Şiddet olgusu içinde değerlendirilen bir çocuğa yönelik fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve siber istismarların çocuk psikolojisi üzerindeki etkilerinden ayrıntılı olarak söz edilmiş olan bu çalışmada, *Şiddet Mağduru Çocukların Rehabilitasyonunda Tiyatronun İşlevi* bölümü altında ilk önce sanat – çocuk ilişkisinden söz edilmiş, ardından çocuk – oyun ilişkisi, çocuk tiyatrosu, çocuk açısından tiyatronun işlevi, çocuk – drama ilişkisi konuları irdelenmiştir.

Tüm bu bilgiler ve alanında uzman kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilerle şiddet mağduru çocukların iyileştirilmesinde tiyatronun işlevi incelenmiştir. İncelemeler sonucunda sanatın herhangi bir dalıyla da tiyatro sanatıyla da ilgilenen çocuklar iyileşmeleri yönünde çok önemli aşamalar katetmektedirler. Tiyatro ile ilgilenen çocuklar birçok yönden bakış açılarını değiştirerek, farklı yönlerini de keşfederek hayata karşı daha öz güvenli, zihinsel, duygusal yönleri gelişkin, iletişim becerileri güçlü bireyler haline gelmektedirler. Tiyatro sevgisi, sanat zevki edinen bir çocuk estetik algı da kazanmış olur. İzleyici ya da uygulayıcı olsun tiyatro ile karşılaşan çocuklar iyi bir tiyatro seyircisi olmakla birlikte yeteneklerini keşfettikleri, saygılı, hoşgörülü bireyler olurlar. Olaylara tarafsız bakma, sorunlarla baş etme yönleri güçlenir. Kendilerini daha iyi ifade eden, rahat ve dışa dönük kazanımlar elde ederler, topluluk içinde birbirlerinin haklarına saygılı olmayı öğrenirler. Tiyatronun çocukların dil gelişimlerinde de olumlu yönde katkıları

vardır. Aynı zamanda kendi beden kontrollerini ve başka bedenlerle kurdukları mesafeyi öğrenirler ve dolayısıyla beden mesafesini öğrendiklerinde kendilerini cinsel istismara maruz kalabilecekleri ortamlardan koruyabilirler.

Şüphesiz ki sağlıklı bir toplum, sağlıklı bireylerden oluşur. Sağlıklı birey olmanın yolu da çocukluktan başlar. Yetişkinlerin en temel görevinin çocuklarının sağlıklı bireyler olarak yaşama hazırlanmalarını sağlamak olduğu söylemek yanlış olmayacaktır.

6. KAYNAKLAR

Kitaplar:

- Adler, A. (2000). *Çocuk Eğitimi*. K.Şipal (Çev). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Adıgüzel, Ö. (2018). *Eğitimde Yaratıcı Drama*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akyüz, E. (2013). *Çocuk Hukuku* (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Arıkan, Y. (2011). *Uygulamalı Tiyatro Eğitimi* (13.Baskı). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Arda, I. ve Deniz, S. (2018). *Her Güne Bir Oyun* (6.Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Aydın, B., Şirin, A., Yayıcı, M., Otrar, M., Yayıcı, L. (2002). *Gelişim Psikolojisi İnsan gelişimi Temelleri*. Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademisi Başkanlığı, Ankara.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve Öğrenme* (4.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcıoğlu, İ. (2000). *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet*. İstanbul: Yüce Yayıncılık.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Baltacıoğlu, İ. H. (2006). *Tiyatro Nedir?* İstanbul: Mitos Boyut Tiyatro Yayınları.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- Bee, H. ve Body, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve Davranışı* (12.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Carroll, D. (2001). *Çocuğumuzun Ruhsal Eğitimi*. S. Tuna (Çev). İstanbul: Ege Meta Yayınları.
- Cankur, S. (2012). *Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması*. İstanbul: Genç Hayat Yayınları.
- Çalışlar, A. (1993). *Tiyatro Kavramları Sözlüğü*. İstanbul: Boyut Kitabevi.
- Çocuk Adalet Sistemi Çalışanlarına Yönelik Eğitim Programı Katılımcı Kitabı.

- Dökmen, Ü. (2006). *Var Olma, Gelişmek, Uzlaşmak* (16. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji* (9 b.). İstanbul: Savaş Yayınları.
- Erdoğan, G. (2015). *Hayat Evde Başlar*. İstanbul: Yakamoz.
- Erdoğan, O. (2011). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Acar Yayınları.
- Freud, S. (2006). *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri*. S.Budak (Çev.) Ankara: Öteki Yayınları.
- Fromm, E. (1993). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri* (2. Baskı, 1. Cilt). Ş. Alpagut, (Çev). Payel Yayınları
- Flowers, N. (2013). *Pusulacak: Çocuklar için İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu* M.Çulhaoğlu (Çev). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Gander, M. J., Gardiner, H. W. (1993). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur. (Çev). Ankara: İmge Kitabevi.
- Goldberg, M. (2008). *Tiyatro ve Çocuk*. F. Özşener. (Çev). Mitos Boyut Yayınları.
- Jackson, T. (2002). *Learning Through Theatre: New Perspectives on Theatre in Education* (2. Baskı). London: Routledge.
- Kapracan, A.İ. (1996). COGİTO Şiddet. Üç aylık düşünce dergisi- Sayı:6-7. İstanbul: Yapı kredi yayınları
- Konur, T. (2001). *Devlet-Tiyatro İlişkisi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik Psikolojisi* (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuyumcu, N. (2000). *Çocuk Tiyatrosu*. İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Kuyumcu, N. (2002). *Çocuklarla Tiyatro- Eğitimde Tiyatro*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Müftü, G.(1998). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Emniyet Genel Müdürlüğü Küçükleri Koruma Hizmetleri Yönetici Semineri*. Ankara: Aydoğdu Yayınları.
- Nutku, Ö. (1998). *Oyun, Çocuk, Tiyatro*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Özdemir Uluç, F. (1997). *Psiko-Sosyal ve Hukuksal Açıdan Koruyucu Aile Bakımı*. Ankara: Attila Kitabevi.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. İstanbul: Der Yayınları Gelişimin Temelleri.

- Sanay, B. (2018). *Kardeşini Doğurmak Türkiye 'de Ensest Gerçeği*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Selçuk, Z.(2001). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel.
- Schneider, W. (2005). *Çocuklar İçin Tiyatro*. A.Selen (Çev). İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Sezgin, B. (2015). *Oyun-Tiyatro Drama İlişkisi*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Şenol, D. ve Yıldız, S. (2013). *Kadına Yönelik Şiddet Algısı- Kadın ve Erkek Bakış Açılılarıyla*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Şener, S. (2012). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. (7. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi.
- Tansel, B. (2017). *Çocuk Cinsel İstismarı Tanımlar Temel Kavramlar ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar*. (1. Baskı).Adana: Karahan Kitabevi.
- Toprak, N. (2018). *Su ve Arkadaşları Güvende Hikayelerle Güvenli Yaşam*. İstanbul: İskenderiye Yayınları.
- Yavuzer, H. (1985). *Çocuk Psikolojisi* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1989). *Ana-Baba ve Çocuk* (26. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç* (8 Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yengin, D. (2012). *Dijital Oyunlarda Şiddet*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yenibaş, R. ve Şirin, A. (2007). *Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yörükoğlu, A. (1986). *Çocuk Ruh Sağlığı* (12. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1991). *Çocuk Ruh Sağlığı* (16. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1987). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruh Sorunları*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Zevkliler, A. (1999). *Medeni Hukuk* (6. Baskı). Ankara.

Zulliger, H. (2000). *Çocukta Oyunla Tedavi*. K. Şipal (Çev). İstanbul: Cem Yayınevi.

Sürelî Yayınlar:

Adıgüzel, Ö. (2008). Türkiye’de EğitimdeYaratıcı Dramanın Yakın Tarihi. *Yaratıcı Drama Dergisi* Cilt 1, Sayı 5

Akbulut, M.G.& Saban, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Şiddetle İlgili Algılarının Çizdikleri Resimler Aracılığıyla İncelenmesi. *Dergipark, Turkish Journal of Education*, yıl 2012, Cilt 1, sayı 1

Ayan, S. (2007). “Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri”, *Anatolian Journal of Psychiatry*. 8, 206.

Bilican Gökkaya, V. (2011). Türkiye’de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(2).

Doğan, İ. (2008). Kadına Yönelik Şiddet Uluslararası Belgeler 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına İlişkin Yasa ve Bu Yasada Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Barosu Dergisi*. 82, 3.

Ergil, D. (2001). Şiddetin Kültürel Kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*. 399.

Ezici, A. (2005). Sanatçının Kişiliği ve Yaratma Psikolojisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 6(2), 122-127.

Güdüm, S. (2016). Sanal Yaşamlar ve Bilgisayar Oyunlarında Pazarlanan Şiddet. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1986-1992.

Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-7.

Maden, S. (2010). Türkiye’de Çocuk Tiyatrosu Düşüncesi ve Öz Tiyatro. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 234-246.

Sağlam, T. (2003). Dramatik Eğitim: Amaç mı? Araç mı? *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*. 17, 4-21.

Samurçay, N. (2008). ocuk Psikolojisi Açısından Tiyatro. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 26(26), 7-38.

San, İ. (2009). Ne Zaman Eğitimde Yaratıcı Drama Ne zaman Tiyatro/Drama?. *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt:4 sayı:7-9

Taşçı, U. Can, A. (2015). Türkiye’de Polisin Siber Suçlarla Mücadele Politikası. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science Cilt: 25 sayı: 2

nal, F. (2008). Ailede ocuk İstismar ve İhmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1: 9-18

nsal, A. (1996). Genişletilmiş Bir şiddet Tipolojisi, *Cogito*  aylık düşünce dergisi, 6-7: 29-36.

Yazıcı, M. (2013). Toplumsal Değişim Durumunun şiddet Biçimiyle İlişkisi: ABD/Avrupa-Türkiye Karşılaştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 350-369.

Yıldırım, F., ztaş, D. ve Hablemitoğlu, ř. (2013). Bir Sağlık Sorunu Olarak Aile İçi şiddetin nlenmesinde Ekolojik Yaklaşım. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1,1.

Zara, A., & İnci, M. (2008). Aile İçi şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikolojik Yazıları*, 11(22), 81-94.

Tezler ve Yayınlanmış alışmalar:

Akyıldız, M. (2014). *Kadına Yönelik şiddetle Mücadelede Bir Model Olarak şiddet nleme ve İzleme Merkezi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydın, . F. (1997). *Başbakanlık Sosyal Hizmetler ocuk Esirgeme Kurumunda Bulunan 5-6 Yaş Grubu ocuklara Uygulanan Dil Eğitim Programının Dil Gelişimine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, N. (1998). *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Psikotik ve Borderline Hasta Gruplarında Sanatla Psikoterapi Sürecinin İncelenmesi*. Doktora Tezi.

Öcal, A. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde 6. Sınıf Öğrencilerinin Mekansal Biliş Becerilerinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldız Arabacı, S. (2007). *İlköğretim 2. Kademedeki Çocuklara Yönelik İstismar ve İhmalin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Film:

Legrand, X.(2017). Velayet (Film). Fransa. Erişim Tarihi: 22.03.2017.
<https://www.hdfilmsizle.net/velayet/>

Bir Yokmuş Bir Varmış Her Okul Bir Tiyatro Belgeseli (2012). Erişim Tarihi: 07.01.2019 <https://www.youtube.com/watch?v=-OWBfsre8R4>)

Tanülkü, T. (Tv Programı). (2019). Diyanet Tv İyilik Ödülleri.
www.youtube.com/watch?v=NZJHQRWA6II

Tanülkü, T. (2019). Tanülkü Vapurda Çay simit.
www.youtube.com/watch?v=YkJdURd5eiY Turgay

Tanülkü, T. (2017). Esra Elönü, Arafta Sorular - Turgay Tanülkü (Tv Programı).
www.youtube.com/watch?v=IqY7UYnZITs

<http://www.milliyet.com.tr/turgay-tanulku-son-kuslar-ile-cezaevinde-izmir-yerelhaber-129553/> Erişim tarihi: 10.12.2018

Öztürk, A. HT Gazete. Erişim Tarihi: 23.02.2019.
www.haberturk.com/gundem/haber/1036393-polisler-cocuklar-icin-tiyatrocu-oldu

Kişisel Görüşmeler

Altun, İ. Aktaran, Toprak, N. Bilişim Uzmanı, “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 5 Ocak 2019. İstanbul.

Canpolat, S. Aktaran: Toprak, N. Tiyatro Eğitmeni, “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 26 Şubat 2019. İstanbul.

Demir, C. Aktaran: Toprak, N. Lika Tiyatro Kurucusu, Eski Emniyet Mensubu. “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 17 Aralık 2018. İstanbul.

Doğan, S. Aktaran: Toprak, N. Psikoterapist-Doktor “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 7 şubat 2019. İstanbul

Dökmen, Ü. Aktaran: Toprak, N. Akademisyen-Psikolog-Yazar “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 25.Nisan 2019. İstanbul

Eraslangün, S. Aktaran: Toprak, N. İngilizce Öğretmeni “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 17.Nisan 2019. İstanbul

Özkan, Ş. Aktaran: Toprak, N. Psikolog-Yazar “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 29.Ocak 2019. İstanbul

Soylu, L.Aktaran: Toprak, N. Emekli Emniyet Müdürü “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 15.Mart 2019. İstanbul

Sözen, M.Ş. Aktaran: Toprak, N. Çapa Adli Tıp Anabilim dalı Öğretim Görevlisi. “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 15.Kasım 2018. İstanbul

Tanülkü, T. Aktaran: Toprak, N. Tiyatro ve Dizi Oyuncusu. “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 5 Aralık 2018. İstanbul

Tansel, B. Aktaran: Toprak, N. Emniyet Müdürü- Interpol Genel Sekreterliği Çocuklara karşı işlenen Cinsel Suçlarla mücadele Proje Sorumlusu “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 21 Ekim 2018. İstanbul

Yaşar, N. Aktaran: toprak, N. Üsküdar Üniversitesi Gençbeyinler Akademisi Genç Beyinler Proje Müdürü. “Şiddet Mağduru Çocuklarda Tiyatronun İşlevi” konulu kişisel görüşme. 13 Aralık 2018. İstanbul

İnternette Alıntılar:

Acar, H. (2012). *X. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çocuk İhtisas Komisyonu Ön Raporu*. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. Erişim Tarihi:10.02.2019
<https://docplayer.biz.tr/2648452-Turkiye-cumhuriyeti-kalkinma-bakanligi-x-bes-yillik-kalkinma-planı-cocuk-ozel-ih-tisas-komisyonu-on-rapor.html>

Arman, A. Erişim Tarihi: 27.02.2019. <http://www.hurriyet.com.tr/cocuk-istismarında-biz-cocugun-soyledigi-her-seyi-dogru-kabul-ederiz-24496232>

Atabay, S. (2013). Sokak Oyunları ve çocuk gelişimine etkisi Erişim Tarihi: 08.02.2019 <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/sokak-oyunlari-ve-cocuk-gelisimine-etkisi->

Bayındır Tuna, H. (2013). Memet Baydur Oyunlarında, Kadın Gözüyle Erkek Dünyası ve Kadına Yönelik Şiddetin Dili. *I. Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Multidisipliner Yaklaşımlar Kongresi Bildiri Kitapçığı*. Kadir Has Üniversitesi. <http://www.toplumsalsiddetalkongresi.org/source/siddet-1.pdf>

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi. Erişim Tarihi: 09.05.2019 Resmi Gazete. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf>

Çocuk Hakları Sözleşmesi

Erişim Tarihi: 11.04.2019. https://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf

Çocukların Ev içinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması. Erişim Tarihi: 07.02.2019 <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evicisiddet-arastirma.pdf>

Demiröz, T. (2012) Makale Kütüphanesi. Erişim Tarihi: 10.04.2019 https://www.tavsiyeeidiyorum.com/makale_8074.htm

Dökmen, Ü. Erişim tarihi: 02.04.2019. <https://docplayer.biz.tr/22657533-Ustun-dokmen-sosyometri-ve-piskodrama-sosyometri-ve-psikodrama-kuramsal-temeller-uygulamalardan-ornekler-yeni-yaklasimlar.html>

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği İçişleri Bakanlığından Resmi Gazete Tarihi: 13/04/2001 Resmi Gazete Sayısı: 24372. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/04/20010413.htm>

Emunah, R. (1985) Erişim Tarihi: 10.03.2019 https://www.researchgate.net/publication/232480777_Drama_therapy_and_adolescent_resistance 1985: 71-79

Erdoğan, E. Erişim Tarihi: 08.01.2019 www.sabah.com.tr/gundem/2018/03/24/cocuga-istismar-insanlik-ayibidir.

İbşiroğlu, Z. Erişim Tarihi: 02.01.2019. <https://docplayer.biz.tr/8596145-Die-gaste-prof-dr-turkan-saylan-a-saygi-gocmenlerin-anadili-sorunu-ve-cozum-onerileri-sempozyumu-yapildi.html>

Kuyumcu, N. Erişim Tarihi: 08.03.2019. <http://www.tdk.gov.tr/images/images/709.pdf>

Mağdur Hakları Daire Başkanlığı.(2016). Erişim Tarihi: 12.03.2019.
(http://www.magdur.adalet.gov.tr/images/cocuk_haklari.pdf:1

Memiş, B. Erişim Tarihi: 24.05.2018 <https://www.haberturk.com/ultusanat/haber/847121-vandan-bir-masal-bir-varmis-bir-yokmus>).

N. Eren. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Psikotik ve Borderline Hasta Gruplarında Sanatla Psikoterapi SürecininİncelenmesiS.4
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Özbey, O. (2012). *Kadına Yönelik Şiddet - Şiddetin Temelleri*. Erişim Tarihi: 29.12.2018
<http://www.ankarabarusu.org.tr:http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/hgdmakale/2012-1/11.pdf>

Polat, O. Erişim Tarihi 11.02.2019. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/274326>

Psikiyatrik Bozuklukların Tedavisinde Drama Terapisi, Psikodrama, Dans ve Hareket terapisi libido dergisi (2017). Erişim Tarihi: 11.01.2019.
<http://libidodergisi.com/psikiyatrik-bozukluklari-tedavisinde-drama-terapisi-psikodrama-dans-ve-hareket-terapisi/>

Rousseau, C., Benoit, M., Gauthier, M. F., Lacroix, L., Alain, N., Rojas, M. V. Bourassa, D. (2007). Classroom Drama Therapy Program for Immigrant and Refugee Adolescents: A Pilot Study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(3), 451 465. Erişim Tarihi: 09.02.2019
<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1359104507078477>

Sapolsky, R. Sinir Bilimci TED konuşması,Erişim Tarihi:12.03.2019
https://www.ted.com/talks/robert_sapolsky_the_biology_of_our_best_and_worstselfes?language=trErişimTarihi:10.03.2019.<http://www.milliyet.com.tr/istismar-cocugun-dna-sina-isliyor--gundem-2633999/>

Sarıbaş, H. Erişim Tarihi: 16.06. 2018 Bir Yokmuş Bir Varmış okul Tiyatro Belgeseli Part.1 <https://www.youtube.com/watch?v=-OWBfsre8R4>).

Emiroğlu, S. Erişim Tarihi: 12.03.2019 Çocuk Eğitimi Üzerine İdealist bir Roman: Emile. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/185914>

Sözen, Ş. Erişim Tarihi:27.02.2019. <http://www.milliyet.com.tr/aglatan-cocuk-istismari-calistayi-gundem-2541199/>

T.E. Erişim Tarihi: <https://www.turkdebiyati.org/rehabilitasyon-nedir/>

TDK. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi:10.02.2019 <http://www.tdk.gov.tr:>
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bd

TDK. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: 10.02.2019 <http://www.tdk.gov.tr:>
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bd

TDK, Büyük Sözlük, Erişim Tarihi:27.07.2018.
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=%FEiddet&ayn=tam>
(07.02.2010)

TDK, Büyük Sözlük, Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2018.
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=%FEiddet&ayn=tam>
(07.02.2010) Erişim Tarihi: 09.03.2019.
<http://www.sanatpsikoterapileridernegei.org/sanat-psikoterapisi-ve-yarat305c305l305k.html>

TMK, Erişim Tarihi: 12.03.2019.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>

Ünal, F. Erişim Tarihi: 4.02.2019. <https://docplayer.biz.tr/5990704-Ailede-cocuk-istismarive-ihmali-fatma-unal.html>

Yurtal, F.&Artut, K. (2008) *Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* : 15 (3) 2008 Erişim Tarihi: 21.02.2019 <https://www.ejmanager.com/mnstemps/46/46-1360737089.pdf>

7. EKLER

Ek 1. Çocuk haklarına dair sözleşme

Ek 2. Çocuk haklarını öğrenmek için oyun

EK 1: ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile

ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi, "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu"nu hatırd tutarak,

Ulusal ve Uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğunu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1 -

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2 -

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her

türlü ayırırma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3 -

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4 -

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alırlar.

Madde 5 -

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babasının, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6 -

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7 -

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8 -

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9 -

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmâl edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girişilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevhit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10 -

1. 9 uncu maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla

yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı Devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlâk veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11 -

1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12 -

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13 -

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağığı ve ahlâkın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörölmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14 -

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörölmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağılık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15 -

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılmaz.

Madde 16 -

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17 -

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağılığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18 -

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19 -

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20 -

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21 -

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, ya kınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22 -

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23 -

1. Taraf Devletler, zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana- babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi

dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24 -

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile plânlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25 -

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları, belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26 -

1. Taraf Devletler, Her çocuğun sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.
2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27 -

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygulatırlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28 -

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:
 - a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
 - b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.'

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3 Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29 -

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı ve ya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet

tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30 -

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31 -

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32 -

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;

c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33 -

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34 -

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini;

önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35 -

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36 -

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37 -

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı

aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38 -

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39 -

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40 -

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmâl nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulurak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41 -

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42 -

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43 -

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi onsekiz uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak seçilirler.

Not: 12 Aralık 1995 tarihinde yapılan Taraf Devletler Konferansında Çocuk Hakları Sözleşmesinin 43 üncü Maddesi, 2 nci paragrafındaki, “on” sözcüğünün “onsekiz” sözcüğü ile değiştirilmesine ilişkin düzeltmenin benimsenmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu değişiklik, 05.08.1999 tarih ve 4438 sayılı Kanun (RG : 08.08.1999; 23780) ile uygun bulunmuş; 99/13358 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG: 13.10.1999; 23845) ile kararlaştırılmıştır.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler, İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir Komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44 -

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,

b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45 -

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulamasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46 -

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47 -

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48 -

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49 -

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50 -

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır

bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yeralan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiğı zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiğı zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağı kalırlar.

Madde 51 -

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52 -

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceğı yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53 - Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54 - İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzalan bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

İhtirazi Kayıt - Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17, 29 ve 30 uncu maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır."

<https://www.unicef.org/turkey/pdf/cr23.pdf>

EK 2: ÇOCUK HAKLARINI ÖĞRENMEK İÇİN OYUN

Kimin İçin En Önemli?

Senin önceliklerin benimkilerle aynı olmayabilir!

Konular Genel olarak insan hakları

Zorluk Düzey 3

Yaş 10-13

Süre 60 dakika

Grup büyüklüğü 12-24 çocuk

Etkinlik türü Öncelik sıralaması, fikir birliği oluşturma, tartışma

Genel bakış Çocuklar ÇHS'nin belirli maddelerinin bir kenara bırakılması halinde ortaya çıkacak sonuçları ve hakların karşılıklı bağımlılığını tartışır

Amaçlar ÇHS'nin tanıtımı Hakların evrenselliğinin, geri alınamazlığının ve karşılıklı bağımlılığının kavranması

Hazırlık Çocuk hakları kartlarının hazırlanması

Malzemeler Kâğıt kalem, Pano kağıdı (büyük boy kağıt) ve tahta kalemli
Çocuk sayısının yarısı kadar Çocuk Hakları Kartları

Yönerge

1. Çocuk hakları konusuna beyin fırtınası ile başlayın. Burada amaç, çocukların ÇHS hakkında neler bildiklerinin ortaya çıkarılması ve/veya çocuk hakları konusunda daha önce öğrendiklerinin kendilerine anımsatılmasıdır. Eğer gruptakiler çocuk hakları konusunda bilgili değilse aşağıda önerilen uyarılama ile başlayın.

2. Çocukları 2-4 kişilik küçük gruplara ayırın ve her gruba Çocuk Hakları Kartları, kâğıt ve kalem verin. Bu kartlardan her birinin Çocuk Haklarına dair Sözleşme’de (ÇHS) yer alan bir hakkı anlattığını açıklayın. Sonra, kartlarda yer alan iki hakkı yüksek sesle okumalarını ve bunlardan hangisinin çocuklar açısından daha önemli olduğuna karar vermelerini isteyin. Çocuklar, bunun ardından bir hakkı neden diğerinden daha önemli saydıklarının gerekçelerini yazacaklardır.

3. ‘Daha az önemli’ bulunan hakların olduğu kartları toplayın. Her gruptan seçtikleri Çocuk Hakları Kartıyla birlikte bir başka gruba katılmasını isteyin. Eğer ilk gruplarda dörder kişi varsa, şimdi oluşan bu sekizli gruplarda 1. adımı tekrarlayın; yani çocuklar iki haktan hangisinin diğerine göre daha önemli olduğunu belirleyip gerekçelerini açıklasınlar.

4. Bir kez daha ‘daha az önemli’ hakların yer aldığı kartları toplayın. Bunları büyükçe bir kâğıda sıralayarak üstüne ‘Daha az Önemli Haklar’ yazın.

5. Gruplar nihai tercihlerini yaptıklarında, her gruptan bir kişiye en önemli buldukları hakkın yazılı olduğu kartı yüksek sesle okumasını ve bunun gerekçelerini açıklamasını söyleyin. Okunan her hakkı “Haklarımız” başlıklı büyük kâğıda ekleyin. Grubun büyüklüğüne göre geriye 2 ila 4 hak kalmış olacaktır.

6. Şu seçenekleri tartışın:

- a. Tercihlerinizi yaparken zorlandınız mı? Neden?
- b. Bir hak yerine diğerini tercih etmenizde hangi etkenler rol oynadı?
- c. Hangi hakların daha önemli olduğuna ilişkin fikriniz etkinlik sırasında değişti mi?
- d. Diğer grupların kendi tercihleri için ileri sürdükleri gerekçelere katılıyor musunuz? Katılıyorsanız neden, katılmıyorsanız neden?

7. “Daha az önemli” bulunan hakların bulunduğu kartları rastgele dağıtın ve çocuklardan bu kartlarda yazılı olanları yüksek sesle okumalarını isteyin. Bu hakları gerçekten reddetseydik neler olabileceğini tartışın.

a. “Daha az önemli” haklardan bazılarını seçin ve çocuklara bu haklar olmadan ne tür sonuçlar ortaya çıkabileceğini sorun (örneğin evlatlık ve alternatif bakım hakkı, aile yaşamı hakkı, oyun oynama ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı).

b. “Daha az önemli” bu haklardan herhangi birinden yoksun kalma kişisel olarak sizi nasıl etkileyecektir?

c. Bu “daha az önemli” hakların yitirilmesi, seçilen haklar üzerinde ne gibi bir etki yaratacaktır?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Çocuklara evrensellik temel ilkesini anımsatın: herkes tüm haklara sahiptir, ardından tartışın:

a. Her insanın başkalarıyla aynı insan haklarına sahip olması neden önemlidir?

2. İnsan hakları bazı kişilerden geri alınabilir mi? Neden?

a. Çocuk haklarının hepsine sahip olmanın önemini tartışın. “Geri alınamazlık” veya “karşılıklı bağımlılık” gibi terimleri kullanmak zorunda olmasanız bile herkesin tüm insan haklarına sahip olması gerektiğini anlamalarında çocuklara yardımcı olun.

b. Hakların birbirleriyle ilişkisini somut örneklerle gösterin (örneğin eğitim hakkı ile bilgilendirme hakkı; aile yaşamı hakkı ile ana babadan ayrı kalmama hakkı gibi).

3. Çocuklara tüm haklara sahip olmalarının neden gerekli olduğuna ilişkin örnekler vermelerini söyleyin.

a. Bir hakkı diğerine tercih etmenin nasıl kişisel öncelik sıralamalarına dayandığını (örneğin “Ben hiç tutuklanmadım ki” veya “Zaten annem ve **babamla yaşıyorum**” gibi), buna karşılık ÇHS’nin tüm dünyadaki çocukların gereksinimlerini dikkate aldığını tartışın.

b. Çocuklardan, “daha az önemli” sayılan haklardan her birinin bir çocuğun yaşaması veya iyiliği için çok büyük önem kazanabileceği durumlar düşünmelerini isteyin. Takip önerileri •

Eylem fikirleri

- Çocukları, tartışmış oldukları haklardan yararlandıkları gündelik yaşama ilişkin örnekler bulup vermeye özendirin.
- Özellikle çocuk işçiliği gibi çocuklara yabancı gelebilecek başlıklar olmak üzere, ister korunsun ister ihlal edilsin, çocuk haklarıyla ilgili öyküler arayın/araştırın. Kolaylaştırıcılar için ipuçları
- Küçük çocuklar için kimi hakların daha fazla açıklanması gerekebilir.
- Kolaylaştırıcı, herhangi bir yorumda bulunmadan bütün grup kararlarını kabul etmelidir. Eğer grup kararlarına itiraz olarsa, bu itiraz diğer çocuklardan gelmelidir.
- Kavramı anlamak açısından çocukların ‘karşılıklı bağımlılık’ ve ‘karşılıklı ilişki’ gibi hukuk terimlerini kullanmaları gerekli değildir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 7

İsim ve Yurttaşlık Hakkı

Tüm çocukların yasal olarak kayıtlara geçmiş bir isme sahip olma ve yurttaş olma hakkı vardır. Anne babasını bilmek, mümkün olduğu ölçüde anne ve babası tarafından bakılmak da bir haktır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 3

Çocuğun Öncelikli Yararı

Çocuklarla ilgili alınan bütün kararlarda ve yapılan tüm eylemlerde çocuğun yararı öncelikle gözetilir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 6

Yaşam, Yaşama ve Gelişme Hakkı

Her çocuğun, toplumda eksiksiz bir yaşam sürdürebilmesi için yaşama, bakım görme ve gelişme hakkı vardır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 12

Kendini İfade Etme Hakkı

Yetişkinler çocukları ilgilendiren kararlar alırken çocukların görüşlerini söyleme hakkı vardır ve yetişkinlerin çocukların görüşlerini dikkate alması gerekir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 9

Ana Babadan Ayrılmama Hakkı

Kendi iyilikleri için olmadığı sürece (örneğin annenin ve/ veya babanın çocuğa kötü davrandığı durumlarda olduğu gibi) çocuklar anne ve babalarından ayrılmamalıdır. Anne babaları ayrılmış çocuklar her ikisiyle de ilişkide olma hakkına sahiptir. Farklı ülkelerde yaşayan aile bireylerinin aynı ülkeye taşınması ve tekrar bir aile olarak yaşaması sağlanmalıdır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 27

Yeterli Yaşam Standardı Hakkı

Ana babalar çocuğun gelişimi için gerekli yaşam standardını sağlama sorumluluğunu taşır. Özellikle her ikisinin de dışarıda çalıştığı durumlarda hükümetler destekleyici hizmetlerle ana babalara yardımcı olmalıdır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 28

Eğitim Hakkı

Çocukların kişilik ve yeteneklerini geliştirici, insan haklarına, kültürel ve ulusal değerlere saygılı bir eğitim alma hakları vardır. İlköğretim parasız olmalıdır. Okullardaki disiplin çocukların onuruna saygı göstermelidir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 13

Bilgiye Erişim Hakkı

Çocukların medyadan bilgilenme ve bilgiyi paylaşma hakları vardır. Televizyon, radyo ve gazeteler çocukların anlayabilecekleri bilgiler vermeli, çocuklara veya başkalarına zarar verebilecek malzemeleri yaymaktan kaçınmalıdır.

- Birlikte sorgulama tartışmasında, belirli bir hakkın geri alınması durumunda neler olabileceğinin somut örneklerini verin.
- Çocukların her şeyin hak olmadığını anlamalarını sağlayın.

Uyarlama

Bu etkinlik, çocukların ÇHS konusunda önceden belirli bir bilgiye sahip olunmasını gerektirmektedir. Eğer çocuklar ÇHS hakkında hiçbir şey bilmiyorlarsa, önce çocuk haklarını tanıttın ve ardından çocukların Çocuk Hakları Kartlarını kendilerinin hazırlamasını sağlayın. Çocukları ikişerli gruplara ayırın ve her birine ÇHS'nin çocuk dostu versiyonuyla bir veya iki ÇHS maddesi, karton ve malzeme verin. Gruplar aldıkları maddelerden her birini ayrı bir karton kâğıda yazacak ve bu maddeyi görselleştiren bir çizim yapacaktır. Kartlar tamamlandığında gruplardan her biri ellerindeki kartı okuyacak, ne anlama geldiğini açıklayacak ve çizimini grubun tümüne gösterecektir. Daha sonra, 2. maddesinden başlayarak yönergeye geçebilirsiniz. Kolaylaştırıcının maddelerinin ne anlama geldiğini çocuklara ayrıca açıklaması gerekli olabilir.

DAĞITILACAK MALZEME: HAKLAR KARTI

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Maddeler 24 ve 26

Sağlık ve Sosyal Refah Hakkı

Çocukların sağlıklı ve iyi yaşamaları için kaliteli sağlık hizmeti, sosyal güvenlik, temiz su, besleyici gıda ve temiz çevre hakkı vardır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 40

Suçla Sürüklenen Çocukların Hakları

Yasaları ihlalle suçlanan çocukların hukuki yardım alma hakları vardır. Hapis cezası çocuklar için yalnızca en ciddi suçlarda uygulanabilir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 16

Özel Yaşam Hakkı

Çocukların özel yaşam hakları vardır. Yasalar, çocukları özel yaşamlarına, saygınlıklarına, ailelerine ve evlerine yönelik saldırılardan korumalıdır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 15

Serbestçe Bir Araya Gelme Hakkı

Başkalarının kendi haklarından yararlanmasını engellemediği sürece çocukların bir araya gelerek toplanma, grup ve kuruluşlara katılma hakları vardır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 18

Aile Yaşamı Hakkı

Çocuk yetiştirmede birincil sorumluluk aileye aittir. Gerek anne gerekse baba çocuğun büyütülüp yetiştirilmesinde eşit sorumluluğa sahip olup her çocuk için en iyisinin ne olacağını gözetme durumundadır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 14

İnanç, Vicdan ve Din Özgürlüğü Hakkı

Çocukların, başkalarının haklarından yararlanmalarını engellemediği sürece istediklerini düşünme ve istediklerine inanma, dinlerinin gereklerini yerine getirme hakları vardır. Anne babalar bu konularda çocuklarına rehberlik etmelidirler.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 31

Oyun Oynama ve Kültürel Etkinliklere Katılma Hakkı

Bütün çocukların dinlenme ve oyun oynama ve eğlence, kültür ve sanat etkinliklerine katılma hakları vardır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 9, 20 ve 21

Evlatlık Alınma ve Alternatif Bakım Hakkı

Eğer aile veya akrabalarıyla yaşamaları mümkün değilse, çocuklara alternatif bakım sağlamak; bunu yaparken çocukların dinsel, etnik ve kültürel kökenlerine saygılı olmak ve evlatlık işlemlerinin yalnızca yetkili mercilerce yapılmasını sağlamak hükümetlerin sorumluluğundadır.

8.ÖZGEÇMİŞ

1996-2016 yıllarında Emniyet Teşkilatında görev aldığı süre içinde suça itilmiş, şiddet mağduru, kaybolmuş ve her türlü istismara uğrayan çocuklarla karşılaştı. Göreve devam ederken Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi lisans eğitimini de tamamladı. Çeşitli yerlerden tiyatro eğitimi aldı. Özel tiyatrolarda ve sosyal sorumluluk projelerinde yer aldı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Toplum Destekli Polislik Şube Müdürlüğü'nün bünyesinde, tiyatro ekibinin sorumlusu ve oyuncusu olarak devam etti. Görev itibarıyla henüz suç olmadan suçun önüne geçmek amaçlandığı için, ebeveynlerin ve gençlerin bilmesi gereken kuralları içeren ve toplamda üç yetişkin ile bir çocuk oyuncu içeren piyesleri tiyatro sahnesine taşıdı ve birçok kişiye birebir ulaşarak toplumsal fayda sağladı. Öğrenimine Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tiyatro bölümünde yüksek lisans yapmaktadır. Hem bir anne hem bir kadın olarak hem de en zorlu mesleklerden olan çocuk polisi olarak görev aldığı süre içinde, insanın içini yakan ve duyguları altüst eden vakalarla karşılaşmıştır. Bu vakalar kendisine intikal ettiğinde, “Daha ne yapabilirim ki?” diye her defasında düşünmüştür. Hem aileleri hem de çocukları korumak, kollamak ve bilinçlendirmek için insanların bilmesi gereken kuralları tiyatro oyunları düzenleyerek ve seminerler vererek halka öğretmeyi amaç edinmiştir. Bu vesileyle on binlerce çocuğa ve aileye ulaşmıştır. “Su ve Arkadaşları Güvende” kitap ile anlamının ve anlatmanın en etkili yollarından biri olan hikâyelerle çocuklara ve ailelere ulaşabilmeyi hedeflemiştir. Aldığı Eğitimler: Gazetecilik ve İletişim, Diksiyon, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Grafoloji, Toplum Destekli Polislik Eğitici Yetiştirme Eğitimci, Masal Anlatıcılığı Eğitimi, Özel Güvenlik Uzman Eğitimi, Her Yönüyle Eğitimcinin Eğitimi, Yetişkin Öğrenimi, Oyunlaştırma Araçları, Fiziksel Oyun Entegrasyonu, Eğitimde Hikayeleştirme, Yeni Nesil Eğitim Tasarlama.